

Tamási Áron

Ábel a rengetegben

Első fejezet

Abban a nevezetes ezerkilencszáz és huszadik évben, vagyis egy esztendőre rá, hogy a románok kézhez vettek minket, székelve, az én életemben még külön is igen nagy fordulat állott bé. Akkor is Ábelnek hívtak engem; s ott laktunk Csíkcsicsóban, abban a nagy káposzta-termelő faluban, a felcsíki járásban, éppen az Olt vize mellett.

Apám, akit Gergelynek neveztek, még élt abban az időben, s közbirtokossági erdőpásztor volt. Ott is lakott fenn az erdőn, egyedül egy kalibában; s csak akkor jövegetett haza a házhoz, amikor az elesége elfogyott. Ilyenkor édesanyám ismét feltarisnyálta, s azzal visszament az erdei szállásra, hogy legalább egy hétig megint ne lássuk.

Gyermek a háznál rajtam kívül nem volt, s én ezt nem is bántam, mert engemet is csak bajosan tudtak iskolába járatni s ruházni, olyan nagy szegénységben éltünk.

Az a nap, amelyik az előbb felemlített nagy fordulatot hozta belé az életembe, éppen a Szent Mihály napjára következő nap volt, vagyis szeptember harmincadika. De már azt, hogy szereda volt-e vagy csütörtök, azt már nem tudnám megmondani, csak az jut jól eszembe, hogy apám rég nem járt volt immár az erdőről haza. Édesanyám délebed után mindjárt elment egy zsákkal pityókát ásni, s nekem egy jó halom csöves törökbúzáat hagyott hátra, hogy én azt lefejtsem, amíg estére hazajő. Egy kis zsúpfedelel házban laktunk, amelyik a kertek tetejében feküdt, a Hargita felőli részen. Mivel napfényes őszi idő volt, még az ablakot is kinyitottam, hogy azon a friss levegő jöhessen befelé bátran. Aztán a ház közepébe gyűjtöttem a törökbúzacsoveket egy rakásba, melléje egy üres vékát helyeztem a földre, s magam egy rostával bémtem ügyesen a kettő közé: a rostát vettem az ölömbe, s dologhoz láttam. Volt egy jóféle nagy lombos kutyánk, akit Hegyesnek hívtak, s volt egy hóka macskánk is, amelyiket ugyanalósti erősen szerettem. A kutya lefeküdt velem szembe a földre, s egész idő alatt onnét nézte csodálkozó szemekkel, hogy milyen ügyesen morzsolom belé a rostába a törökbúzáat. Később a macska is hozzánk pártolt, mégpedig olyanformán, hogy feljött a jobbik vállamra, ahonnét váltakozva hol macskanótát húzott a fülembe, hol pedig az arcját mosta.

Hamar és jól telt az idő ebben a munkában, s a társaságban. Amikor a nap már-már a földig húzta volna bé az eget, mint valami nagy-nagy piros alma, egyszerre mozgást hallottam odakünn. Egy percre abbahagytam a dolgot, s a csendben úgy tetszett, mintha valaki jött volna felfelé a négy kőgarádicson. De mire ezt kigondoltam volna, a jövés már az ereszebe is érkezett. Egy hopp, s hát a macska leszökött a vállamról, de abban a pillanatban az ajtó is nyílani kezdett. Erre Hegyes is vakkantott egyet, de mindjárt láttam, hogy elsiette a dolgot, mert édesapám lépett bé az ajtón.

- Dugd bé, Hegyes! - intettem le a kutyát. - Nem látod, hogy az édesapám?

Nem hozott apám egyebet, csak az üres borztarisnyát a nyakában, s jobb kezében azt a nagy fejű botot, amelyikkel örökké járni szokott volt, s amelyik hosszúságban nemcsak verte őt, hanem még szagot is árasztott, mintha zsírtermő fáról vágta volna. Nem szólott apám semmit, hanem a tarisnyát felakasztotta a szegre, a nagy dögvérő botot pedig odatámasztotta az ajtó mögé. Egyazon ültömben én is tovább dolgoztam, hadd lássa igyekezetemet, s legyen jókedvvel, ha már hazajött.

- Hát van-e sok bükkmakk az erdőn? - kérdeztem.

- Ott van elég - felelte.

- Hát disznó hozzá?

- Azok mind itthon laknak a faluban - mondta apám; s odaállott mellém, és álltából nézni kezdte, hogy miképpen is fejtem a törökbúzá. Láttam, hogy nincs valami erős jókedvében, s ezért még ügyesebben kezdtem egy nagy csövön járatni a kezemet, de feltettem magamban, hogy biza én sem szökdösöm az örömtől, hanem tartom magam, ahogy az egy munkás-emberhez talál.

- Hát hogy fejlik a törökbúza? - kérdezte ismét.

- Ez jól, ha jól fejti valaki - feleltem én is.

Erre is csak tovább nézte az én munkámat, amiből én már tudtam, hogy hibát keres.

- Hát te nem fejted valami jól - szólalt is meg.

No, erre felnéztem reá, s mosolyoghattam is egy kicsit.

- Ezt dicséretképpen mondá-e? - kérdeztem.

- Nem éppen.

- Kár pedig, mert a fiú úgy fejti pontosan, ahogy az atyától tanulta.

Erre a válasza letette apám a sapkáját is, mert nagy báránybőr sapkája volt neki, amolyan tornyosan felálló, s azt lehetőség szerint örökké a fején tartotta.

- Erősen sokat tudsz, pedig milyen kicsi vagy! - mondta.

- Én kicsi, mert ülök.

- Lám, állj fel!

Felálltam, a mellemet kivettem, s így szóltam:

- No, most nézzen meg!

Apám odaszállatván reám egy pillantást, már tovább nem marconáskodott, hanem elnevette magát. Engem azonban félrevezetni nem lehetett, mert tudtam, hogy csak azért nevet, mivel kicsinek lát. Az igaz lehet, hogy kicsi voltam, de hát időben is csak ahhoz mérve állottam, hiszen a tizenötödik esztendő csak azelőtt kilenc nappal tötöttem volt bé. Ellenben apám az ötvenet elrúgta volt már, s mégis csak valami három ujjal lehetett magasabb, mint én.

- No, csakugyan nőttél, amióta nem jártam haza - ismerte mégis el.

- Mennyit?

- Kilenc napot.

Mindjárt kitaláltam, hogy a kilenc napot azért mondja, mert éppen annyi ideje nem láttuk egymást.

- Édesapám sem nőtt egy nap alatt kettőt - feleltem neki.

- Én sem, az igaz - mondta, s majd gyengén panaszló hangon hozzátette: - De azért, amikor én a te korodbeli gyermek voltam, s apám hazajött valahonnet messziről, örökké megkérdeztem tőle, hogy nem ehetnék-e vagy nem ihatnék-e valamit.

Éreztem, hogy ez most helytálló és pírító beszéd volt; s körül is néztem a házban, hogy nem lehetne-e valamit hamarjában megenni. De bizony csak a szegénység volt mindenütt, s egyéb nem. Nyeltem egyet, s így szóltam:

Mindjárt pityókát főzünk, s eszünk.

Apám egy kicsi kerek széket vett elé s arra kuporodott, hogy folytassa a munkát, amit én abbahagytam.

- Hát a szárazság is olyan nagy volt? - kérdezte.

Ebből megértettem, hogy a szomjúságról is kell vala szólanom.

- A kútban elég van jó víz - feleltem.

- No, ha van, akkor eredj, s hozzá!

Fel is vettem egy üres kártyát, de akkor jutott eszembe, hogy nekem is van sérelmem, ha neki van. Azelőtt két héttel ugyanis beleléptem volt egy szegbe, s a lábam a kötés alatt még most is kornyadozott. Léptem hát kettőt, de akkor egyszerre megszisszentem, s álltomból nézni kezdettem a jobbik lábamot, amelyiknek a feje rongyokba volt kövéren tekerve. Tünetőleg még fel-fel is emeltem, mint a kutya szokta; majd visszanéztem apámra, s kedves hunyorítással jegyeztem meg:

- Ha nekem valamikor fiam talál lenni, s annak a lába fájni is talál, s ha én az erdön leszek, s onnét hazajövök, akkor nekem az első dolgom az lesz, hogy megkérdézem tőle: hát mit mond a lábad, Ábel?

Jól tettem, hogy szóltam, mert egy kicsi szégyen meglebbentette apámat.

- Tán nem fáj attól fogva örökké? - kérdezte általában.

- Ha nem fájna, akkor kicsi buba volna - feleltem én is a pólyára célozva, s még hozzátettem: - De mivel sohasem sír, azt kell gondolnom, hogy a fájás miatt van annyi pókarongy között.

Eszesnek találtam, amit mondtam, s elégedetten sántikáltam ki az ajtón. Átszoszogtam az ereszföldjén, majd a garádicsokra kaptam, ahol még szöktem is egyet, mivel a lábam ezt nekem megengedte. Nem tudom, miért, de olyan kedvem nőtt, hogy a szemem mind az ágak hegyén járt volna. Alig érhettem azonban az udvaron földet, egyszerre valamiben megbotlottam. Hirtelen csak azt éreztem, hogy puha és szőrös az a valami, de a másik pillanatban már láttam, hogy egy nyúl. S nem is akármilyen, hanem nagy és kövér. Az első s a hátulsó lábai össze voltak hosszú spárgával kötve, amiből könnyen kitaláltam, hogy nyakba vetve hozhatta valaki. Úgy megörvendettem a jó pecsenyés állatnak, hogy mindjárt felkaptam a földről, hogy vigyem nagy hozsannával apám elé. Alig lódultam azonban neki, egyszerre az eszemben megsercent valami. Megálltam, s gondolkozni kezdtem, hogy vajon ki hozhatta ezt a nyulat?! Ezt más nem, csak apám! S ha apám, akkor mért tette le ide, s milyen szándék vezérelte, amikor nem szólt semmit?

Hm... Először egy kicsit furcsállottam a dolgot, de aztán az a gyanú kezdett fészkelődni bennem, hogy mókázás akar lenni az egész, s vízért is csak azért küldött apám, hogy találjam meg a nyulat, s hazudjam azt, hogy az én fogásom. Emberivel kezdett azonban mókázni apám is, mert ha ő tudott valamit, én is tudtam mást. Vagyis a nyulat elrekkentettem a ház oldalánál, aztán pedig vizet merítettem a kútból, s megindultam béfelé.

- Szépen esteledik - léptem bé a házba, mintha nem is láttam volna nyulat soha életemben. Jól vettem észre, hogy édesapám fürkészi erősen az arcomat, de nem hamarkodott kérdezni semmit. Nagy szorultságban lehetett pedig, mert egyedül csak arra gondolhatott, hogy időközben ellopta valaki a nyulat. Hagytam mégis, hadd tépelődjék, ahogy jólesik neki; még egy kannába vizet is merítettem, és odavittem, hogy igyék erre a nagy gondolom bánatra. Meg is itta az egészet, s csak akkor szólt, amikor a bajuszát megtörölte.

- Látni tudtál azért - mondta.
- Én igen, még többet, mint máskor - feleltem.
- Mért többet, mint máskor?
- Én azért, mert most az eget is megnéztem.
- Hát a földet?
- Azt nemigen ügyeltem.
- S mért nem?
- Azért, mert az ember a földet úgy is látja, ha nem nézi.

Mindjárt vettem észre, hogy jól felelgettem, mert apám elhallgatott, és sóhajtott egy jó nagyot.

- Mért sóhajta akkorát - kérdeztem -, mintha elfutó nyulat látott volna?
- Hát én hol láttam volna nyulat? - fogta meg apám a szalmaszálat.
- Odafele az erdőn. Hát ott nincs elég?
- Ott szemnek elég van.
- Pedig a hasnak kéne - játszottam tovább.
- Ha kéne, fogj! - mondta apám is hegyesen.
- Ha erdőn volnék, fognék is.
- Hát itthon nem tudsz?
- Itthon bajos.
- Hát fogj bajosan!

Úgy tettem, mintha erősen tusakodnám, aztán nagy elszántságot mutattam hirtelen.

- A parancs: parancs! - mondtam, és kifelé indultam.
- Hová mész? - kérdezte apám.
- Édesapám parancsolatjára megpróbálok nyulat fogni.
- Tán nem ment el az eszed?
- Nekem lehet, hogy el - feleltem -, de hátha jó egy nyúl, s az visszahozza!

Még annyit láttam, hogy apámnak megnedvedesedik az örömtől és a játéktól a szeme; aztán dagadó mellel, mint egy hős, kimentem. Egy ideig állingáltam az udvaron, a kapu elé az útra is kísértáltam, s nézegettem a csillagokat, hogy teljék az idő, mint ahogy nyúllesés idején szokott telni. Majd úgy tíz perc múlva szépen eléhúztam rejtekéből a nyulat; s úgy libegtem bé véle a házba, mintha oroszlánt fogtam volna.

- Hát ez mi? - emeltem apám elé a jó kövér állatot.
- Ez nyúl! - felelte nagy örömmel apám.
- Nyúl, ugye?
- Ez az, bizonyisten.

Igen jól játszott apám is, mert nagyobb bizonyosság okáért, még meg is tapogatta a tapsifülest.

- Hol tudád fogni? - kérdezte nagy csodálkozással.

Erre a kérdésre úgy éreztem, hogy valami különös melegség lepi el az egész testemet. A képzeletem egyszerre által is törte a valóság szürke felhőit, s a nyúlfogas részletei ragyogni kezdtek előttem.

- Én nem is tudom, hogy hol volt az eszem - mondtam -, amikor nekiindultam, hogy nyulat fogjak. De valami mégis mintha azt súgta volna, hogy: „Eredj Ábel, mert a jó Isten ki fogja rendelni neked a nyulat!” - „Előbb rendelje ki, s aztán hiszem” - pogánykodtam még magamban, s a garádicsok aljában megálltam. Jobbra is néztem, balra is néztem, de mindent láttam, csak éppen nyulat nem. S ahogy ott állok, s javában fonnyad a reménység bennem, egyszerre az égre találok tekinteni, s hát abban a pillanatban egy csillag fészkelődni kezd az égen, s búcsúzkodik a társaitól. Kérdik a társai tőle: „Hát te hova mész?” - „Én biza oda, hogy Ábelnek nyulat mutassak” - feleli nekik a csillag, s abból a helyből le is esik a kapunk felőli útra. No de, én is megszököm erre magamot, már ahogy a fájós lábam engedte, kilódulok a kapun, s nézni kezdem az útnak azt a részét, amelyik a mezőre szolgál. De alig nézem egy fél Miatyánk erejéig, hát bukdácsol ott lefelé egy nyúl. Eleibe megyek, s mondom neki, hogy megállhat, mert én vagyok Ábel. Erre ő meg is állott, mint egy bárány, én pedig felvettem s béhozám...

Láttam, hogy apámat taszigálja az ördög, hogy ne eressze nekem a dicsőséget, de az apai erejével valahogy ellenállott neki. Annyit azonban mégis megkérdezett huncut pillantással tőlem, hogy:

- Hát ez a spárga is rajta volt?

- Rajta hát! - mondtam. - S talán éppen azért jött, hogy oldjuk le róla.

- Hát nem azért, hogy megegyük?

- Azt spárga nélkül is meg lehet enni!

Apám még mindig fontoskodva nézegette, forgatta a nyulat.

- Igazi szép kövér állat! - dicsérte, hogy kívántassa velem; s így folytatta: - De azért mégse együk meg, én azt mondom.

Annyira meglobbantam erre, hogy csúnyán elszóltam magamat, mondván:

- Hát egyebet mi a kutya likát tudnánk csinálni véle?

- Szent nyúlnak tekintjük - mondta apám -, s valahova felakasztjuk, mint az ájtatos képet.

- Szent nyúlnak?! S miért szent nyúlnak?

- Azért, mert csodás jelek vették körül a jövetelét.

Láttam, hogy most az egyszer megszorított apám, de én is hamar feltaláltam magamat. Úgy tettem, mintha magamba szálltam volna, majd csendesen szóltam:

- Az igaz, hogy én ezt a nyulat csodás jelek között fogtam: nagy vétek volna hát csakugyan, ha megennők.

Erre apám szorult a falnak, mert ijedten kérdezze meg:

- Hát akkor?

- Úgy csináljuk, hogy nem megesszük, hanem magunkhoz vesszük.

- Hát az nem mindegy?

- Nem bizony - feleltem -, mert példának okáért a puliszkát megeszi az ember, de teszem fel, a szent ostyát magához veszi.

Erre megadta magát apám, nehogy még jobban győzni találjak; s másrészt tán azért is, mert szorgosan kezdett sötétedni.

- Akkor eredj, s fend meg a kést! - adta ki a parancsot.

Én örömben még a lábfájást is elfelejtettem, s csak megszöktem magam, s elkiáltottam kétszer is:

- Nyulat eszünk! Nyulat eszünk!

- Hát már nem fáj a lábad? - fogott meg apám.

- Fáj, de most hirtelen gyógyulásnak indult - feleltem, s azzal kimentem hamar egy késsel, hogy megfenjem. A legfelső kőlépcső jobbik peremét szoktuk volt fenésre használni, oda lekuporodtam hát, és fenéshez láttam. Éppen javában dolgoztam, amikor édesanyám egy fél zsák pityókával a hátán megérkezett.

- Hát te mit csinálsz ott? - kérdezte.

- Én muzsikálok a nyúlnak.

- Miféle nyúlnak?

- Fogék egyet az előbb.

- Hol van?

- Odabent a házban, apám most tanítja futni.

Anyám mindjárt letette örömében a hátáról a zsákot.

- Hát apád itthon van? - kérdezte.

- Még a nap fenn volt, s ő már itthon volt.

Erre béindult a házba, de apám is jött már kifelé, s éppen az ajtó között találkoztak össze.

- Hát kend hazajöve? - kérdezte anyám.

- Én haza; s hát te pityókaásni voltál?

- Én oda, mert nem gondoltam, hogy kend hír nélkül hazajő.

- Eleget mondtam az egyik somjai barátoknak - mókázott apám -, hogy jöjjön előre a hírrel, de azt felelte, hogy egy hét óta immár nem jár asszonyokhoz.

A fületem hegyeztem, hátha a nyúlról s rólam is ejtenének valami szót; de elhallgattak, s apám már ki is lépett az ereszből mellém.

- Megfenéd-e? - kérdezte.

- Jól vág - feleltem.

- No, ha jól vág, akkor gyere!

Az udvar közepén egy cseberre deszkát tettünk keresztül, s arra apám ráfektette hanyatág a nyulat. Aztán figyelmeztetett, hogy jól nézzem meg a nyúzás mesterségét, mert mostantól fogva nagy hasznát fogom venni. Akkor még nem is gyanítottam, hogy ezt miért mondja nekem, hanem csak azt figyeltem, hogy milyen mester a nyúzásban. Az első cselekedete az

volt, hogy egy-egy nyisszentéssel levágta bokában a nyúl két hátulsó lábát. S rögtön ide is adta nekem mind a kettőt.

- Hát én evvel mit csináljak? - kérdeztem.

- Jó lesz neked a beretválkozáshoz, pamacsnak - mondta.

- Az jó, csak legyenek előbb szakállas.

- Hát te már Szakállas vagy!

Az első pillanatban azt hittem, hogy apámnak megkottyant a fejében valami, de aztán kitaláltam, hogy a nevünket figurázza, mivel minket Szakállasnak hívtak családilag.

- No no - mondtam -, ilyenformán csakugyan Szakállas vagyok, de ezt a szakállamot csak a halál tudná leberetválni.

- Azzal a halállal ne siess, hadd pamacsoljon bé előbb az élet - felelte apám, miközben nyúzni kezdte a nyúl lábait.

Egy ideig nem szóltunk, mintha a halál említésére elrepült volna mind a kettőnk kedve. Csak az érzés vert hullámot bennünk, s életünk mélyéről morajlások jöttek. S ahogy így álltunk hangtalanul, és néztem apámat a hamvasodó estéli fényben, olyan volt ő, mint egy idő előtt megvénült gyermek, ki a természet titkait boncolja előttem.

- Hordj fát, s tégy tüzet az eperfa alá! - utasított jó idő múlva.

Én fát hordtam nyomban, s tüzet tettem az eperfa alá, mely a munkálkodás helyétől három lépésre lehetett csupán. De jól is volt ez így, mert a tűzvilágnál tisztán látott apám, amikor darabolni kellett fel a nyulat. Mire szép piros halommá gyűlt a parázs, én egy régi drótrostából megfelelő rostélyt is szerkesztettem össze, úgyhogy a sütéshez hozzá is láthattunk mindjárt.

- No, olyanok vagyunk mi is, mint a pogány törökök voltak - szólalt meg ismét apám.

- Hát azok milyenek voltak?

- Azok olyanok, hogy a követet megsütötték.

Ez kicsit furcsa volt, hogy éppen a törökökhöz ment átal apám, de azért nem gyanítottam semmit.

- Hát ez a nyúl mért lett volna követ? - tudakozódtam.

- Ez azért, hogy hívjon téged az erdőre.

- Hát oda mért?

- Oda lakni.

- Még oda is elmehetek - mondtam.

- Te el - ravaszkodott apám -, ha nem félnél ott egyedül lenni.

Semmire sem voltam olyan rátartós, mint a bátorságomra; s most is felugrott bennem rögtön a hős.

- Sok mindent üsmerek - mondám kereken -, de a félést nem. Akármekkora erdőn is keresztülmennék, s még laknám is benne bátron, tiszta egyedül!

Éppen ezt várta apám, mert abban a percben leborított, mint a madarat:

- Emmá beszéd! Holnap kimegyünk, s lakjál benne.

- Hova megyünk ki?

- Mi a Hargitára, s oda is egy kicsi házba. A tegnap valami szeredai bankurak vadászni jöttek a közbirtokossági erdőbe, s elszerezték nekik erdőpásztornak, a bank erdejébe, amelyik a Hargitán van. Fizetést is kapnál, ha csakugyan nem félnél ott egyedül megmaradni.

Hát erre nem is tudtam hamarjában szólni semmit, csak behúztam a nyakamat, s úgy pisloghattam, mint a béka. S bántam is már abban a percben, hogy az előbbi szavaimmal oly nagy hősnek mutattam magam, de most már nem lehetett meghátrálni.

- Az ember nem fél, hacsak lehet - mondtam megereszkedve.

- Ott nem lesz rossz dolgod - biztatott apám - mert úgy fogsz élni, mint egy királyfiú.

- Én úgy, ha lesz rá mód.

A beszéd itt félbemaradt, mert édesanyám jött felénk egy égő lámpával, amit felakasztott a tűz melletti eperfára. S ahogy felakasztotta, mindjárt kenyeret vett elé, abból kanyarított nekünk egy-egy jó darabot, arra rávettük az illatozó nyúlpecsenyét, s bicskával falatozni kezdtünk. Úgy esett nekünk, mint a szopós gyermeknek a tej. Rá kútvizet ittunk, s ki voltunk békülve magunkkal.

Nemsokára le is feküdtünk, hogy frissek lehessünk a holnapi nagy napra.

Hamar elaludtam, de farkasokkal és medvékkel küzdöttem végig az egész éjszakát. Majd egyszer úgy éreztem, mintha mozgatna valaki, s szólogatna hozzám. Kinyitottam a szememet, s hát a nap már jól fenn van, s az ablakon úgy ömlik be belőle a fény, mint az árvíz; s hát apám is mellettem vidámkodik.

- No-né, már felkeltek édesapámék? - kérdeztem.

- Mi fel, de ha nem ügyelsz, te is felébredszen mindjárt.

- Milyenkor van?

- Délfelé leszünk, édesanyád már megsütötte a kenyeret.

Erre felkondorodtam én is az ágyban, s nagyon serényen léphettem le onnét, mert édesapám így szólt:

- Nehogy elfuss, s ismét nyulat fogj!

Amíg azon gondolkoztam, hogy mit felelhetnék erre, addig apám kiment a házból. Hamar felöltöztem, s megittam egy csupor kecsketejet. Aztán gondoltam, hogy kilátok én is az udvar felé, hogy lám, mi készül. Ahogy az ereszbe kiléptem, mindjárt megláttam ott a szebbik átalvetőnket: meg volt púposra rakva, és oda volt támasztva a kemence melletti falnak. Odamentem, s megnéztem. Mindenféle edények voltak benne, és házi felszerelés. Tudtam, hogy az én számomra gyűjtötték össze, hadd legyen fenn a Hargitán mindenem, ami kell. S ahogy néztem ezt a gondosságot, egyszerre bélepett az erdei nagy árvaság gondolata, s a lábaim úgy elgyengültek, hogy le kellett ülnöm az átalvető mellé a földre. Itt elgondoltam az életemet, s ezt a nagy fordulatot is benne, s hát egyszer csak a könnyeim potyogni kezdtek...

- Hát te ott mit csinálsz? - jött be édesapám.

- Én ide leülék, nehogy elloppja valaki az átalvetőt - feleltem.

- Tán nem sírsz?!

- Én nem, mert kacagok.

Erre odajött apám, megfogta az átalvetőt, és kivitte a ház elejébe. Úgy maradtam ott, mint a virrasztó, halott nélkül. Felkeltem és utána mentem.

- Édesanyám hol van? - kérdeztem.

- Elfuta a boltba, hogy ami még hiányzik, azt neked megvegye.

-: Hát csakugyan megyünk a Hargitára, édesapám?

- Holnap nem, de ma igen.

Láttam, hogy apám sincs olyan mókás kedvében, mint az este; s legalább ettől a félkedvétől én sem akartam elmaradni, mert féltem, hogy megint rám jön a sírás.

- Ott nem is lesz rossz, ha ház is van - köveztem az utat.

- Igyekszünk, hogy mindened legyen; s aztán te is igyekezzél - mondta apám.

- Én nem is búsulok, mert tudom jól, hogy az Isten ott is jelen van.

- Ő jelen van; s az egyik kecskét is elvisszük.

Ennek nagyon megörvendtem.

- Az eltejel nekem jó sokáig.

- Az el, s puliszkát tudsz főzni.

- Még csak a Hegyes kutya kéne melléje - bátorkodtam.

- Ezt a házat nem lehet kutya nélkül hagyni - magyarázta apám -, de majd keríték egy kutyát neked valahol, s addig vidd el a macskát.

- Annak is négy lába van - egyeztem belé.

Anyám hazajött, s ami a szerelékemből még hiányzott, azt mind elkészítette nekem az útra. Volt ott a főző- s a sütőedényeken kívül két nagy kerek kenyér; egy fél véka puliszkaliszt; túró, jó nagy borítóval, egy fazék szilvaíz, só és oltóanyag a tejhez; gyertya és lámpa belévaló olajjal együtt; egy rossz katonaköponyeg takarónak; egy üveg erős pálinka buzdításra; s egyáltalán minden, amit csak meg tud járni az anyai ész.

Még két tyúkot is megfogtunk, s a lábaikat a vitelhez összekötöttük, nehogy elfussanak útközben, hanem tojjanak nekem tojásokat a Hargitán.

Amikor készen állott mindez, apám kivezette az egyik kecskét a pajtából, a nagy átalvetőt a vállára emelte, és így szólt:

- No gyere, Ábel!

A tarisnyát, ami ugyancsak felért egy kisebbfajta átalvetővel, én is a nyakam közé kerítettem, a két összekötött tyúkot hátravettem a jobbik vállamon, a macskát pedig felvettem az ölömbe. Emígy megrakodva elbúcsúztam édesanyámtól, majd odaállottam apám mellé, egy istenes nagyot nyeltem, de hogy a bátorságom mindenki előtt látszódjék, így szóltam:

- No, repüljünk, édesapám!

Úgy indultunk meg az állatokkal s a nagy csomagokkal, mint valami visszavándorló magyarok az őshazába. Kimentünk a kapun, s fel a mező felé az úton. Ahogy a falu felett a dombot elhagyhattuk, s beértük az első nagy cserefát, hirtelen megálltam, mert eszembe jutott valami.

- Hó, édesapám! - mondtam.

- Mi az, te?

- Álljon meg, mert elfelejtettünk kakast hozni a két tyúknak.

Apám azonban nem vette ilyen szigorúan a dolgot.

- Ott elég van szárnyas az erdőn, kaphatnak vőlegényt maguknak - mondta, és ismét megindultunk.

Szép derült napunk volt, de csúnya őszi eső és sár is lehetett volna, amilyen szerencsével születtünk a világra.

Utunkat egy jó gyalogos két óra alatt megtette volna, de mi még a harmadik órában is messzeceksze voltunk a céltól, pedig bujkáló ösvényekkel és titkos kapaszkodókkal is sokat rövidítettünk. Az igaz, hogy amit a lábunkon nyertünk, azt rajtavesztettük a kecskén, mert a rakoncátlan állat minden zöld bokorba bé akarta húzni apámat. A tyúkok is sok időt elverdestek az én vállamon, különösen ha egy-egy nagyobb madarat vettek észre a magosban. S mindezekén kívül apámat istenesen nyomorgatta a nehéz terű is: s én sem voltam valami jó haladó állapotban, mert a sóhajtozó lábamot úgy elvette tőlem az út, mintha nem is lett volna az enyim, csak a sajgás.

Nyugodalma és öröme egyedül csak a macskának volt, akit még az első félórán belétemtem volt a tarisnyába, ahonnét aztán kidugta ügyesen a fejét, s úgy ámulta-csodálta az erdőkre frissen rászállott őszt s a tájék szépségeit, mint valami meleg sapkás királykisasszony, kit hűség alattvalói hordoznak körül a legszebb helyeken.

Végre, amikor a nap már jócskán belétört a délutánba, kérkeztünk egy nagy havasi legelőre. Ezen a legelőn, ameddig csak ellátott a szem, mindenütt a borókafenyő tömött s kerek bokrai üldögéltek a földön, mintha a körüllevő hegyek mind idejártak volna óriási zöld tojásokat tojni. Apám megállt a legelő szélén, és nagyot húzott a jó borókás levegőből.

- No, itt vagyunk a Borzoson! - mondta, és leheveredett az egyik bokor alá.

Erre a bjelentésre én is bőséges levegőt vettem, s szorgosan kezdtem portyázni a szemeimmel, hátha meglátnám valahol a laktanyámat.

- Mért vigyázkodol? - kérdezte apám.

- Keresem a házamat - mondtam.

Apám felült, s elmutatott a legelőn keresztül.

- Ott van egy út, a borókás széle felé - magyarázta -, s azon az úton túl kezdődik egy erdő, látod-e?

- Látom-forma.

- No, ha látod-forma, akkor csak ereszkedjél le ide mellém, mert ott van a házad, alig az erdő szélén.

Nem kellett kétszer mondani nekem sem.

- Így, né! - laposodtam el a földön. - Nyugodjunk ki magunkot, hadd lássa aztán a ház, hogy legények vagyunk.

Nyugodtunk is valami negyedóráig, aztán friss erővel ismét megindultunk. Ahogy áthaladtunk az úton, amelyen a csíkiak Udvarhelyre s az udvarhelyiek Csíkba közlekedtek, a szemem erősen kezdte fürkészní, hogy apám nem beszél vala-e félre. De nem, mert egyszerre feltűnt a ház. Festetlen fenyődeszkából volt összehányva, s úgy kuporgott szomorúan az erdőszélen, mintha csóré emberek építették volna.

Apám letette a terhet, s a kecskét megkötötte egy fiatal fenyőfához. A tyúkokkal s a macskás tarisnyával én is lerakodtam apám útmutatása szerint, aztán odamentem a házhoz, megfogtam az egyik kiálló deszkáját, mintha parolázni akarnék vele, és így szólítottam meg:

- Szervusz, hogy hínak?

- Engem háznak, hát téged? - felelte helyette apám.

- Ha téged háznak, akkor engem püspöknek - mondtam, és elindultam, hogy megkerüljem az egészet. Amikor kereken jártam, s láttam, hogy nem javult semmit a helyzet, megálltam apám előtt, rámutattam az építményre, s így szóltam:

- Édesapám, ha mi a majmoktól lettünk volt, akkor a házak ettől.

- Hát nincs elég deszka benne? - védte apám, mint egy ügyvéd.

- Lik is van elég - feleltem.

- Hát rajtad nincs? - kérdezte apám.

Erre nem felelhettem egyebet, puszogni kezdtem. Ahogy csendesedtem volna, hát erős nyávogás csavarog a hátunk megett. Odanéztünk, s akkor látjuk, hogy a macska jött elé a tarisnyából. Keservesen szemlélődött, s közben-közben a tonka orrát fintorgatva szagolta az avart. Meg-megállott, majd kecsesen átlépett néhány ágacskát, s mintha lassan váltott volna az esze, sohasem akkor nyávogott, amikor szagolt, hanem csak akkor, amikor ment.

Egy ideig szótlanul néztük a sírdogáló cirmost, majd gondoltam egyet, s hirtelen én is szagolni kezdtem a földet.

- Hát te mit csinálsz? - kérdezte apám.

- Szagolom, hogy e macska miért sír - feleltem.

Apám nem szólt rá semmit, s arcot is olyant mutatott, mintha megelégette volna a hiábavaló tréfát. Odament szépen a macskához, és felvette a földről.

- Bévisszük a házba, nehogy elkótorogjon - mondta és vitte is.

Nagy serényen én is az apám nyomába szegődtem, mert igen szerettem volna már látni belülről is a házat. Mindjárt kezdetben bementem volna, de attól féltem, hogy valami vadállat vagy elbújt hegyi tolvaj szembeszökik az ajtóban velem. Most is az apám háta mögé húzódtam, s csak onnét lestem előre. A deszkaajtón vaskilincs volt, de látszott, hogy nincs az ágyába behúzva egészen. Úgy látszik, apám ezt nem szerette, mert az ajtó előtt húzódozni kezdett, s majd mintha köhögés jött volna rá, olyformán kiáltotta:

- Hééé!

- Tán fél, édesapám? - kérdeztem a háta mögül.

- Ezt nem úgy hívják - mondta, s azzal bédugta a fejét az ajtón, de vissza is kapta rögtön, s még az ajtót is bérántotta kilincse.

Támaszkodó lélekkel néztünk össze.

- Hát hogy hívják? - kérdeztem.

Apám nem felelt, hanem a macskát lehajította hamar a földre, és vészjósló ábrázattal egy nagy karót ragadott fel, s intett nekem is, hogy kövessem a példáját gyorsan.

Alig találtam egy husángot, úgy meg voltam ijedve.

- Mi az ánti van odabé? - kérdeztem sűgva.

- Valami nagy! - felelte apám.

- Milyen?

- Veres.

- Farka van-e?

- Nem tudtam kivenni.

Az ajtónál hadállást vettünk, a kézbelieket ütésre felhúztuk, és vártunk. A csend dermesztő volt, csak a macska nyávogott fel kis szünetekkel a hátunk megett. Mind bánatosabban és mind hegyesebben eregette a kacskaringókat a levegőbe, míglen apám türelmét vesztette, és hátrafordulva rákiáltott:

- Hallgass, a ponciosodat!

- Mi sem sírunk, nézd meg - magyaráztam neki én is -, pedig nagyobb bajunk van, mint neked.

A macska csakugyan elhallgatott, s mi is álltunk tovább mozdulatlanul.

- Az ajtót nem kéne kinyitani? - kérdezte apám egy idő múlva.

- Az biza jó volna, ha kinyitná valaki - feleltem.

- Valaki, de ki?

- Azt egy idősebb ember.

Egészen megrekedtünk, mert apám még csak nem is szólott erre semmit. A nagy szorultságban az jutott eszembe, hogy én meglessem azt a fene vereset. Lassan odamentem tehát az egyik ablakhoz, és vitézől kukucskálni kezdtem bé a házba.

- Mit láatsz? - kérdezte apám.

- Én, úgylehet, egy kutyát.

Apám is odajött az ablakhoz, és kémlelni kezdett. Egyszer a jobb szemét hunyta bé, máskor a balt; majd ellenzőt csinált a homlokához a tenyerével, de a nagy veres állat feküdt, s így apám nem tudott biztos megállapítást tenni.

- Bár kutya volna!... - mondta végre.

- Hát mibe fogadjunk, hogy kutya?

- Abba, hogy menj bé s hajtsad ki, ha olyan biztosan tudod.

Megint úgy kezdettem pislogni, mint a béka. Félelmemben már a verejték is kivert a homlokomon. De akkor arra jött a macska, és felnyávogott reám, mintha társul ajánlkoznék. Hát ennél jobbkor macska még nem jött, amióta van a világ. Felvettem rögtön, odavittem az ajtóhoz, és keresztet vettem rá. Aztán egy arasznyi nyíláson béengedtem a házba.

Feszülten vártuk, hogy mi lesz.

Kicsi idő múlva nyöszörgést hallottunk, majd elgyöngült hangon ugatni próbált egy kutya.

- Mit mondtam, édesapám?! - kiáltattam fel; s mintha én lettem volna a gazda, kinyitottam sarkáig az ajtót.

Csakugyan kutya volt.

Egy eléhezett, szomorú kutya.

Ott feküdt valami gyenge szénavackon, s még annyi ereje sem volt, hogy felkelhetett volna, amikor bementünk hozzá. Legtöbb volt, amit tett, hogy a fejét felemelte valamicskét, s úgy nézett hol engemet, hol apámat, akár a haldokló, aki nem tudja, hogy kettőnk közül melyik az Isten. A színe nem volt éppen veres, amilyennek a bégyült fényben az ablakon keresztül láttuk, hanem inkább barna. A teste az éhség pusztításai után is elég nagynak látszott, de abban sok része volt a gyapjának is, amely gazdag rendetlenségben takarta.

Úgy álltunk mellette, mint a beteg ágya mellett.

- Maga az Isten rendelte nekem ezt a kutyát - szólaltam meg végre.

- Ezt ő, abba betegedett belé - mondta apám.

- Ne vessek neki egy darab kenyeret?

- Még csak az hiányzik! - ellenkezett apám. - Hiszen azzal a szikkadt gyomrával estig beléhalna a kenyérevésbe. Hanem mindjárt vizet melegítünk s belé puliszkalisztet: s azt adjuk neki lagymatagon.

Mivel immár a miénknek lehetett tekinteni, meg is kereszteltem, s a Bolha nevet adtam neki. Kicsi részben a színe miatt, de nagy részben azért, mert úgy gondolkoztam, hogyha én megadom neki a Bolha nevet, tán csak az Isten is hozzáadja neki a bolhával járó szökdöső egészséget.

Még megsimogattam, hogy a reménység adjon neki erőt; aztán kimentem, és parancs szerint behoztam az átalvetőt és a tarisnyát, s odatámasztottam mind a kettőt a fal mellé. Apám nekilátott, s amíg rakosgatta ki az egyet-más felszerelést, addig én szemügyre vettem a ház belső világát.

Egyetlen szoba volt az egész, de az legalább elég tágas, kiváltképpen felfelé, mert ott nem laposított semmiféle mennyezet, hanem csak a gerendák meredeztek kopaszon, azok felett a szarufák s megszenvedett deszkákból a fedélzet. Egyébként volt a házban egy dibdáb asztal; egy négy lábú vaskályha, amit Szentkeresztbányán csináltak volt; egy összerótt kanapé, egy kiszáradt cseber, egy rossz nyírfaseprű, egy foszladozó veszőkosár az asztalon, továbbá néhány búlátott edény és rengeteg vasszeg a fali deszkába s a gerendákba beléverve.

Ablak kettő volt a házon: a déli és a nyugoti részen. De csak akkorák voltak, hogy még egy soványka ember is nehezen bújhatott volna ki, szorultságból is, azokon. Pléhsarokra jártak, és betéve horog fogta a falhoz. Az egyik oda nézett a hegyi legelőre, amelyiken átaljöttünk volt; a másik pedig egy leorotott, végtelen erdőrészre, amely az ölfák rengeteg barna kockáival volt tele, ameddig csak ellátott a szem. Az északi бүтү vakon meredt a buja rengetegnek, míg a keleti oldalon az ajtó állott, kinyitva sarkig.

Amit azonban minden pillantásban használni kellett, az csodálatosan jó volt ebben a házban: s ez maga a levegő volt, amely a deszkák résein szabadon járt-kelt, sőt szél idején még futkosott is.

- Vajon itt utoljára ki lakott? - kérdeztem, amint a szemlélődést befejeztem.

- Itt egy borzsovai vénember - felelte apám.

- S az hova lett el?

- Meghótt, augusztus végén.

- A vénségtől?

- Nem, mert a rossz gombától, azt mondják. A fahordók felpuffadva találták meg itt a házban; aztán egy fásszekéren hazavitték Borzsovára, s mivelhogy senkije sem volt, a szerelékje mind itt maradt a házban.

Egyszerre olyan félelem fogott el, mintha jégcsapvonóval az ördög akart volna hegedülni a szívemen. A képzeletem is részeg lett, mint a fény, amelyik dülöngézik az árnyékban s a szélben.

- Eredj, hozz vizet! - rebtentett fel apám.

- Honnét hozzak?

- Kapsz valami patakot.

Széjjelnéztem, hogy merre mehetnék vízért, aztán egyfelé megindultam. Nem találtam el azonban az utat, mert ahogy később kitapasztaltam, én a Csík felé eső részen kereskedtem, márpedig minden más irányba lehetett volna vízért menni, csak éppen arra nem. Keveset mondok, de legalább egy félóraig veselkedtem, amíg a szerencse egy forrást küldött az utamba. Mialatt a két markommal megmertem nagy ügyelettel a fazekat, elgondoltam a szegény szomjas vadak helyzetét is, akik nem sok Dunát kapnak itt a Hargitában. Aztán visszaindultam a kövér erdő között, s megint lett egy félóra, amíg eltaláltam valahogy a házat.

- Tán az Óceánból hoztad? - kérdezte apám, ahogy meglátott.

- Én onnét, a Veres-tengerből - mondtam, és a fáradtságtól úgy leültem, mint a gomba. A maradék erőm mind a megszeppenésre futott össze, mert a fazékból úgy kibukdácsolt a sok törtetésben a víz, hogy alig néhány ujjnyi maradt meg benne. Attól tartottam, hogy apám reám szökik emiatt, de csak ennyit kérdezett meg, ahogy belenézett a fazékba:

- Hát ebből a víz hol van?

- A szivárvány kiszipta - feleltem.

Apám megdöjtötte a fazekat, hogy többnek látszódjék benne a víz: nézte-nézte a vizecskét, s a fejét tekergette.

- Hiába nézi, mert attól nem szaporodik - mondtam.

Erre úgy tekintett rám, mint ahogy a vizet nézi vala, de különben nem szólt semmit, hanem megindult, hogy a fazekat a tűzre tegye. Útközben megállt, s hát iváshoz készülődik. Hamar melléje ugrottam, hogy ne igya el a kutya elől a vizet, de az utolsó pillantásban meggondoltam a dolgot, s csak ennyit jegyeztem meg:

- Az ember is örökké akkor ihatnék, amikor a kutyanak kéne a víz.

Apám meg sem törölte a száját, hanem rögtön felém fordult, és vizes bajusszal vakkantott néhányat nekem. Ebből megértettem, hogy ő az első kutya, ami a vízivást illeti, s jókedvvel mentünk bé a házba. Nagy berendezkedést és rendet találtam odabent. Apám ugyanis minden portékának helyet nevezett ki, amíg odavoltam; s a borzsovai vénember maradványait, melyek között egy rossz szekerce s néhány vasszerszám is volt, egy sarokba összegyűjtötte. Még a padlót is megtisztogatta a kopasz nyírfaseprűvel, csupán a kutyát felejtette ott akarattal s alatta a szénavackot. A kicsi kályhában fiatalosan dudorászott a tűz, s amíg hevült rajta a fazékban a víz, addig mi kimentünk, s a kecskét beszállásoltuk a pajtába, melyet a háztól messzecke ugyancsak deszkából tákolt össze valaki.

Aztán Bolhát megetettük a gyenge lagymatag moslékkal, majd magunk is falatoztunk az én kamarámból, vagyis abból, amit az én számomra hoztunk. Víz helyett a pálinkából vettünk egy-egy szájjal; s aztán pedig, mikor a nap már erősen nézni kezdte a farkasszemet egy távoli nagy hegy tetejével, apám is készülődni kezdett. Az ujjasát panyókára vette, s így szólt:

- No, Ábel, én megyek.

Csendesen és gyámoltalan vigasztalással mondta ezt, s én mégis úgy éreztem, mintha arra adott volna parancsot, hogy a gyászlobogót tűzzem ki a szívemre s körül a fákra. Lesütött fejjel álltam, s arra gondoltam, hogy bár inkább egy medvét hozott volna ide, amelyikkel meg kell nekem küzdeni.

- Miért nem szólasz? - kérdezte apám, s közelebb jött.

- Ha én indulnék haza, akkor szólanék - feleltem.

- Tán csak nem félsz itt maradni?

- Félést nem félek, legalább akarattal nem.

- Hát akkor?

- Azt sem tudom, hogy mit kell nekem itt csinálni.

- Holnap kijő a bank igazgatója, s ő megmagyarázza.

A fejem alább esett, s olyant sóhajtottam, hogy levert volna egy őszi levelet:

- A holnap messze van...

- Aludjál, s akkor nincs messze - mondta apám és elindult.

Balga reményemben azt hittem, hogy csak ijeszteni akar a menéssel, de bizony megátalkodva távolodott. S olyan volt, ahogy ment-haladott, mintha egy láthatatlan fonalat húzott volna, amelyiknek én tartom a tövét. Amikor úgy láttam, hogy mindjárt elszakad a fonat, én is megindultam utána, de akkor apám egy nagy borókabokorba beléakasztotta a fonalat, s az elszakadt.

Egyszerre besötétedett.

Leültem a földre, s úgy éreztem, hogy a mellemben s a torkomban, a két karomban s minden tagomban források szakadnak fel, amelyekből bőséges lagymatagsággal buzognak elé a könnyek.

Úgy sírtam, mintha apámat az árvíz vitte volna el.

Nem tudom, hogy mennyi időt ülhettem itt, csak arra emlékszem, hogy a vacsoracsillag küldött bé a házba. A kutya és a macska egy kicsit megvigasztaltak; s erőt is adtak annyit, hogy az eszemet szükség szerint használhassam. Lámpát nem gyújtottam, mert ezzel célpontot adtam volna a rossz szándékú embereknek s a marcangoló vadaknak, hanem az ajtót bezártam, s még két erős szálfával bé is támasztottam. Aztán magamhoz vettem a kicsi szekercét és a pálinkásüveget, s lehúzódtam a földre, a kutya mellé. Sohasem voltam nagy pálinkaivó, de akkor igen. Minden korty után jobban és jobban kellett tapasztalnom az emberi gyarlóságot, mert én legalább százszor akkora voltam, mint a pálinkásüveg, s bennem mégsem volt annyi bátorság, mint benne.

Ittam hát, hogy felülkerekedjem.

S lassan oszladozni kezdett a félelem, akárcsak a köd. Először meggyújtottam a lámpát, aztán elvettem az ajtóátmasztó szálfákat, és kimentem a ház elé. Ha jól emlékszem, nem a kicsi fejsze

volt a kezemben, hanem a pálinkásüveg. Körülnéztem, hogy mit csinál a nagy természet, de vígan érezte magát, mert a gyenge holdvilágon táncoltak a fák, s a hegyek urazgatták ormányaikat, mint a képzelt elefántok. Barátságom jeléül én is kereken forogtam az égtájakat, aztán az üveget ráköszöntem a holdra, aki csonkán vérzett szegény a legelő fölött. S ki még zsugorodva sírtam az előbb, most nagy és hatalmas voltam itt, a világ tetején. Leverhettem volna tán a csillagokat az égről, vagy visszahozhattam volna akár a napot is, de én nem csináltam semmi felfordulást, hanem kezet fogtam a kedveskedő világgal, és visszamentem a házba. A lámpát eloltottam, nehogy a bujdosó embereket vagy a nyugtalan vadakat elijessze a fény; aztán visszafeküdtem a kutya mellé, s mint egy ringó bölcsőben, szépen elaludtam.

Másnap kongó és dübörgő hang ébresztett föl a mélységekből. Az első eszmélésem az volt, hogy a kutya ugatott belé a fülembe; majd egy urat láttam meg az ajtóban, puskával a vállán.

- Mi az, öcskös? - szólt rám. - Tán álomport vettél?

Mindjárt gondoltam, hogy az igazgató lesz, s így feleltem:

- Miből vettem volna, mikor még nem kaptam fizetést?

- Ha így forgolódol, nem is kapsz - mondta az igazgató. - Hát milyen pásztor vagy, hogy még ilyenkor is alszol?

- Én még nem vagyok semmilyen pásztor - feleltem; s valamilyen is csak akkor leszek, ha megegyeztünk.

Úgy látszik, velem ebben egyetértett, mert barátságosabban kérdezte meg:

- Hát itt ágy nincs?

- Itt nincs; vagy ha van, akkor olyan kicsi, hogy nem látjuk.

Erre béjött a házba, kétcsövű puskáját letámasztotta a fal mellé, és vizsgálódni kezdett. Hagytam, hogy kurkásszon a hajlékomban, s közben jól szemügyre vettem én is őt. Elég magos, pecsenyés ember volt, térdben buggyos nadrággal s rézlikú cipőkkel; a fejében lapos sapkával s az oldalán bőrtáskával, miben biztosan a vadak számára való eledelt hordta. Olyan szaga volt, mint a pipereszappannak, s mindegyre vonogatta a száját.

- A gombát keresi-e? - kérdeztem egy idő múlva.

Mellékesen, de barátságatlanul nézett rám:

- Miféle gombát?

- Amelyiktől meggömbölyödött a borzsovai ember.

- Tudod-e, kivel beszélsz?

- Én igen.

- Hát kivel?

- A nagyságos igazgató úrral, a szeredai bankból.

A cím jólesett neki, mert egyszerre felengedett:

- Hát téged hogy hívnak? - kérdezne.

- Engem Ábelnek.

- Nagyot nőj!

- Köszönöm, de így is alig bírok magammal.

Erre elnevette magát.

- Fenemód vált az eszed! - mondta. - Hát ezt a silány kutyát is te hoztad?

- Ezt nem, mert itt volt ebben a kórházban.

Kiakasztotta a bőrtáskát a nyakából, s letette az asztalra. Aztán maga is melléje ült, de szinte ledőlt a gyenge székről, melynek a lába s a támasztója huttyanó mogyorófából volt s az ülőkéje venyigéből.

- Legalább ez a szék tudja a régulát - jegyeztem meg.

Az igazgató úgy nézett rám, mintha sérelem következne a szavamból.

- Miért? - kérdezte.

- Azért, mert mindjárt letérdel, ha urat lát.

- Ez az asztal sem jobb - mondta.

- Várhatja is, amíg dicsérni fogjuk - feleltem.

Erre megígérte, hogy holnap egy jobb asztalt s egy jobb széket fog küldeni; s egy ágyat is nekem, hogy ne háljak a földön. Aztán két bárcakönyvet vett elé a táskából, s így szólt:

- No, most ide figyelj!

Én figyeltem, s ő magyarázott:

- Ha emberek jönnek szekérrel, hogy fát vegyenek, akkor te mindig cédulát írsz az eladott fáról. Ügyelj arra, hogy ez a másolópapír mindig két lap között legyen, mert dupla példányban kell a cédulát kiállítani. Ráírod a vásárló nevét, a fa minőségét és árát, aztán a cédulát aláírod te is, a vevő is, a pénzt beszeded tőle; utána a második lapot kiszakítod, és odaadod neki, az első pedig megmarad ebben a könyvben, hogy a banknak el tudj számolni az eladott fával s a beszedett pénzzel. Értetted?

- Én igen, ha csak ennyiből áll.

- A hullafa ára szekerenként harminc lej; a hasogatott fái ötven. Különben itt van egy táblázat, ami mindent megmagyaráz. Ezt ide fogjuk szegezni a falra. Jó lesz-e?

- Nekem jó, ha a táblázatnak jó.

Fel is szegezte mindjárt a táblázatot az ajtóval szembe a falra, és onnét elolvasta nekem. Ebből meg lehetett tudni, hogy van felvágott fa kilencszáz öllel, melyből négyszáz kubik és ötszáz rendes; továbbá meg lehetett tudni az árjegyzéket és a pásztor kötelességeit.

- Még Mózesnek sem írták meg jobban - dicsértem a táblát.

- Miféle Mózesnek? - kérdezte az igazgató.

- Annak, aki nem a Hargitán járt, hanem a Sínai-hegyen.

- Te annyit tudsz, hogy papnak is elmehetnél.

- A másvilágról tudok is annyit, mint ők - feleltem neki. - De ezt a jelenvaló világot még tanulnom kell.

Az igazgató visszaakasztotta a nyakába a táskát, a puskát is a vállára kapta.

- No, akkor gyere, s kezdjük.

- Mit kezdünk?

- Kitanulni ezt a világot.

Elindultunk, hogy körüljárjuk az erdőt. Keveset mondok, de két óránál többet keringtünk, s ezalatt az igazgató folytonosan mutogatott és mondta:

- Ez is a banké, ez is a banké.

- Hát a bank kié? - kérdeztem.

- Az a miénk.

- Hányan vannak?

- Én s tizenkét igazgatósági tag.

- Hát azok a tagok mit csinálnak?

Az igazgató vállat vont, majd furcsán mosolyogva így felelt:

- Hát... hát... élvezik a jövedelmet.

- Miért nem jönnek ide, hogy őrizzék az erdőt? - mondtam. - Itt is lehetne élvezni a jövedelmet!

Az igazgató egyszeriben a védelmükre kelt.

- Azért nem jönnek ide - felelte -, hogy te is megélhess, apáddal együtt.

Helyes mondás volt ez, de éreztem, hogy benne van az ördög, s kuncogni kezdtem.

- Mit nevetsz? - kérdezte az igazgató.

Éppen egy nagy erős bükkfához érkeztünk, melyet tövestől kidöntött volt a szélvihar.

- Ez a fa készítetett a nevetésre - mondtam.

- Hát az hogyan?

- Eszembe juttatta, hogy ő is élvezte a jövedelmet, amíg nem jött a szélvihar.

Az igazgató szúrósan nézett reám, de ha mindjárt elcsapott volna, azt sem bántam volna. A szemem sarkából jól láttam, hogy olyan, mint egy mérges kutya, de mégis így szólt:

- Az ilyen fákat, mint ez, vagyis amiket a szél dönt ki: azokat mind neked adom. Vágd fel és add el, akinek akarod.

- No, ezt köszönettel veszem - feleltem.

Többet aztán nemigen beszélgettünk, pedig még az útra is kikísértem, amelyik a legelőn vezetett keresztül. Itt egy kék színű autó állott, s benne a gépi vezető. Az igazgató belé szállt az autóba, s onnét vetette ki nekem a szót, mondván:

- Ötszáz lej lesz a havi fizetésed.

Azzal elporzott a kocsis, s én ismét egyedül maradtam. Ahogy ott álltam és néztem a futásukat, egyszerre eszembe jutott, hogy elfelejtettem puskát kérni tőle; vagy megmondani legalább, hogy folyamodjanak fegyvertartási engedélyért. Úgy bántam a dolgot, hogy a fejemet ütögettem.

- Mi az, hé? - szólított meg egy ember, aki éppen arra hajtott egy lajtorjás szekéren.

- Nincsen egy puskája? - kérdeztem.

- Nekem van, hogyne vána.

- Nem adná el nekem jó pénzért?

- Nem adhatom - mondta az ember -, mert belé van ágyazva az ülepembe.

Szerettem volna válaszképpen megdobni valamivel, de amíg keresgéltem a földön, jól elhaladott, s még akkor sem találtam bár egy kavicsot.

Pusmogva visszajöttem, s gondoltam, hogy megvigasztalom magamat, s eszem. Az eleséget apám belérakta volt a kanapé hasába, s ahogy annak a fedelét nyitottam volna fel, hát egy nagy pócegér vakarodik el a kenyér mellől. Ijedtiben és siettében elfelejtette, hogy hol jött bé, s csak futkosott le s fel egy ideig. Aztán egyszerre megállt, s úgy nézett engem sűrű pillogtatással, mintha sírás előtt állana. Szépen nyitva hagytam a pad fedelét, és felvettem a macskát, hogy dajkát vigyek neki. De a szememet jóformán még el sem tudtam pillantani, már úgy szétrúgtak mindent a pad fenekén, mintha földrengés lett volna. Aztán kiugrott morogva a macska, és sunyi lapulással vitte a ház háta megé a pócegeret. Úgy élvezte ott a jövedelmet, hogy az igazgatósági tagok sem jobban, a maguk helyén.

Ennek utána s étek dolgában most már csak én voltam hátra, s a Bolha kutyám. Ki is raktam mindjárt a megenni valót a csámpás asztalra, de akkor jutott eszembe, hogy minden van, csak víz nincs. Gondoltam, először mégis vizet hozok, hogy ne emeljem aztán az ebédet is; s el is indultam a tegnapi fazékkal. Egyenesen a Tolvajos patakára mentem, amit az igazgató megmutatott volt nekem; s egy fertály óra múlva meg is jöttem a vízzel. Akkor nekiláttam, s igazi jó étvággal megebédeltem; aztán Bolhának is lagymatag moslékot csináltam, de most kenyeret is aprítottam belé, hogy a kórházi konyhától lassan elvezessem.

No de, a kecskét sem hagyhattam éhen szontyologni. Neki pedig zöld ág kellett volna, s kajtattam is leveles ág után, de a szerencsém nagyobb volt a kíváncsálomnál, mert két nagy koronájú bükkfa között szénaboglyát fedeztem fel. Ebből vittem neki egy öllel, s nagy mekegésben találtam. Nem kapott a szénán, mint ahogy vártam volna, hanem csak a farát mozgatta, s a két hátulsó lábát kifelé. Vagyis úgy tett valósággal, mintha sokat lovagolt volna valami sovány gebe hátán. Azt hittem hirtelen, hogy menten fiadzani akar egyet, de benézvén alája, hát akkora lett a tögye, mint a báránybőr sapkám s úgy meg volt feszülve, hogy a repedésig.

- Jaj apám, ezt meg kell fejni! - szoltam felfedezéssel, s futva mentem fazékért. Melléje kuporodván, kezdetben egy kicsit kínoztam szegényt, mert sohasem fejtem volt addigéle, de aztán belétanultam a fejésbe, s a kecske is úgy belé a tejelésbe, hogy egy másik fazekat is megcsorgattam félíg. Amikor így készen voltam, megmutattam neki, hogy mennyi tejet adott; aztán megbiztattam, hogy egyék, s ő nagy örömmel szót is fogadott.

Amint jöttem béfélé a két fazékkal, újabb öröm ért, s még a tejnél is nagyobb. Mert ki állott az ajtóban, hogy fogadjon engem? Nem más, hanem Bolha. Ott állott lábadozva, rossz gyapja kapcákban lógott róla, és úgy pislogott reám, mintha most kikelt barna pillangók lettek volna a szemei. Nagy jókedvvel töltött el ez a dolog, mert úgy éreztem, hogy van immár társam, kire nagy bajomban támaszkodjam. A két tejes fazekat elhelyeztem az asztalon, aztán Bolhát kicsaltam egy napsütéses helyre, s ott leheveredtünk mind a ketten a földre. A fejemben olyan forgalom indult meg, amilyent addig nem tapasztaltam soha. S a gondolatok hamarosan úgy elsodortak, hogy már azt sem tudtam, hogy mi a valóság és mi a játék. Aztán egyszerre felültem, hogy szembe nézzek a világgal. Láttam a kutyát, a házat, az ölfákat, és körülöttem a rengeteg erdőt. Ilyen tisztán még nem is láttam egyszer sem. Ott voltam egyedül, a magam lábára eresztve, pásztornak fogadva. Csak most eszméltem rá valójában, hogy mi is történt velem. Apám kihozott ide, s én jöttem, pedig nem is akartam. Az igazgató felfogadott, pedig azt sem akartam. Semmit sem akartam, csak olyan voltam, mint a levél, amelyik leszakad a

fáról, s egyik szél erre viszi, a másik szél arra viszi. A levelet viheti, de engemet immár többet nem, gondoltam magamban, s feltettem a kérdést:

- No Ábel, beléegyezel-e abba, amit apád csinált veled, s amit az igazgató csinált veled?

- Beléegyezem - válaszoltam.

- S hát a jövőre nézve mit határozol?

- A jövőre nézve azt határozom, hogy a magam fejétől akarok ember lenni.

Ez azt jelentette, hogy többet senkinek sem hagyom, hogy engemet térengessen, hanem a magam belátása és akarata szerint fogok cselekedni. S a célom nem lesz más, hanem először a kötelesség, aztán pedig az én gyarapodásom s a házam felvirágoztatása. De arról, hogy ezt a gyarapodást miképpen kéne elkezdni és véghezvinni, arról most nem gondolkoztam, hanem azt a jövőre bíztam. Csak annyit szögeztem magam elé, hogy amiképpen az állatnak a körmeivel és a fogával kell harcolnia, azonképpen az embernek az eszével.

Ennyi bölcsesség egy napra elég is, gondoltam, és bémentem a házba.

Kinéztem az ablakon, aztán leültem a rossz székre; majd pedig le s fel kezdettem járkálni a szobában, de a helyemet semmiképpen nem találtam. Valami erősen bántott, de még nem tudtam, hogy mi. Későbbben elébújt a sérelem is a ködből, s ez nem volt más, hanem az, hogy apám rendezte bé nekem a szobát. Szokatlan haragra gerjesztett az a gondolat, hogy pásztornak lám jó vagyok, s jó arra is, hogy árva egyedül lakjam ebben a rengetegben, de arra már nem voltam jó, hogy a bérrendezést is én vigyem véghez! Nyomban nekiálltam, s mindent lehajigáltam a falról, amit apám aggatott oda. A padból is kiraktam az eleséget, s egyáltalában mindent felforgattam, ahogy csak tudtam. Közben a mérgem mindegyre terjedt, mint a kiöntött folyó: úgy-annyira, hogy nem kívántam volna emberfélének, hogy most odakerüljön a kezem alá, mert könnyen halálfia lett volna. A kutya vackát is kidobáltam a ház elé, s nem irgalmaztam a macskának sem, aki éppen akkor talált jöni, a száját nagy pirosan nyalogatva.

- Jól van, Ábel! - mondtam magamnak. - Te is vagy valaki, s nemcsak egy kutya, akit letesznek valahova, hogy őrizze a környéket.

Amikor a felforgatással készen voltam, az egyik fazékból mind megittam a tejet, hogy most már csillapodjék bennem a hő. Ez meg is tette a magáét, mert ennyi tejet meginni nem vallott sem gyermekre, sem kicsi hősré. Aztán bédugtam a likat, amelyiken keresztül a pócegér megközelítette volt a kenyeret; majd a magam tetszése szerint nekifogtam a bérrendezkedésnek, s azzal el is telt jócskán az idő, mert a nap alig volt immár másfél ölnyire a hegyektől, amikor béfejeztem.

Ennek utána már csak az volt a kérdés, hogy az éjszakával mit csináljak. Pálinkám maradt vala még, de azt nem szerettem volna elkomázni véle. Nem hiszem ugyan, hogy féltem volna tőle, ha magamra is eresztem, de azért helyesebbnek találtam egy másik megoldást. Ez a megoldás az volt, hogy hamar vizet hoztam, a kutyát megettettem, s magam mellé vettem a szobába, majd az ajtót bétámasztottam két erős hasábfával, és nyugalomra tértem. Ha aluszom, akkor holtbiztosan nem félek, gondoltam; s ez igaz is lett, mert még napvilág elszenderedtem, s csak virradatkor ébredtem fel.

- Ez aztán a pástor! - mondtam jókedvűen. - Nem aluszik délig, min a dög emberek, hanem még a napot is megelőzi.

Elláttam rendesen a házi teendőket, aztán ettem reggelre az állataimmal együtt; utána pedig elindultam, hogy az ölfákat megolvassam, nehogy úgy legyen, hogy kilencszázat mondtak, s csak nyolcszáz találtassék. Már megolvastam volt kétszázat, amikor úgy vettem észre, hogy

ismét azokat olvasom, amiket már egyszer számba vettem. Erre megálltam, és gondolkozni kezdtem. A gondolkozásomnak az lett a vége, hogy megleckéztettem magamat, amiért fej nélkül láttam munkához, s akkor megint hozzákezdtem az ölfák olvasásához, de most már mindegyiknek a bütőjére ráírtam a számot. Nagyjából készen is voltam, amikor egy ember kezdett kiáltozni valahol a ház körül. Hamar elémentem a házhoz, s hát az igazgató küldte ki nekem az ágyat, az asztalt és a széket, amiket megígért volt.

A szekér ott állott az erdő szélén, én pedig s a jött ember kimentünk hozzá, hogy béköltöztessük a portékát. Magam a széket s a szekeres az asztalt ragadta meg. Mind a kettő sárga fából való viseltes bútorzat volt, de jó erős. A széknak még hátvetője is feszengett, s két oldalt karfája, ahogy az urak szoktatták. Amíg én helyet szereztem nekik a szobában, addig a szekeres ember valami összehajtogatott vasszerkezetet hozott bé.

- No, itt van az ágy is! - mondta.

Azt hittem, hogy csak a tréfa fogja őt, s úgy is néztem reá, de az ember kibontotta szépen az egészet, s lábakat is hajlított neki. Aztán a fal felé nyújtóztatta, mint egy csontvázat, s így szólt:

- Az ilyent úgy hívják, hogy tábori ágy.

- Tábori papot még hallottam - mondtam neki -, de tábori ágyat nem.

- Ahol pap van, ott minden van - jelentette ki az ember.

Nem akartam ellenkezni véle, mert féltem, hogy valami rosszat talál mondani a papokra, s akkor nekem védeni kell őket. Ehelyett inkább megkínáltam egy csupor tejjel, s a szekeres ivott kettővel is. Aztán úgy indult kifelé, mintha fájna neki, hogy nem viheti magával a házat. Künn az ég alatt is meg-megállt; ment volna is, nem is.

- Ejh, mennyi jó fa van itt! - szólalt meg végre.

Láttam, hogy mi kéne neki.

- Dögivel van - mondtam.

Az ember tovább kerülgette a dolgot:

- Meg se látszanék, ha valaki elvinne egy szekérrel.

- Az nem, ha mindenki vak volna.

- Hát mondd meg annak, aki nézi, hogy hunyja bé a szemit.

- No, ez jó tanács - mondtam -, kezdje is mindjárt behunni a magáét.

Az ember úgy nézett rám, hogy a méreg füstölt a szemeiben. Legyőzte azért magát, s még egy utolsó próbával így szólt:

- Csak egy fél szekérderékkal raknék, hogy üresen ne szégyenkezzem hazafelé.

A jó szívem pártjára állott, s így egy szekérderékkal engedélyeztem neki a hullafából. Az öreg azonban úgy belészabadult, hogy tetézve rakta a szekeret. Amikor emiatt kérdést intéztem hozzá, azt felelte, hogy majd megszolgálja nekem, ha valamicskével többet rakott.

- Nekem ne szolgálja meg - mondtam -, hanem hozzon olvasmányokat, amikor legközelebb erre jár; s ha aztán jókat hoz, leszen még fa is.

Ezzel elváltunk, s mivel már jó délidő lehetett, ettem valamit, s adtam Bolhának is. Aztán visszamentem az ölfákhoz, hogy a számbavételt befejezzem. Tizenkét öllel több jött ki, mint kilencszáz. Elmentem s elől kezdtem ismét. Ebből az lett, hogy az igazságos számításnak szenteltem az egész délutánt, de akárhogy számoltam, a tizenkét öl örökké felülmaradt a kilencszázon, mintha erre megesküdt volna. Végül is „Á” betűt írtam erre a tizenkettőre, ami Ábelt jelentett, s a többit tudtam.

Aztán nekimentem az éjszakának, amit nyugalomban töltöttem el.

Másnap reggel, ahogy a házi teendőket s a kecskefejtést elvégeztem, arra határoztam magam, hogy megismerkedem a környékkel: a fákkal, a patakokkal, a hajlásokkal, a domborulatokkal, a sziklákkal, az utakkal s az ösvényekkel. Magamhoz vettem a kicsi fejszét, s magam mellé vettem Bolhát is, aki két nap alatt úgy kifényesedett a kezem alatt, mint a rézkrajcár. Emígy felszerelve elindultam, hogy bójárjam a dús erdei országot, amely felett most már én uralkodtam egyedül.

Nem messze a háztól, abban az irányban, amerre az ajtó nyílt, egy olyan bükkfát találtam, amilyen nem sok lehet az Isten földjén. Nem is nagy volt, hanem a nagyok között is óriás. A dereka olyan vastag, hogy az én ölemmel háromszor sem értem körül. Akkor odva neki, hogy szorultságból szobául szolgálhatott volna; s az eluralkodott rengeteg ágaira fel lehetett volna rakni egy falut. Erősen vágyakoztam felmenni reá, de ehhez lajtorja kellett volna, s az nem volt. Így hát tovább folytattam az utat.

Vagyis egy olyan erdőrészen mentem keresztül, ahol egyformán tanyázott a bokor, a sarjúerdő és az óriási fa. Volt ott többféle bodzabokor és többféle áfonyasarj, csipkerózsabokor és berkenyebokor, dárdás fűzfa és egy-egy nyomorék boróka; beljebb elvegyesen bükkfa, cserefa, gyertyánfa, nyírfa és többféle fenyőfa. S mindezek között egy-egy kőrisfa és juharfa kértek engedelmet a növésre. Tovább egy tiszta fenyőerdőbe értem, amelynek a fáai a tornyokkal versenyeztek. Ahogy itt haladtam volna keresztül, egy kicsi kerek tisztásra jutottam, mélynek a közepén elszáradt fenyőágak voltak rakásba hányva. Körülnéztem, de a törzsökét nem láttam semmiféle levágott fának. Jobban vizsgálódni kezdtem, s hát a körüllevő fákról vagdosztam le valaki a rengeteg ágat. Itt valamit mesterkedett a vagdosó, gondoltam, s kezdtem félredobálni az ágakat. A gondolatom nem volt helytelen, mert nemsokára valami ládikó fedele tűnt elé az ágak közül. A ládikó sarkát megmozdítottam, hogy nem üres-e, de teli volt valami súlyos rakománnyal. Még a szuszogásom is elakadt hirtelen, úgy megörvendtem a hirtelen leletnek. Csak néztem egy ideig a kicsi láda feketedő deszkáját, miközben arra kértem az Istent, hogy a gutával nehogy megüttesen, ha aranyat találtam kapni. Aztán egyszerre, mint a bolond, ismét nekiláttam az ágaknak, s úgy kezdtem félrepallani őket, mintha motor hajtott volna. Az egy ládikó után még négyet takartam ki, mind egyformákat. Aztán elékerült egy másik láda is, de ez olyan nagy volt egyedül, mint a másik öt együtt. A sok láda s kiváltképpen ez a nagyobbik, megkisebbitették egy hosszú fejjel az örömet, mert nem volt nehéz elgondolni, hogy ennyi eldugni való aranya senkinek sem lehetett. Ott a ládák mellett, egy csalánzsákba bétakargatva, valami hosszú, nehéz tárgyat is találtam. Kicsombolygattam nagy vigyázattal, s hát két katonapuska volt.

- No Ábel - mondtam -, rendele fegyvert a mennyei Atya!

A kicsi fejszével feszegetni kezdtem az első ládikót, s ügyesen fel is bontottam. Hát bizony nem arany volt benne, hanem élelmiszer a puska számára. Pléhrekeszekben ötösével voltak a golyós töltények, s a másik négy ládikóban is mind az volt. Ellenben a hosszú nagy láda olyan leckét adott nekem, amit nem egyhamar tudtam felmondani. Ugyanis tizenkét rekeszében tizenkét óriás vaskörte kuporgott, mintha meg lettek volna ott ültetve, mint a kotlóstyúkok.

Feketék voltak és hasasok, akár az ülő purdékolykek, akik felpuffadtak a sok megevett szilvától; a nyakuk vékony s fülük hét is volt, de körben a hasukon.

Valami irtó gyártmány fog lenni, annyit megállapítottam. De hogy mire s hogyan kell használni, azt valaki háborús ember tudta volna csak megmondani. Az egyiket megfogtam a nyakánál fogva, de erős vigyázattal, nehogy széjjelvesse magát, vagy éppenséggel úgy szembe köpjön, hogy a fejem nélkül maradjak. Olyan nehéz volt az a vaskörbe, hogy két kézzel kellett hozzá-látnom. De kiemeltem mégis, és letettem szépen a földre. Akkora volt, mint egy disznónak való jó nagy tök, s úgy ült a hasas fenekén, mintha hallgatózott volna.

Elnéztem egy jó darabig az egészet, de aztán jobbnak láttam, ha most békével eltávozom, s inkább azon gondolkozom, hogy mitévő legyek a zsákmánnyal. Csak a két puskát s a golyókból három fűrtöt vittem magammal. Amíg továbbfelé mendegéltem, örökösen járt a szemem, mert nagyon megszerettem, hogy találjak valamit. De csak mentem s mentem az ősvadon fenyőerdőben, s nem láttam semmit, csupán a nagy, egyenes fákat, amelyek kevélyen szivároztak az őszi napfényben. Bolha nagy szakértelemmel szimatolta mellettem a földet, s ebből mindjárt láttam, hogy legnagyobb segítségemre lesz a vadak megkerítésében is, ha a puska járását kitanulom, s a bátorságom is megemberesedik.

Hát én egy félóránál is többet mentem, amíg végtére kiértem valahogy az erdő szélére. Itt aztán hosszú árkokat találtam, nem egészen a legszélén, de kettőt-hármat is egymás mögött. Ezek az árkok körülszegték az erdőt, s belőlük messze el lehetett látni, mert alattuk a fátlan vidék hirtelen lejtősdött. Harctéri árkok lehetnek, ezt nem volt nehéz kigondolni. Sok golyóhüvelyt is találtam ezekben az árkokban, s kerek, rozsdás pléhdobozokat, s más eldobigált dolgokat. Az egyik helyen két keresztet is felfedeztem. Egymás mellett álltak, s hompja is volt mind a kettőnek. A keresztre írást is tettek a jámbor lelkek. Egy kicsit ugyan már elmosta volt az írást a viszontagságos idő, de azért jól kivettem, hogy az egyik alatt valami Szőcs Mária nevű lány feküdt, aki a menekedésben halt meg, kilencszáztizenhatban; a másik alatt pedig egy Mosojgó Péter nevű honvéd katona, aki ugyancsak abban az esztendőben halt meg, vitéz katona módjára. Elsajnáltam őket, ahogy így feküdtek egymás mellett, akiket a föld esketett össze örökre, s még fohászt is rebegtem a lelkük üdvössége céljából.

Aztán elindultam visszafelé. A két puskát s a töltényeket a nagy bükkfa odvába rejtettem, s elmentem a házhoz, amit jól is tettem, mert két ember már várakozott reám, hogy fát vegyenek.

- Hol voltál? - kérdezte az egyik.

- Én a temetőben - feleltem.

- Hát az is van itt?

- Itt van minden, ami kell egy embernek.

A másik is megszólalt:

- Két ember is fát lopott, amíg oda voltál.

Tudtam, hogy csak hergelni akar engem, s így szóltam:

- Legalább lesz nekik.

Még váltottunk egynéhány szót, aztán az emberek megrakták a szekeret, én megírtam nekik a bárcacédulát, s beszédtem tőlük a pénzt; hadd mehessenek isten hírével és a fával hazafelé.

Utánuk, vagyis azon a napon, még jöttek vagy öten, s azokkal is jól ment a vásár. Aztán úgy estefelé, amikor már nemigen jöhetett új vevő, ismét elindultam, hogy a tizenkét fekete vastökört megnézzem. A puskák is erősen fűrták az oldalamat, hogy kipróbáljam a járásukat, de a fekete vaskörték jobban ösztökéltek. Úgy találtam őket, ahogy elhagytam volt, pedig egy szikrát sem csodálkoztam volna, ha közben valahova eltekergett volna a tizenkét fekete purdó. Tartózkodó tisztelettel ismét nézegetni kezdtem őket, sőt az elsőt, amelyiket kivettem volt a földre, hasra fekve vizsgáltam sokáig. Szűrni vagy piszkálni, avagy bármiféle módon hergelni nem mertem azonban, s így okosabb sem lettem, mint előző alkalommal. Ekkor Bolha, aki csodálkozva nézte volt végig az én hason fekve folytatott vizsgálódásomat, odament a fekete vastökhöz, és megbúzólt, majd könnyedén nekifordította a farát, az egyik lábát felemelte, és három rátában lefecskendezte. Kacagtam egyet, és azt gondoltam, hogy ennél okosabbat nem is tehetett volna.

- No, Bolha - mondtam -, te jól letiszteléd a háború termésit!

A kutya jókedvűen nézett reám, és dicsekvéssel, hogy ő mit tud. Éreztem, hogy most rajtam a sor. Megvakartam hát a fejemet, s azon gondolkodtam, hogy mit tudjak csinálni. S akkor egyszerre olyan gondolat született bennem, ami nemcsak a Hargitán való uralkodásomnak lett legkiáltóbb győzelme, hanem hasznat is jövedelmezett. Ugyanis két nagy fenyőfa között egy tágas és alkalmas helyet választottam ki, s oda annyi fát gyűjtöttem össze, hogy tán egy szekérnél is több volt. Aztán nekifogtam, hogy azt a fát ott máglyába rakjam. Először megcsináltam szakértelemmel az alapot, majd gondosan építeni kezdtem. Amikor pedig már úgy három arasznyi magasságba raktam volna, a rakás közepébe fészket csináltam, abba vigyázva beléültem a fekete vastökört, aztán rá a többi fát, ami volt. A végén még egyszer körülnéztem, majd alája gyűjtöttem a máglyának.

- No, Bolha, most fussunk! - mondtam a kutyának.

S ahogy a lábunk bírta, megeredtünk. Keresztülvágtunk sebesen az erdőn, s a nagy odvas bükkfáig meg sem álltunk. Itt leheveredtem a földre, mert immár a szuszogást alig bírtam. Bolhát is lenyomtam magam mellé, nehogy visszamenjen a helyszínre; s várakozni kezdtem, hogy mi lesz. A nap éppen nyugodni készült, s aranyvörösre festette a hegyeket, a levegőt s az erdőt. Csendes volt és felséges az egész tűzbe borult erdei birodalom, mintha a világ végét várta volna. A szívem erősen dobogott, s a nagy várakozásban mind jobban és jobban reszketett a testem; a képzeletem pedig röpködött, mint a bolond madár és a gondolataim is úgy a fejemben, mint a megvadult méhcsalád. Aztán egyszerre eszembe jutott, hogy hátha megtalál gyúlni az erdő, és leég az egész! Ettől annyira megijedtem, mintha reám készült volna szakadni a világ. Fel is akartam ugrani menten, de az ijedelem miatt az erőm úgy elhagyott volt, hogy csak a földet vakartam, s nagy kínomban még a vizem is megcseppent, ami pedig nem esett meg velem soha. Nem tudom, hogy meddig fekhettem ily reszketegen, csak arra emlékszem, hogy egyszerre óriási robbanás szaggatta széjjel a levegőt, s rázta meg a földet, még olyan messze is, ahol én feküdtem. Hát erre felszöktem, s mint a bolond, futni kezdtem a hely színe felé. Bolha is velem futott, s amikor én háromszor is felbuktam a nagy sietésben, ő mindig megfogta az ujjasomat, mintha segíteni akart volna nekem a felállásban. Végre odaértünk, s mint a bálvány, olyan lettem attól, amit láttam.

Mert akkora helyen, mint egy házhely, ki volt mélyen borulva mindenestől a föld. A két óriási fenyőfa s még két kisebb is, tövestől kiszakadva és rongyokba hasadozva feküdt a földön.

De tűz nem volt, hálisítenek.

A kutya is jó sokáig nézte a marcangolt helyet.

- No, ez bomba volt, Bolha! - szólaltam meg végre.

Aztán elmentem, és megnéztem a többi tizenegy vastökört is. Szerencsére azok nem kívánták meg a társuktól a robbanást, mert ott kotoltak a fészekben. De csak az Ige őrizhette meg őket, mivel ötven lépésre sem lehettek a pokoltól.

Ismét visszajöttem, s nem győztem eleget csodálkozni azon, hogy miképpen fejthet ki ennyi erőt egy ekkora bomba. Felbecsültem a kiszaggatott fát is, és úgy találtam, hogy tíz szekérre való kitelik abból bőségesen. Ahogy ezt éppen megállapítottam volna, egyszerre az jutott eszembe, hogy az igazgató nekem ígérte volt mind azokat a fákat, amelyeket a vihar forgat ki a földből.

- No Ábel, itt még tizenegy vihart csinálhatsz! - mondtam, és nagyon megjött a kedvem. Olyan boldog voltam, mintha csakugyan aranyat találtam volna. Rátettem szépen a ládafedelelet a bombákra, és ágakkal bétakartam. Aztán elémentem a házhoz, tüzet tettem, a kecskét megfejttem, puliszkát főztem, és jó étvággal megvacsoráztam. Erre az időre már szépen bé is esteledett, de a két puska a fa odvában, nemkülönben Bolha és a bomba úgy meghozták a bátorságomat, hogy félésről immár szó sem lehetett.

Még tettem-vettem, s rendezgettem lámpavilágnál valameddig, aztán a tábori ágyat elkészítettem, s egyhuzamban aludtam reggelig.

Az idő szép verőfényes volt, s a fahordás is úgy megindult, hogy alig győztem kormányozni a sok szekeres embert, aki mind kevesebbet akart a kiszabott árnál fizetni, de többet akart a rendesnél a szekerére rakni. Az én emberem is visszajött, vagyis ama szekeres, aki a bútortárat hozta volt, s akinek fát ígértem olvasmányok ellenében. A tarisnyájából néhány könyvet és füzeteket vett elé, s így szólt:

- Ez sok fát ér, hé!

Azt feleltem neki, hogy várjon, amíg mindenki elmegy, mert meg akarom apróra nézni a lelki táplálékot. Valójában azonban azért marasztottam a végire, mert mások előtt nem akartam vásárolni véle. Amikor aztán már mindenki elment, megnéztem a könyveket. Az egyik Gulliverről szólt, amit később, az ősz és a tél folyamán, kétszer is elolvastam. A másiknak *A hős fiúk* volt a címe, s a negyvennyolcas időköt beszélte; a harmadik Petőfi Sándor verseit tartalmazta. Ezenkívül hozott még negyven darab *Nick Carter* című füzetet, amelyekről akkor még nem is gondoltam volna, hogy később legnagyobb kincseimet képezhessék.

- Hát mit számított ezekért? - kérdeztem.

- A három könyvért egy szekérrel s a füzetekért is egy szekérrel - felelte az ember, akit Dávid Pálnak hívtak.

- Tán maga írta, hogy ilyen nagyra tartja? - kezdtem alkudozni.

- Ha én írtam volna, ingyen is odaadnám - felelte. - De hát vettem.

- Mennyivel?

- Nem mennyivel, hanem egy malaccal.

- Egy jó terű fát adok érte - mondtam. - Ha jó, jó; s ha nem, nem.

Pali bácsi visszaeresztette a könyveket a tarisnyába, és így szólt:

- Inkább én olvasom el, s úgy is többet ér.

A szívem megszakadt volna, ha visszavitte volna; s így aztán mégis megadtam neki a két szekér fát. Csak azt az egyet kötöttem ki, hogy amikor a második szekér fáért jön, akkor hozzon még egy kicsi könyvet, vagy a füzetekből öt darabot. Ezt az ember meg is ígérte nekem, aztán megrakta jó hullafából a szekeret, és elment.

Még nem járhatott messze, amikor nekifogtam az olvasásnak.

A füzeteket vettem elsőnek, s én bizony úgy belébolondultam abba a *Nick Carter*-be, hogy egyszer csak azon vettem észre magamot, hogy nehezen látok. Feltekintettem a betűkről, s hát a szürkület vastagodik. No hamar, intézni kezdtem a házi teendőket, s azonközben eszembe jutottak a bombák és a két fegyver, de mivel nem nézhettem már feléjük az este béköszöntése miatt, a dolgom végeztével lámpát gyújtottam, s folytattam Nick Carterrel a kalandos utat.

Ott virradtam meg a füzetek mellett, melyek közül tizenkettőt olvastam el. Mérgemben, hogy az éjszakámat így elrabolták, jól a földhöz vertem őket, de aztán mégis felszedtem, és elrejtettem a kanapé fenekére. Kecsefejtés közben jutott eszembe, hogy ott a pócegek összerághatják. Hamar letettem hát a fazekat, s a füzeteket felraktam a gerendára. Amikor onnét visszajöttem, ámulva vettem észre, hogy a kecske oda van bújva a fazék fölé, s issza a saját tejét.

- Na, még ilyent sem láttam! - esett oda a szemem; de a kecskének volt igaza, mert sem az este, sem az éjszakára nem adtam vizet neki. S ebben is Nick Carter volt a hibás. Másik fazekat hoztam, s miközben tovább folytattam a fejtést, elhatároztam, hogy én elégetem a becsstelen füzeteket. Amint bémentem, elé is vettem mindjárt őket, de úgy jártam, ahogy Ábrahám járt volt, amikor Izsák nevű fiát fel akarta áldozni: az angyal ugyanis megfogta az én kezemet is. De az is lehet, hogy az ördög fogta meg. Visszatettem tehát szépen *Nick Carter*-t a gerendára, aztán puliszkát főztem, amit jórészt Bolha evett meg, mert az étvágyamat elolvastam volt.

Ledőltem egy kicsit az ágyra, hogy a bombák, az olvasmányok és a pásztori kötelességek között egy kicsi rendet csináljak. De hát akármire gondoltam, mindjárt kihullott a fejemről, mint ahogy a rothadt alma leszottyán a fáról. Addig s addig hajlongtam a lehullott gondolataim után, amíg szépen beléaludtam. Arra ébredtem fel, hogy a kutya ugat. Ahogy kipattant a szemem, abban a pillantásban az ajtó is megnyílt, s hát kit hozott az Isten?

Édesanyámat!

Úgy felszöktem, hogy még a házat is szinte elvittem. Volt nagy öröm s szíveskedés mind a két részről. Anyám tyúklevest hozott nekem egy kantáros fazékban, s azt mindjárt oda is tette a tűzhöz, hogy felmelegítse. Éppen vasárnap lévén s délidő, így akart nekem tyúkleveses ünnepet szerezni. El is gondoltam, hogy milyen is, Istenem, az édesanya: eljött az étekkel ilyen messze is a gyermeke után, s még ha tudná, hogy a vadak megeszik, úgy is eljönne bizonyosan. Ez nagyobb dolog volt a bombáknál s nagyobb még a Nick Carternél is. Olyan nagy, hogy egyszerre sírni kezdtem.

- Hát te mért sírsz? - kérdezte megijedve édesanyám.

- Én örömben - mondtam.

- Milyen örömben?

- Én abbéli örömben, hogy nekem is van édesanyám.

Erre anyám is elkezdett pityeregni, s úgy sírtunk ketten, mintha fizették volna nekünk. De aztán biztatni kezdtük egymást, hogy hagyjuk abba, s bé is szüntettük, mert a leves is megmelegedett, s enni kellett. Anyámat az uras karosszékre ültettem, én pedig a rozogára ültem, s úgy ebédeltünk. Hús is volt a levesben jócskán, s úgy laktam, mint egy püspök.

Délebed után megmutogattam a házban s a környéken édesanyámnak mindent, még az ölfákat is és a közelebb levő erdőket is. A puskáról s a bombákról azonban nem szóltam semmit. Egyébről azonban elbeszélgettünk még néhány óra hosszat, aztán nagy szívfájdalommal búcsút vettünk egymástól.

Hanem azon az estén ismét nagy pálinkaivó lettem.

Részeg is lehettem, mert a lefekvésem körül semmire sem emlékszem. Csak azt tudom, hogy másnap a földről keltett föl Dávid Pali bácsi, aki erősen sietett a másik szekér fa elvitelével.

- Milyenkor van? - kérdeztem eszmélkedve.

- Már megvénült a reggel - felelte Pali bácsi, és felemelte a földről a pálinkásüveget, megdöjtötte, és mind a szájába buggyantotta, ami még benne volt.

- Ezt nekem hagyta volt, ugye? - kérdezte.

Egy szikrát sem bántam, hogy megitta, mert úgy haragudtam a pálinkára, hogyha ember lett volna, megöltem volna. Fel is fogadtam mindjárt, hogy szeszes ital többet az én számon bémenni nem fog, mert nem pásztorhoz illő viselet az, amibe engem az este is nyomott. Hát hogyne, hiszen most egyszerre minden elmulasztott reggeli teendőm eszembe jutott, s hogy a megtorlódott bajban valamit könnyítsek is magamon, felkaptam az üres üveget, s úgy behajítottam az erdő közé, hogy ott megtalálni sem lehetett volna.

Pali bácsi mosolyogva nézte eme gazdálkodásomat; majd egy kicsi könyvet vett elé a tarisnyából, s azt ideadta. Megnéztem a könyvecskét, s hát az van ráírva címül: *A szőke hölgy*.

- No, még csak éppen ez hiányzott - mondtam.

Az öreg füzeteket is kotorászott elő.

- Itt vannak a gyermekei is - szólott.

Azokat is megnéztem. *Buffalo Bill* volt mindegyikre ráírva, s lehetett vagy húsz darab.

- Ezeket ráadásnak hozta-e? - kérdeztem.

- Én ráadásnak - mondta az öreg -, ha te is ráadsz egy harmadik szekér fát.

Nem tudom miért, de egyszerre úgy elfutott a méreg, hogy a füzeteket a földhöz vágtam.

- Nem hordaná-e el az egész erdőt, papirosért?! - döccentem reá. De abban a percben már meg is bántam a pulykaságomat, mert eszembe jutott, hogy már elkezdtem a csalást, s Pali bácsi akármelyik órában fel is jelenthet engem az igazgató előtt. Lehajoltam tehát, és felszedtem a *Buffalo Bill*-eket, s így szóltam:

- Még egy kalendáriummal megpótolja-e?

- Én meg, de akkor jó fát, s rendesen viszek - mondta az ember.

Ebbe is belementem, s az öreg elvitte a fát.

Őt követően más szekeresek is jövegetni kezdtek, mégpedig olyan sűrűn, mintha kaláka lett volna. Mire délután megszűnt a forgalom, már ötezer lejnél több pénz volt a kezem alatt, ha az előző eladásokat is számítom. Így a gondjaimat már a pénz is megszorította, mert sokszor hallottam, hogy rablók járnak az országban mindenfelé. Rejtés céljából egy kicsi hasas fazékba tettem a pénzt, s emígy felakasztottam egy szegre. Aztán elindultam, hogy meglátogassam a két puskát s bombákat, de félutamból mégis visszatértem, hogy a dugott fazekat mégis magammal vigyem. Így sem maradtam azonban sokáig távol, mert az a gondolat üzött örökösen, hogy rablók leselkednek a fák mögül reám. Feltettem magamban, hogy holnap mindenképpen

kipróbálom az egyik puskát; aztán elvégeztem hamar a ház körüli munkát, visszahúzódtam a szobába, az ajtót betámasztottam, s nyugovóra tértem.

Másnap csakugyan kézbe vettem a fegyvert, de úgy tettem vissza, ahogy elévettem.

Így ment ez egész héten.

A pénz miatt sem a bombákkal nem mertem működni, sem aludni nem tudtam jól, sem enni nem tudtam jól.

Végre szombaton kijött édesapám, hogy lám, mit csinálok. Ott is aludt velem az éjszaka folyamán. De előbb még elkérdezősködött mindenről, s én olyan válaszokat adtam neki, mint aki nálánál is többet tud. S amint így éppen javában üldögéltünk a lámpa mellett, hát egyszerre valaki megkopogtatta az ablakot.

- Hamar a fejszét, apám! - ugrottam fel, s a pénzes fazekat sebesen az ágyamba rejtettem a takaró alá. Édesapám azonban éppen ennyire nem ijedt meg, hanem vette a botját, s kinyitotta az ajtót.

Három puskás ember jött bé a házba, vagyis két városi vadász és egy kecskeszakállas harmadik. Három kutyát is hoztak magukkal. Apám ismerte őket, s így barátságosan biztatta, hogy telepedjenek meg. Hamarosan megtudtam én is, hogy az egyik a pénztáros a szeredai bankból, a másik Binder úr, valami kertész; a kecskeszakállas pedig maga a szeredai román pap. Híres nagy vadászok mind a hárman. Előadták, hogy ők itt hálnának, s jókor reggel elindulnának vadászni, mert úgy hallották, hogy ezen a környéken sok a bükkmakk, s azon eluralkodtak a vaddisznók. Én mindjárt ajánlkoztam nekik, hogy vezérelni fogom őket, melléje mondván, hogy úgy ismerem az egész helyet, mint a tenyeremet. Pedig nem ismertem, csak a bombák kikerülése miatt akartam kalózozni őket.

Sok drága ennivalót szedtek elé, amiből nekünk is adtak. A román pap kutyája, akit Plutónak hívtak, külön vacsorát kapott, s ez egy fél kiló sütelen borjúhúsból állott.

- No, a görény ott egye meg - mondtam magamban -, ennek a kutyának nagyobb becsülete van, mint nekem!

Szólani azonban nem szólottam semmit, hanem helyet szerkesztettem valahogy a vadász uraknak, s aztán nyugovóra tértünk. Reggel még jóformán nem is virradt, s mi már talpon voltunk. Édesapámat hátrahagytuk a ház őrzésére, mi pedig elindultunk, hogy az eluralkodott vaddisznóktól kikérdezzük a leckét. Láttam, hogy Bolhának is nagy kedve van a vadászathoz, s azért megkértem az urakat, hogy eresszék el őt is. A vadászok ezt megengedték, s vidáman vágtunk neki a rengetegnek. Én mentem elől, a kicsi fejszével a kezemben, s az oldalam mellett Bolhával, akit vezettem. A három vadász pedig utánam a kutyákkal, akiket ők szintén vezettek. Elkanyarítottam őket jobb kéz felé, nehogy rámenjünk a bombákra, s felajzott puskákkal s felajzott kedvvel törtettünk át a végtelen erdőn.

Mentünk egy órát, s nem láttunk semmit.

Akkor a vadászok megálltak, egy kicsit leültek, pálinkát ittak, majd ismét megindultunk. Egy félóra múlva törpülni kezdett az erdő s fogyatkozni. Aztán egy zsombékos terület kezdődött. Itt megállított minket a román pap, s azt mondta, hogy innét kezdve csak óvakodva s lassan menjünk, mert ő ismeri a vaddisznók természetét, melynél fogva erősen szeretnek az ilyen helyeken meghúzódni, és tócsák után keresgélni. Engemet hátul állított, ő elől állott közből s a két oldala mellé a másik két vadászt rendelte. Aztán lassan és lopakodva ismét megindultunk. Amikor úgy kétszáz lépést megtehattunk, a pap egyszerre pisszegni kezdett s intett, hogy mindenki feküdjék le a fűbe.

Úgy dobogott a szívem, mintha kalapáccsal verték volna belülről a mellemet. Bolha is mellém feküdt, s folytonosan a vadászokat nézte, hogy azok mit csinálnak.

A pap mászni kezdett eléfelé, mint a hernyó. Egy kicsit felemeltem a fejemet, de nem láttam semmit, ami miatt mászkálni kellett volna. Gondoltam azonban, hogy itt valami nagy dolog lesz, s szorítottam a fejsze nyelét, ahogy csak tudtam. Szorítottam s néztem a papot, aki a hasán előre vergődött valami tíz lépést, aztán egy bokros halom mögé húzódott lassan.

- Egész csorda heveri... - súgta előttem Binder úr, aki szász volt.

De a pénztáros már intett is neki, hogy hallgasson. A pap a térdére állott a bokor mögött, onnét előre leselkedett még egyszer, aztán a vállához emelte a puskát. S abban a pillantásban egy dördülést hallottam, s a dörrenés után, irtó rőfögéssel, egy csorda disznó tovazúgott.

Csak egy nem, de az az egy tántorogva felénk tartott.

A pap visszaugrott a bokor mögé, és elengedte a kutyáját.

Mi is elengedtük a magunkét.

Plutó felugrott, és fel a többi kutya is utána. Bolha is velük a legvadabbul. Mind ráugrottak a vadra, aki villogtatta az agyarát, és lerázta őket, rettentő dülésben tovább közeledvén felénk.

Félelmemben visítani kezdtem, mint akit ölnek.

A két vadász felugrott, és szaladni kezdett visszafelé.

Csak a pap maradt nyugodtan a helyén. Bévárta, amíg a vadkan közel jött a kutyákkal a hátán, s akkor szembelötte.

Fel is fordult nyomban, mint egy zsák.

Erre a két vadász visszajött. A kutyák véresen szuszogtak. Én is felálltam és keservesen sírtam.

- Miért sírsz? - kérdezte a pap.

- Azért, mert ez a kan szinte megette magát.

A pap megsimogatta Plutót, én is meg Bolhát.

Aztán nagy örömükben engem elküldtek, hogy a szekereket, amivel a vadászok jöttek, kerítsem oda valahogy. Én el is mentem, de bizony dél is eljött, amíg valahogy odataláltam a szekérrel. Akkor feltettük nagy nehezen a fene vadkant, s elévittük a házhoz. Délután nagy lakomát csaptunk. A pap jókedviben a disznó hátára ült, s úgy itta a pálinkát.

Nekem száz lejt adtak a sikeres kalózkodásért, aztán a zsákmányt elindították hazafelé. Vélük együtt apám is elment, s el az összegyűjtött rengeteg pénz is, mert a pénztáros úrnak átadtam, hogy vigye bé a bankba.

Este a lámpa mellett még egyszer elgondoltam ezt az emlékezetes vadászatot, aztán lefeküdtem. Reggel jókor és víg ábrázattal keltem, s elhatároztam, hogy rendes pásztorhoz találó életet kezdek, s ezt bé is tartottam egész héten.

Első volt a kötelesség.

Második a magam gyarapítása, amely legfőképpen abból állott, hogy szeredán s pénteken istenes vihart támasztottam egy-egy bombával. Hat olyan fát vágattam ki velük, amely kiadott egyenként négy-öt szekér fát.

Egyedüli mérgem csak Dávid Pali bácsi volt, aki mindennap eljött, s örökké új irományokat hozott, hagy fát csaljon ki tőlem. Már annyi könyv és füzet volt a szobámban, mintha nem pásztor lakott volna benne, hanem egy száműzött olvasó ember.

Így teltek a napok s így jött el a halottak napja is, melyet Szőcs Máriának és Mosojgó Péternek szenteltem. Elmentem két gyertyával a keresztfájukhoz, s ott világítottam nekik, mint ahogy jó keresztény emberhez illendő is. Bolha is velem volt a sírnál, s az ő két szeme is világított, tán a gyertyáknál is szebben.

Másnap reggelre az idő egészen megváltozott, mintha tudta volna, hogy a kalendáriumban is fordítottam egyet.

Nevezetesen, amikor felkeltem, fázító köd gomolygott a hegyeken s a nagy fák tetején. Cseppenő nyirkossággal a levegő is teleitta magát; s a ház teteje, a föld és tövig a fák: mind olyanok voltak, mintha vízbe mártották volna őket.

Délutánra már az eső szitálása is megindult.

Ezzel új világ szakadt a Hargitára; s úgyszintén az én pásztorkodásomra is, melyet azonban nemcsak köddel, esővel és hideggel búsított meg, hanem felékesített kedves kalandokkal is.

Második fejezet

Halottak napjánál hagytam félbe az előbb, s azt mertem mondani, hogy az időjárás is bánatosra változott azon a napon. Hát ez így is volt, mert nálunkfelé régi szokás, hogy november megelégteli októbert, és szomorú temetést rendez neki.

Akkor is pontosan így tett.

A gyászoló hegyek köpönyegbe burkolóztak, s egy-egy felhő hozzájuk szegődött szakállnak; az ég hamuszínű arccal pityergett, s a fákon pedig, mintha ezüst rügyek bomlottak volna ki, úgy csillogtak nagy bőséggel az esőcseppek.

Megnehezedett minden a földön, de kiváltképpen az én szíven nehezedett meg. Úgy jártam- keltem egész nap, mint egy megcsökött öregember, s még ahhoz sem volt elevenség bennem, hogy tréfálkozzam a fahordó emberekkel, mint ahogy máskor az szokásom volt.

Meg is kérdezte egy zetelaki atyafi tőlem:

- Tán elhagyott a szeretőd, Ábel?

- Engem el, az aranyhajú - mondtam, és felfelé mutattam az égre.

A zetelaki ember megértette, hogy a napra céloztam, és így szólt:

- Most szépíti magát a függöny mögött.

- Az igen - mondta egy másik -, de nem Ábelnek, hanem Szent Mártonnak.

Otthagytam őket, hogy bölcsködjenek, s a dolgom után láttam. Vagyis bémentem a házba, hogy megírjam nekik a bárcát, de ezzel a kis vakarintással is olyan bajosan lettem meg, mintha gyermeket kellett volna szülnöm. A kezem nehéz volt, mint az ólom, s a fejem is olyan, mintha zavaros vízzel lett volna teli, s nem jóféle ésszel.

El is gondoltam ott magamban, ahogy nehéz csutak módjára ültem, hogy mégis gyenge portéka az ember, hogy ennyire hatalma alatt áll az időjárásnak. Tavasszal felkunkorodik és kinyílik, mint a virág; nyáron dalolva borul termésbe, s nem győzi szaporítani a pénzérő dolgokat, úgyszintén saját magát is; aztán ilyenkor, ősz farka felé, egyszerre kifogy az olaj belőle, mint a motorokból, s csak áll a kerekeivel és a sípjával s egész szerkezetével, mint valami haszontalanság.

Bolha ott üldögélt az asztalom mellett, mint egy jó barát. Az első lábaira támaszkodott, s úgy nézett reám, mintha mondta volna:

- Hát mi dolog ez a nagy bágyadozás?!

Szégyellhettem volna, hogy a kutya biztasson engemet emberségre, de Bolha olyan áldott jó cimborám volt, aki előtt szégyenkezni nem kellett. Megsimogattam a rozsdás feje bozontját, és felálltam. Kimentem az ajtó elé, s ott állást vettem a szabad természettel szembe, mint ahogy nagy gazda emberektől láttam. Bolha is velem jött, s ő is állást vett azonmódúlag.

- Fogd meg! - biztattam vaktában.

A kutya széjjelnézett, s még a farkával is úgy tett, mintha kereste volna, hogy mit fogjon meg. Egészen meg volt ijedve, mert addigelé nem történt meg noha, hogy ő ne lássa, amit én látok. Hamar keresgélni kezdtem valami ugatnivalót neki, s mivel éppen az időre haragudtam, egy olyan felhőt szerettem volna felfedezni, amelyik valamiféle haragos állati alakzatban morog ránk a levegőből. Ilyet azonban nem találtam, mert mint a kiterített füst, olyan volt felettünk s

körülöttünk minden. Mivel pedig bolond szél sem akartam maradni Bolha előtt, ismét felbiztattam, a levegőbe mutogatva:

- Fogd meg!

Erre még egyszer rám nézett, aztán olyan lett, mint a megszorult diák, amikor mond neki valamit a tanár.

Ugatni kezdett.

Előre is, jobbra is, bal felé is vakkantott, mintha azt gondolta volna, hogy majd csak ott lesz valahol, amit neki ugatni kell.

Éppen jött a zetelaki ember, s véle a másik.

- Mit fog ez a kutya? - kérdezte.

- Ez az esőt - feleltem.

Az ember megtekergette a fejét, és így szólt:

- No, én még ilyet sem láték mostanáig.

- Milyent? - kérdeztem.

- Én olyant, hogy cseber helyett használjanak egy kutyát.

Mivel csípős kedvem volt éppen, elhatároztam, hogy nem maradok adósa a bölcsködő zetelakinak.

- Már ez olyan kutya, hogy mindenre jó az ég világán - mondtam.

A zetelaki hunyorított a társának, és csúfondárosan jegyezte meg:

- Akkor ez jó, még söröshordónak is.

Jól tette, hogy éppen söröshordót mondott, mert erre hamar kaptam feleletet magamban. Nem siettem el azonban a dolgot, mert előbb a fa árát akartam látni. Ki is fizették szépen, s odaadtam a cédulát nekik.

- Ily szorgos házigazdát láttak-é? - kérdeztem nyomban, és úgy tettem, mintha hő buzgalommal keresnék valamit. A két ember csak állott, mintha a Szentlelket várták volna.

- Ejnye - mondtam -, pedig a seritált szeretik maguk bizonyosan.

- Én igen aztán! - mondta a zetelaki.

Felálltam s jól a szeme közé néztem.

- Igen-e?

- Én igen.

- No, ha igen, akkor csapolja meg a kutyát! - mondtam szívélyesen.

Erre a másik ember, aki addig egyet sem szólt, menést indítványozott, nehogy kikérdezzem őt is.

Nevettek s elindultak.

Én ott maradtam Bolhával a ház előtt, és néztem az esőt, amely nem is esett igazából, hanem párásan és hideg csendben lopakodott a fákra és a földre. Eszembe jutottak a mezei és az erdei állatok: a szelídek, akik egész nyáron ápolták bundájukat, a mostani időszakra; a vadak, akik megszelídültek a borútól, s az égi finom serétek elől megbújnak valahová; a sasmadarak s

azoknak apróbb társai, akiknek légbeli útját előntötte a víz. Eszembe jutottak mind az erdei lakótársaim és mezei rokonaim, akik velem együtt elmélkedtek valahol a természet gyászba borultán, aminthogy tavasszal bizonyosan nem elmélkedtek az ő lakodalmán.

Aztán eszembe jutott anyám is, aki az ablakon keresztül a kicsi szobából nézheti az őszt, melynek párái közül feltámadni lát engemet, egymás után sokszor. És eszembe jutott apám is, akinek gyér bajuszát bizonyosan gyöngyszemekkel rakta teli az ég, s akinek zsíros botján gyermekesen kergetik egymást a cseppek.

Nagyon lenyomott csend ült a havason.

Estefelé járhatott már az idő, s ilyenkor nem háborgatják a fahordók a pásztort. Magának élhet, gyakorolhatja az esztét, énekelhet, vagy törekedhet arra is, hogy nagyokat hazudjék a legmagosabb fánál. Akár úgy is tehet, mint egy jó királyfi, aki gondol egyet, és bójárja a birodalmát.

Gondoltam hát én is egyet, és elindultam.

Először a nagy bükkfát kerestem fel, főleg a két puska miatt, melyeket a hasába rejtettem volt. Megnéztem, hogy az eső nem folyik-e bé valahol rájuk, de jól szolgált az odú: jobban, mint az én vadásztudományom, amellyel annyira sem tudtam menni soha, hogy szavukat vegyem a puskáknak. Már régebben is gondoltam arra, hogy a fegyver dolgában valamelyik katonaviselt fahordó embertől leckét veszek, de sohasem mertem éléhozakodni ezzel, tilos lévén a puskám. Most azonban elhatároztam, hogy az első puskaértőt, aki jön, nem ereszttem el. Visszatettem szépen a makacs szerszámot, amit Bolhának is minden alkalommal barátságosan megmutattam; aztán pedig továbbindultam az elszontyolodott erdő belseje felé. Itt-ott sűrűbe kerültem, s levertem a gyöngyszemeket, amelyekre levél is hullott mindjárt szemfedőnek. Lassan haladtam, mint akinek sem célja nincs, sem kergetője. Csak bújtam a sűrűben, és az engedékenyebb helyeken lépegettem, s figyelmem sem kellett, mert azt Bolha elvégezte helyettem. Néha előrefutott, hogy kikeresse nekem a komótosabb utat, de leginkább kutatással foglalkozott. Végre, úgy láttam, talált is valamit egy szép bükkfa tövében, mert intett nekem a fejével, és nagy ráncigálásba kezdett. Odamentem, s hát egy cifra szarvazatot erőltet elé a törmelék közül. Segítettem neki, s közös erővel felszínre hoztuk a találmányt. Gazdag fejlődésű agancs volt, a szarvasok királyáé lehetett bizonyosan. Hét ágazat volt rajra, s azokon újabb szarvacskák. Felpróbáltam Bolhának, hogy lám, milyen lenne, ha neki is szarva lenne. De annyira kacagnivaló volt, hogyha valamelyik szarvas így meglátta volna, mindörökre megharagudott volna úgy Bolhára, mint reám. Magamnak is feltettem a fülem mellé, de idétlen szarvas lehettem én is, mert Bolha nevetősen nézett engem, s még kuncogott is, úgy hallottam.

Végre hervadni kezdett az a kevés világosság is, ami volt. Jónak láttam hát hazaindulni a zsákmánnyal, mielőtt a vén szarvaskirály szelleme eléjön valahonnét, s elloppja az utat a lábam alól.

Nem mondom, hogy megázva, de erősen nyirkosan érkeztünk haza, Bolhával mind a ketten. Úgy éreztem, hogy még a bőröm alá is beszívárgott a nedvesség, s nem lehetett az arcám sem valami rózsás. Ilyenkor vagy a tűz melege, vagy a szerelmes lángolás az, ami az embert helyrehozza: így tanultam az öregektől. A szerelme lángolásban még nem voltam járatos, de akármilyen járatos is lehettem volna, mert még annyi leányféle sem volt a környéken, mint a tű foka. Így hát tüzet durrantottam, melyet Bolha is erősen helyeselni látszott. Hamarjában megfejttem a kecskét is, s a tejet odatettem forrni. De ahhoz már nem volt kedvem, hogy puliszkát is főzzek; s Bolhának is csak moslék jutott ki vacsorára.

Aztán a tudományt, vagyis a *Nick Carter*-eket és a *Buffalo Bill*-eket s más tudós könyveimet az asztalra raktam, s melléjük ültem, mint valami erdei esperes. Először is a kalendáriumot

vettem használatba, amit ugyancsak Dávid Pali bácsi hozott volt nekem. Azt az egyet el kell ismerni, hogy hasznos és alapos könyv volt ez a kalendárium. Elöl a tábláján piacteret ábrázolt, de hogy melyik faluból, azt már nem tudom. A piactéren egy idősöcske kövér ember állott, csizmában s harisnyában, a nyakában bőrtarisnya és a kezében nagy bot. Szemben emez emberrel a falu lakosai álltak, akiknek a kövér atyafi erősen magyarázott valamit: biztosan azt, hogy sok kalendárium van a világon, de ilyen, mint ez, amelyiknek a tábláján ő áll, egy sincs több. A hónapok az elején voltak a kalendáriumnak, de ha hátul lettek volna, úgys azokat néztem volna meg először. Különösen az időjósítás csigázta a kíváncsiságomat, s abban a jósolásban is főleg a novemberre szóló. Ebben a részben a kalendárium így szólt: „A hó eleje borús, néha esővel...”

- No - mondtam én is -, ez a néha most van.

Decemberre nagy havat jósolt, januárra hideget, s augusztusra nagy meleget. Tudta hát a jós, hogy mit csinál, mert a tyúknak szarvat, s az ökörnek kotlási hajlandóságot én sem jósolnék. A jóslatok mellett jó tanácsok is foglaltattak a kalendáriumban, mint például az, hogy a testi betegek óvakodjanak a kuruzslótól; hogy kutyával s macskával ne sokat fogdosódjék senki; hogy fürödjék az ember, s a hektika ellen használjon levegőt; hogy oltuk bé a gyermekeket, s feküdjünk le korán; hogy az éjjelezés, a bor s a pálinka sírba viszen; hogy csak jó világosság mellett olvassunk, s a szobánkban se hideg ne legyen, se meleg ne legyen.

S így tovább, annyi jó tanács volt, hogy azoknak a bétartása felért volna egy terhes hivatallal.

Hanem a tömérdek jó tanács, úgyszólván, semmi volt a hátrább levő gazdag olvasmányokhoz képest, melyek között találtam krónikás verset Fráter György barátról s az erdélyi nagy vallási szabadságról; eszmélkedést Szent Zitáról, aki a szakácsnéknak volt a patrónája; s egy másik elmélkedést Szent Ferencről, aki viszony azoknak az állatoknak volt a patrónusa, akiket megsütöttek és megfőztek a szakácsnék. Olvastam továbbá egy emberről, akinek nem volt árnyéka s az özvegyekről, akiknek több is volt; aztán Miklós muszka cárról is olvastam, s nemkülönben arról, hogy a föld kerekiségén annyi giliszta él, hogy húszezer is jutna egy embernek, ha igazságosan elosztanák.

Sokáig olvashattam ezeket, mert egyszer csak azt vettem észre, hogy zúg valami, mint a veszett malom. Figyelni kezdtem: s hát Fráter György, Szent Zita, Szent Ferenc, a szakácsnék és az özvegyek s Miklós cár s a giliszták zúgnak benne a fejemben. Ijedtemben a földre vettem a kalendáriumot, s minden ajtót megnyitottam a fejemen, hogy kieresszem a zúgó gyülekezetet. Amikor egy kicsit tőlük ily módon megkönnyebbültem, akkor a hideg vett elé, s valósággal előntött, mintha a giliszták átkoztak volna meg. A leszakadt tüzet ismét felélesztettem, de hiába vártam, hogy gyülekezzék a meleg. Lesbe állottam, s figyelni kezdtem, hogy hova lesz el, s hát a gerendák között a tető felé s az oldalnyílásokon kifelé lopózik. Mert olyan a meleg is, mint a költözőkődő madár. Mivel az is, amikor eljön ősszel az ideje, egyszerre nyugtalankodni kezd, aztán otthagyja a fészket és a házat, s elmegy szépen Afrikába. Úgy volna jó, hogy az ember is utánamenjen, de hát a madárnak s a melegnek szárnya van és szabadsága, az embernek pedig egyetlen szülőföldje és sok kötelessége.

Valahogy ilyenformán kalandozott az eszem a nagy fázódásban. Elég haszontalan gondolatok voltak, amik így eszembe jutottak, mert azokkal sem a fali deszkák között a nyílásokat bédugni, sem pedig a gerendákra mennyezetet teríteni nem lehetett. S amikor elgondoltam, hogy ez a mostani hideg még semmi ahhoz képest, mint amit a tél hozni fog: akkor olyan valóságos félelem fogott el, mintha farkascordát láttam volna. Ezt nem is lehet csodálni, mert a gondolatomban süvölteni kezdett a szél, porzani a hó és metszeni a hideg. Azt hittem, hogy mindjárt megzúzmorásodik a kövér szemöldököm, és lefagynak a füleim. A tüzet megraktam

istenesen, nagy sapkát húztam a fejembe, s ruházat dolgában is mindent magamra szedtem, amit csak megcsíphettem a házban. Aztán közelebb húztam a tábori ágyat a fűtőhöz, példát vettem az összekunkorodott macskától, s azonképpen, amint ő is, én is megbújtam szépen, hátha el tudnék vándorolni álomországba a hideg elől s a még hidegebb gondolatok elől.

Elég hamar elaludtam, de bár ne aludtam volna, mert álmomban még jobban folytattam a rosszat, mint ébren. Nagy bömböléssel kezdődő telet láttam, akkora hóhegyekkel, amekkora hegyek még földből sincsenek. Kifent gyilkos szelek söpörték végig a téli földet, s úgy görgették a rengeteg havat, mintha megindult volna a világ.

S az én erdei házam a kellős közepében volt az álombeli veszedelemnek: a szél vágta, a hó pallotta, miközben úgy böngött a nagy verésben, mint egy macskakölyök. Valóságos utolsó ítélet folyt, s még az Antikrisztust is láttam, ahogy az a Bibliában meg vagy on írva. Nagy zúzmorás bajusza volt az Antikrisztusnak, zúzmorás volt a szemöldöke is, a szakálláról pedig jégcsapok lógtak, melyeket ingatva félrevert, ahogy erős idő alkalmával félreverik a harangokat.

Ez a megáradott álom egészen reggelig tartott; s amikor felébredtem, egyszerre kiszöktem az ágyból, mintha el akarnék futni az elől, amit láttam. Nekiszökés közben akkorát kiáltottam, hogy rögvést odaugrott a kutya, és ugatni kezdett. Ez az ugatás ébresztett fel igazából. Mindjárt kinéztem az ablakon, s hát a hónap nyoma sincs, a bömbölő szél elült, s eltávozott az Antikrisztus is.

Csak a föld füstölt, de az is köd volt.

Vagyis kedvetlen szipákoló idő járt ezen a reggel. De akármilyen kedvetlen és szipákoló volt is, mégis paradicsomi állapotot mutatott ahhoz képest, mint amit álmomban láttam. A kedvem is felkelt tegnapi szomorú ágyából, s az eszem fürgén forgolódott, hogy valami munkát keressen magának. De akkor szekérszörgést hallottam, s valami beszédet is. Kivettem tekintetemet az ablakon, s hát egy sárgára festett kocsiszekéren istenes vendégek érkeztek.

Mégpedig három szerzetes barát.

Két jó piros lovuk volt, parázslók és kövérek: látszott, hogy nem tartottak sem kicsi, sem nagy böjtöt. A kocsiszekéren volt elől egy szigorú deszkaülés, hátul pedig egy nagy karos ülés urason. Aki az elsőn ült, s a lovakat hajtotta, öltözék szerint az is barát volt, egyébként azonban fakó, rongyos legénynek látszott. A másik kettő, a hátulsó ülésen, már igazi és befejezett barát lehetett, kiváltképpen a jobb kézről való, akinek a derékkötele is egészen díszes volt, az arca pedig olyan jó piros kövér, hogy abban nemcsak az Isten, hanem az ember is gyönyörködhetett.

A szekeret beállították egy közeli nagy fa alá; a lóhajtó barát leszállt, s azután leszállingózott a másik kettő is. Amíg a szekeres levetette a hámistrángot, s kivette a lovak szájából a zabolát, és szénát tett eléjük, addig a rangosabb barátok tisztogatták és rázogatták magukat, a lábukat és a karjukat gyakoroltatták, majd pedig körülvizsgálódtak. Utána mondtak valamit, és megindultak a ház felé. Elöl nem a kövérebbik főbarát jött, hanem a másik.

A lóhajtó ottmaradt.

Eljöttem én is az ablaktól, s körülnéztem a szobában, hogy van-e olyan rend, ami két rangos barátnak megfelelne. A tűz már jól égett a négylábú kályhácskában, a kecskét is megfejttem volt, s a tejet felforralni odatettem. Vártam, hogy mi lesz, s hát kopogtatnak az ajtón.

- Lehet, lehet! - mondtam én is, ahogy talál.

Az ajtó kinyílt, s beléptek mind a ketten. Elöl a mellékesebb barát, s hátul a kövér. Nagy fekete kalapjuk volt, s azt levették.

- Adjon az Isten! - mondta az első.

- Megköszönnők, ha adna - feleltem, s már kezdtem is biztatni őket, hogy üljenek is le ebben a szegény hajlékban.

Körülnéztek, s leültek.

- Ki itt az erdőpásztor? - kérdezte a főbarát.

- Hát nem látható, hogy ki? - feleltem.

- Mi csak téged látunk - mondta a kérdező.

- S az nem elég?

- Nekünk elég volna, de fát is szeretnénk venni.

- Azt is eligazítjuk - nyugtattam meg -, mert ebben a házban jelenleg csak két barát s egy erdőpásztor van, engedelemmel legyen mondvá.

Erre összenéztek, s mintha elmosolyodtak volna.

- No, mit szólsz ehhez, Furtunát? - kérdezte a főbarát a másikat.

- Jól indul - felelte Furtunát.

Nem szóltam ebbe a beszédbe belé, hanem kinéztem az ablakon. De jól is tettem, hogy kinéztem, mert olyant láttam, amilyent addigelé még sohasem. Vagyis a lóhajtó barátnak a nyaka között volt a csuhája, s úgy táncolt a szekér körül, mintha lakodalomban lett volna. Lebegő nadrágja oly rongyos volt, hogy csak az inge tartotta össze, s az is nehezen.

- No, ennek is adhatnának egy jobb nadrágot! - mondtam.

Csodásan hangozhatott, hogy én látom a kocsis barát nadrágját, mert a bent lévő szerzetesek egyszerre mind a ketten felálltak, és odajöttek hozzám az ablak mellé. Meg is torpantak azonban mindjárt, a nagy látványosságtól.

- Hát ez mit csinál?! - pillogtatott Furtunát.

- Mondja a litániát - feleltem én is.

A főbarát kedvesen nézte a táncot, aztán megjegyezte:

- Így is lehet dicsérni az Istent.

- Hát hogyne lehetne! - állottam a pártjára. - Hiszen faluhelyen is ebből a célból teszik vasárnapra a táncot.

Furtunát furcsán megnézett engem, de nem szólt. A főbarát sem. Így aztán csendesen tovább szemléltük együtt a táncot, mind egészen addig, amíg leállott a legény. No, végre megcsendesedvén, letépett néhány foszlányt egyenesen a nadrágjáról, majd a csuháját visszaeresztette, és megindult egyenesen a ház felé.

Vidám tisztességgel lépett bé a szobába.

- Főtisztelendő páter-gvárgyián, meddig maradunk itt? - kérdezte.

- Mért akarod tudni, Márkus? - felelte a gvárgyián.

- Én azért, hogy a lovakra vessek-e takarót.

- Vessél egész bátran.

Láttam, hogy már fordulna is, hogy menjen, de hamar egy kérdést tettem neki:

- Meg tudná-e mondani, hogy mikor táncolt utoljára?

Márkus megnézett szelíden, aztán odajött hozzám, megsimogatott, és így szólt:

- Hát honnét tudod, pásztor testvérem, hogy valamikor is táncoltam?

- Én onnét - feleltem -, hogy az Isten megjelentette nekem a szemem által és az ablakon keresztül.

- Akkor te kedves vagy az Isten előtt! - mondta Márkus.

- Ez nem csoda, mert Ő is kedves énelöttem.

A gvárgyiánnak nagyon tetszhetett, hogy így felelgettünk egymásnak, mert boldogan s nagyot nevetett.

Amikor Márkus elment, mind a hárman összenéztünk.

- Igazi barátoknak való legény - mondtam.

- Bár egy kicsit együgyű - felelte a gvárgyián, de abban a pillanatban nagy cserszegés ijesztett meg.

- Fut a tej! - kiáltotta Furtunát.

Megszöktem magamot, de mire lekaphattam a tűzről a lábast, valamicske a tejből már kifutott volt.

A barátok jót nevettek az én szorgosságomon és a kárvallásomon, s még hergelő szavakat is mondtak. Gondoltam, hogy én sem hagyom magam, s így szóltam:

- Nekem olyan barát vendégeim vannak, akiknél még a kecsketej is buzgóbb.

- Mi még nem forrtunk fel, hogy kifuthatnánk - felelte a gvárgyián.

- Attól még nem késtek el - mondtam erre -, mert éppen tudok valakit, aki igen szeretné a tűzre tenni magukat.

- Ki az? - kérdezte a gvárgyián.

- Az éppen az ördög.

Furtunát egy kicsit megütődött, de amikor látta, hogy a főbarát szívéből nevet, akkor ő is megenyhült.

Mialatt így folyt a szó, én azon fáradoztam, hogy megkínáljam őket jó meleg tejjel. Két csuprot már elé is vettem volt, s az egyiket éppen telitöltöttem. Akkor azonban láttam, hogy a másik nem telik meg. Gondoltam hát egyet, s így szóltam Furtunához:

- Ha kérdenék valamit, megmondaná-e?

- Én meg, ha olyan a kérdés.

- Az pedig olyan - mondtam -, mert azt akarom megkérdezni, hogy ez a tej az előbb Isten akaratával futott-e ki?

- Természetes, hogy Isten akaratával - felelte Furtunát.

- Akkor jó - mondtam, s azzal a tele csuprot a főbarát elé tettem, a hiányost pedig Furtunát elejébe. Hát erre Furtunát megnézte a főbarát csuprát, de meg az övét is, amely alig volt félig. A hiányosság nagyon feltűnhetett neki, mert így szólt:

- Hát ennek a fele hol van?

- Annak a fele Isten akaratával kifutott - mondtam.

Folytattuk még ezen az ösvényen egy ideig a szót, majd aztán kiadtam nekik hittanból a bizonyítványt, és más beszéd tárgyat kerestünk. De nekem a fő célom tovább is az volt, hogy a kedves vendégeimnek mulatságot szerezzenek; nekik ellenben az volt, hogy a favásárt megcsinálják. Ki is mentünk úgy a déli időben, s körüljártuk az ölfákat. A páter-gvárgyián nagy szakértelemmel vizsgálta az állományt, mert a saját szemével akarta látni, hogy mit vesz meg. Az egyik ötlet meg is bontatta velem, hogy üresség nincs-e belül, vagy nem csalunk-e valahogy másként. De aztán megnyugodott, s azt mondta:

- Ötven öl kéne nekünk.

- Ha kéne, van - mondtam.

- Hát az ára mennyi?

- Ölinek kétszáz.

- Az sok.

Én a magam fejétől odaadtam volna a gvárgyiánnak százötvenért is, mert a pappal szemben engedékenyebb vagyok, mint a világi emberekkel szemben. Azonban én sem voltam a magam ura, s éppen ezért tartanom kellett a kétszázhoz magamot. Végre is létrejött a vásár, s kiválasztottunk ötven ölet. Azt az ötvenet nagy „B” betűvel mind megjegyeztük. Mire a végére kerültünk, s mehettünk volna vissza, már az öltözetünk erősen megnyirkosodott volt. Meg is jegyezte a gvárgyián, egy kicsit fázékonyan:

- Ez az idő egészen ráfekszik az emberre.

Én ilyet addigéle nem hallottam volt, s így szóltam:

- Elég illetlen dolog.

Furtunát felém legyezett a mutatóujjával.

- Kivágom a nyelvedet! - mondta.

- Kivághatja - feleltem neki -, ha tud helyette mást csinálni.

- Tilos neki! - mondta nevetve a páter-gvárgyián, s olyan ügyesen talált neki a természetes szó, hogy feléje fordultam, mintha az ölébe akarnék kérezkedni, és így szóltam:

- Magát boldog anya szülte.

Láttam, hogy a főbarátot melegség önti el, s meg is ölelt, mintha az édesapám lett volna. Furtunát irigykedve nézett minket, akiket az egymásnak való természet szeretetben összehozott. Ebben a szívbeli atyafiságban le is tettem arról, hogy tovább is csiklandozzam őket.

- No, megkegyelmezek maguknak - szóltam is.

- Miben kegyelmezel meg? - kérdezte a főbarát.

- Én abban, hogy több ugráló kérdést nem adok fel.

Bolha is velünk volt, s amikor már annyira elémentünk volt, hogy a házat megközelítettük, egyszerre ugatni kezdett. Előljártában, mint ahogy szokása volt, húsz lépésre lehetett tőlünk, s csak nézett fel egy fára, és ugatott éktelenül.

- Valami nagy madarat lát bizonyosan - mondta a páter-gvárgyián.

Előrefutottam, hogy én is lássam, amit Bolha lát.

- Elég nagy madár! - szoltam visszafordulva, és úgy kacagtam, hogy a kutya sem ugatott jobban. De hogyan nevettem volna, amikor fent a fán, a nagy madár képében, Márkust kellett látnom. Úgy ült ott egy erős ágon, hogy a csuhája a nyakába volt borítva; s még azt is láttam, hogy a nadrágja némely helyen a bőrével volt megföldva. Amíg ott álltam, s nevetve néztem alulról Márkust, az a történet jutott eszembe, amikor tizennégyben apán bévonult volt katonának. Akkor anyámmal együtt elvitt engemet is a városba, hadd vegyen le minket a fényképész, amíg mind a hárman életben vagyunk. A fényképész odaállított minket a lemásoló gépezet elé, maga pedig egy csuhát kanyarított a fejére, s megkucorodva belébújt a masinába. Márkus is olyan volt most éppen, mintha ahhoz a fényképészhez járt volna iskolába.

A két barátunk is széjjelfutott a szája, amikor odanézve meglátták őt a fán.

- Hát te ott mit csinálsz? - kérdezte is a páter-gvárgyián.

- Fényképezi a földet - jegyeztem meg hirtelen.

- Egy mókust láttam - felelte Márkus.

- Hát aztán? - folytatta a főbarát.

- Meg akarta nézni közelről is, mint a pénzt, hogy nem hamis-e? - szoltam újra belé, mire Márkus is az én beszédemet fogadta el, s nevetve mondta:

- De biza hamis vót...

A gvárgyián intett, hogy ne szóljunk, mert ő akarja folytatni a beszédet.

- Hát miért volt hamis? - kérdezte.

- Azért, mert elfutott - felelte röhintve Márkus.

- Azt hittem azért, mert likas volt.

- Likas az ötven bani is, mégsem hamis - mondta Márkus.

- Hát te honnan ismered olyan jól a pénzt, Márkus?

- Én az útról.

- Hogyhogy az útról?

- Úgy az útról, hogy ott találtam egy olyant a múltkor.

A főbarát reánk nézett, hogy a lefolyt beszéddel meg vagyunk-e elégedve, de mi úgy meg voltunk, hogy annál jobban nem is lehetett.

- Ekkora pénzismerettel még pénzügyminiszter lesz Márkusból - folytatta Furtunát.

- Belőle az - szoltam ahhoz is hozzá -, s mind mókusokat fog veretni.

- Akkor avval fizetjük a fát! - találta fel magát a gvárgyián, mire én is rögtön megfelelttem, örvendő hangon:

- Jó lesz, hiszen a mókuspénz fiadzani fog!

Úgy jött egymás után a jó felelet a szánkra, mintha az Isten kegyelme velünk lett volna, ami jár is, amikor három barát együtt van.

- No, evvel bé is mehetünk - mondtam.

Amíg folyik vala a beszéd fel a fāra s le a fāról, Bolha többször is indítani akart minket, mert nagyon restellte, hogy mindjárt kezdetben nem ismerte meg ezt a fāi Márkust. Most, amikor én szóltam is a menésre, boldogan futamodott előre, s még az ajtót is kinyitotta nekünk. Az öröme oly nagy volt, hogy bent a házban játszani kezdett a macskával, aki gombolyagban feküdt a füttő alatt. Én fāt raktam a tűzre, a gvárgyián s Furtunát pedig visszaültek a korábbi helyükre, ahonnét, úgy látszik, a kutya-macska játékot nézték mind a ketten, mert egy kicsi idő múlva így szólt a gvárgyián:

- Úgy fekszik, mint egy vénasszony.

- Ki fekszik úgy? - kérdeztem.

- Az a macska.

- Az bajosan fekszik úgy!

- Hát miért?

- Azért, mert az bakmacska!

Erre megszólalt Furtunát is:

- Az nem lényeges.

- Ajh, dehogynem! - mondtam.

A páter-gvárgyián, aki félfüllel csak annyit hallott, hogy a macskáról beszélünk, részvétellel szólott oda:

- Talán beteg?

- Elég beteg.

- S mi baja van?

- Neki az, hogy a babája otthon maradt a szomszédban.

- Hát kölyke is van? - kérdezte a főbarát.

S így melléje szólván, még Furtunát is hangosan kezdett nevetni. Tovább azonban nem firtattuk a dolgot, de nagyon nem is lehetett volna, ment Márkus megjelent az ajtóban. Bugyuta mosolygással úgy nézett a gvárgyiánra, mint aki dicsekedik vala azzal, hogy le tudott szállni a fāról. A haja mind el akart futni a fejről, az arca maszatos volt, s olyan a csuhája is végig, mintha három nagy vizes fāt is megpucolt volna véle.

- Fordulj, Márkus! - mondtá főbarát.

Márkus fordult, de hátul is olyan volt, mint elől.

- No, megülhetjük a neved napját - szólt megint a gvárgyián. - Eredj hát, s hozd bé az elemózsiát!

Azt vártam volna, hogy valami tarisnyát hoz bé, de nem azt hozott, hanem egy jókora ládát. S úgy hozta azt a vállán, mintha az én házam kaszárnya lett volna, ő pedig egy jámbor regruta, aki most vonul bé. A páter-gvárgyián intett neki, hogy tegye a ládát az asztal mellé. Márkus odatette. Aztán a gvárgyián felállt, a zsebéből egy kulcsot halászott elé, majd a láda

mellé kucorodott és kinyitotta. Akkor egy kis ideig mozdulat nélkül és csendesen maradt, mintha fohászkodnék, és így szólt:

- Csak az a miénk, amit megesszünk!

- Az, s az örökélet - egészítettem ki.

Márkusnak nagyon tetszett, amit mondtam, mert azzal tüntetett ki, hogy kezet fogott velem.

Közben s nagy buzgalommal a páter-gvárgyán az asztalt már teríteni kezdette; s nemsokára sült húsok voltak oda kirakva, tepertyűs pogácsa, sajt és mosolygó sárga gyümölcsök. És eme étek mellett két üveg is állott katonásan: az egyikben borókapálinka volt, s a másikban bor. Poharuk is volt, de csak kettő. A gvárgyán emiatt úgy párosított minket, hogy az egyikből ő s Furtunát ivott; a másikkól pedig mi Márkussal ketten. Először a borókás italból vettünk egy-egy szájjal, de éppen elég is volt annyi, mert inkább lehetett volna parázs lelkének nevezni, mint pálinkának. A szemem is úgy megharmatosodott tőle, hogy dörgölni kezdtem a kezem fejével.

- Mi az, Ábel? - kérdezte a főbarát.

- Az Isten megvere - mondtam.

- Hát miért?

- Engem azért, mert a minap megfogadtam volt, hogy nem iszom több pálinkát.

- Ezen könnyű lett volna idejében segíteni - mondta a gvárgyán.

- Hogy?

- Ha nem fogadod vala meg, úgy.

Erre mind meleg jóérzésekkel nevettünk, és odaültünk a megterített asztalhoz.

Úgy ettünk, mintha a páter-gvárgyán lett volna a püspök, mi pedig hárman az oldal-kanonokok. Utána egy-egy jó pohár bort is leeresztettünk, amitől az időjárás mindjárt melegebbre fordult, aztán a páter-gvárgyán rágyújtott egy bőrszivarra. Furtunát egy rendesre, mi pedig Márkussal azt néztük, hogy milyen nagy basa módjára eregetik a füstöt.

- Hát esténként mivel töltöd az időt, Ábel? - kérdezne egy idő múlva a főbarát.

- Mikor evvel s mikor avval - feleltem.

- S amikor evvel, akkor mivel?

- Akkor szemlélődéssel.

- S mit szemlélsz?

- Én a múltat, a jelent s a jövőt.

- Terveid is vannak, úgy látszik.

- Nekem vannak.

- Milyenek?

- Jók.

Így felelgetvén, azt gondolhatta a páter-gvárgyán, hogy nem akarok a terveimről beszélni. S ha azt gondolta, abban igaza is volt, mert csakugyan nem akartam. Nem azért, mintha ő nem lett volna érdemes rá, mert apám s anyám után érdemesebb embert hamarjában nem tudtam volna elévinni. Hanem azért nem beszéltem, mert a terveim egy ilyen szegény fiúhoz képest, mint amilyen én voltam, igen nagy és gyönyörű szárnyakkal bírtak.

A gvárgyián megértőleg nézett engem, és hallgatott.

S hallgattunk mind, akárcsak négy pillangó, akik rászálltak egy-egy virágra.

Végtére megint a főbarát szólalt meg, s azt kérdezte:

- Hát mikor avval, akkor mivel?

Érdekfeszítő könyveim jutottak eszembe, s elnevettem magamat.

- Valamivel - mondtam.

A főbarát rosszra gondolhatott, mert körülleskelődött, s még az asztal alá is benézett.

- Hova dugtad el? - kérdezte.

- A könyveket-e?

- Nem a könyveket, hanem a leányt.

- Miféle leányt?

- Akivel esténként töltöd az időt!

- Jaj, mit mondott! - szóltam megbotráncozva, de jócskán beleveresedhettem, mert a páter-gvárgyián nevetve így szólt:

- Né, még a rózsák is kinyíltak az arcodon!

Én mindenféle rózsát szeretek, csak éppen azokat nem, amik az arcomon nyílnak. Oda is szóltam Márkusnak nyomban:

- Szedje le hamar!

- Mit? - kérdezte Márkus.

- A rózsákat az arcomról, s vigye a somlyai leányoknak.

Nem mondhattam rosszat, mert Márkusnak is kipirkadt az ábrázata, és berzenkedve nevetett. Furtunát azonban nem akart minket lejtőre eresztetni, mert felemelte a mutatóujját.

- Vigyázz! - mondta.

- Vigyázz, ha jön a vonat! - felelte Márkus, és még jobban nevetett.

- Mire vigyázzunk? - kérdeztem én is.

- Arra, hogy rózsabokorban lakik az ördög.

Úgy tettem, mintha valami nagy titok világosodott volna meg előttem.

- No, látja, most már tudom a magyarázatát! - szóltam.

- Minek a magyarázatát? - kérdezte Furtunát.

- Annak, hogy miért van olyan sok tövis a rózsabokron.

- Hát miért van?

- Azért, hogy az ördögöt megszúrja.

A páter-gvárgyiánnak olyan jólesett ez a játszi felelet, hogy egy fél pohár borral jutalmazott meg érte. Megittam jóleső ájtatossággal, s akkor így szóltam:

- No, ha maga ilyen jó hozzám, akkor én is mutatok valamit.

- Mit mutatsz?

- Én olyan könyvet, hogy felakad a szeme.

- A gyönyörűségtől-e?

- Leghamarább attól.

Az ölembe gyűjtöttem a könyveimet mind, s úgy teli öllel odaállottam a páter-gvárgyián elé.

- Hiszen neked egész könyvtárad van! - mondta.

- Megtanultam volt a bibliát - feleltem.

- Mire nézve?

- Arra nézve, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, hanem igével is.

- Lám, milyen igéid vannak?

Amíg így váltogattuk a szót, magamban sorrendet csináltam a könyvekre nézve. Úgy gondoltam, hogy a legjavát hátul hagyom, ahogy a testi táplálkozásnál is szoktam. Kiválasztottam *A hős fiúk*-at és odaadtam. A főbarát alig nézte meg, továbbadta Furtunátnak.

- Dicsérem az ízlésedet - mondta.

- Hát azt miért? - kérdeztem.

- Azért, mert kitűnő jó könyv ez *A hős fiúk*.

- Vannak itt hősebbek is - mondtam, és odaadtam *A Szőke hölgy*-et.

A gvárgyián is, Furtunát is begyesen nézték *A szőke hölgy*-et, s kényesen forgatták.

- Ez nem pikáns-e? - kérdezte Furtunát.

- Hát az mi? - kérdeztem vissza.

- Az az, hogy nem sikamlós-e?

- Ahhoz most szűk világ van, hogy sikamlós legyen - feleltem.

- Mutasd a többit! - mondta a gvárgyián.

A Buffalo Bill füzeteket adtam oda.

- Hát ezt a szemetet hol szerezted?

Úgy éreztem, mintha a gyermekemet bántották volna meg.

- Hát az mért szemét? - kérdeztem.

- Azért, mert beteggé teszi a lelkedet.

- Van itt jó tábori ágy - mondtam. - Oda befektetjük, ha beteggé teszi.

- Hol szerezted őket?

- Vettem.

- Hol?

- Én itt, a Hargitán.

- Ki a nyavalyától?

- Nem a nyavalyától, hanem becsületes embertől.

A páter-gvárgyián tekergetni kezdte a fejét; majd odanézett, hogy hasonló könyveim még nincsenek-e. A szegény *Nick Carter*-ek úgy reszkettek a kezemben, mint a nyárfalevél.

- Lássuk azokat! - mondta a főbarát.

- Ezeket láthatja - szoltam, és odaadtam őket.

Vártam, hogy mi lesz.

A gvárgyián jóformán meg sem nézte a kedves füzeteket, hanem felállt, a kályha ajtaját kinyitotta, és a drága irományokat bégýúrta mind a tűzbe.

A nagy megütődés miatt meg sem tudtam mozdulni.

A lábamból is elment az erő.

A szívem összefacsarodott.

Egyszerre sírni kezdtem.

Elborított az az érzés, hogy egyedül maradtam a világon. Ebben az árvaságomban csak a véghetetlen szomorúság özönlött felém a hegyekről az ablakon át és a deszkanyíláson át. Kedve veszetten borult össze felettem a ház s a ház felett az ég; s ami annyi volt nekem azelőtt: a jókedv és az öröm, az mind kiadta a lelkét, hogy féljem a mulandóságot.

A pillanatok úgy vonultak el előttem, mint kicsi fekete keresztek, amelyek mind azt hirdették, hogy a kályhácskában égnek a jókedvű betűk. Az én kedves betűim, kicsi gyorsfutó paripáim, amelyekre esténként és sokszor éjjelenként felültem, hogy bójáram rajtuk a kalandok országát...

Úgy állottam ottan, hirtelen árvasággal, mint az égre néző fiatal fa, melynek díszes játszi lombjait lefosztja valaki.

Úgy álltam örömtelenül, árvizes szemekkel.

Nem is szolt hozzám sokáig senki.

- Hát te miért sírsz? - kérdezte végre a gvárgyián.

A fájdalom még ott feküdt a szavaim elé hengerítve. A fűttő felé néztem keservesen, ahol még most is égtek érdekfeszítő könyveim. Márkus látta a tűz sírgödrébe esett tekintetemet, s hogy vigasztaljon valamiképpen, de azért szigorú előljáróit se bántsza meg, így szolt:

- Éppen úgy égnek, mintha szent könyvek lettek volna.

A gvárgyián reá sem hederített a mellékes barátra, hanem megvigasztalásomat tűzte ki célul.

- Miért sírsz, Ábel? - kérdezte megint.

- Maga jól tudja - feleltem.

Erre megsimogatta az arcomat, majd a keblére húzta a fejemet. Keze járásáról s a szíve dobogásáról éreztem, hogy erősen megsajnál.

- Legyen több eszed, édes fiam! - mondta.

- Bár ennyi se volna - szepegtem.

- Légy nyugodt, nem vesztettél semmit.

Erre már én is felegyenesedtem.

- Azt ki mondja?

- Azt én, a csíksomlyói páter-gvárgyán!

Szava olyan katonásan hangzott, hogy nem mertem ellenkezni tovább, hanem lehajtottam a fejemet, és ülőhelyet választottam. Amikor leülhettem, csak akkor szólaltam meg:

- Igen, de most jönnek a hosszú őszi esték s a még hosszabb téli esték! S azokon az estéken én mit olvasok?!

Egyszerre megenyhültek a barátok, de legkivált a gvárgyán, aki mebuggyanva szólt oda nekem:

- Hát ez a fő baj, te bagolyfiú?

- A fő baj nem ez, de mindjárt utána következik - mondtam.

- Hát akkor a fő baj mi?

- Az, hogy nem én vagyok a csíksomlyói páter-gvárgyán.

- Igyekezzél, s még az is lehetsz - mondta a barátfőnök. - Végy példát Márkusról.

- Tőle vehetek is, mert elég közel van - feleltem.

Egy ideig hallgattunk, majd ismét megjegyeztem:

- Aztán a jó tett helyébe jót várok!

A páter-gvárgyán abban a helyben megértette a dolgot, és annyi könyvet ígért nekem, hogy annyit egész télen sem tudok majd elolvasni. Azt is beígérte, hogy Márkus fogja kihozni szekérrel; s aztán figyelmeztetett, hogy legyünk békességben, nehogy felidézzük ismét a világháborút.

Ahogy a világháborút emlegette a gvárgyán, egyszerre eszembe jutottak a fekete bombák, s eszembe jutott a két szótalán puska is.

- Tudja-e, hogy mi kéne nekem? - fordultam a gvárgyánhoz.

- Mi kéne?

- Egy katonaviselt ember.

- Hát az minek?

- Annak, hogy van egy puskám, amit nem tudok szólásra bírni.

Erre a páter-gvárgyán elmondotta, hogy ő biza tábori pap volt az egész háború folyamán, s a puska kezelését is meglehetősen ismeri, ha az mannlicher. Mindjárt látni is akarta a fegyvert, amiről beszéltem. Nekem sem kellett egyéb, hamar kimentem, s elékerítettem a puskát. De csak az egyiket hoztam be a házba. A gvárgyán megforgatta, s olyan fegyvernek ismerte el, amilyent éppen emlegetett. Tölteléket kért belé, amit én adtam is neki, mégpedig egy csorbítatlan ötös fürtöt. Akkor kimentünk mind a ház elé, s körülvettük a nagy mestert, aki nemcsak a barátokat tudta kormányozni, hanem igen a katonafegyvert is.

- Mit célozzak meg? - kérdezte.

- Az ördögöt - mondtam.

- Hol van?

Valami húsz lépesnyire rózsabokor állott. Gondoltam én is egyet, és belémutattam a rózsabokorba:

- Páter Furtunát szerint ott lesz, a szállásán.

A főbarát ráemelte a puskát a rózsabokorra, és belédurrantott, de a szóláson kívül más eredmény nem mutatkozott.

- Jó, hogy nem volt ott az ördög - jegyezte meg Márkus.

- Miért? - akaszkodott Furtunát véle.

- Azért, mert ha ott lett volna, a főtisztelendő páter-gvárgyián meglőtte volna.

- Meg, hála Istennek.

- Nem hálaistennek! - ellenkezett Márkus.

- Hát miért? - ütött rajta Furtunát.

- Azért - felelte Márkus -, mert ha meglőtte volna, akkor mi kenyér nélkül maradtunk volna.

Feleletre sem méltatták Márkust, pedig igaza volt neki, mert azért vannak a barátok, hogy helyrehozzák nap nap után, amit az ördög elront, szintén nap nap után. Más szóval úgy is lehetne mondani, hogy egymás keze alá dolgoznak, s tán éppen azért nem keríthető kézre az ördög, hogy ember ezt a hasznos rendet meg ne zavarhassa.

Lövés után a gvárgyián még egyszer megvizsgálta a fegyvert, aztán dicsérettel illette, és odakínálta Furtunátnak, hogy lőjön ő is egyet.

- Én nem fogok fegyvert! - tiltakozott Furtunát:

- Durrants egyet, hiszen nem vagy názárénus! - mondta a gvárgyián.

Hiábavaló volt azonban minden biztatás, mert Furtunát csak a fejét tekergette, s nem durrantott. No de, mi sem kérleltük ítéletnapig, hanem átvettem én a puskát, és olyant lőttem véle, mint egy ágyúval. Megrúgta keményen a vállamat, az igaz, de az örömem a rúgásnál nagyobb volt. Utánam Márkus következett, de nem valami sebesen, mert először ő is húzódozni látszott. Vagyis utánanyúlt a puskának, de aztán elkapta a kezét; majd pedig meg-megérintette megint, és csiklandósan nevetett. Úgy tett valósággal, mintha ő leány lett volna, kit a puska meg akar csókolni. Kicsi idő múlva azonban megelégtünk az idétlenkedést: a gvárgyián vállhoz tette neki a fegyvert, én pedig a kezeit helyeztem el oda, ahova kell. Ez megtörténvén, Márkus béhunyt szemmel szorította a katonai kézbelit, mi pedig kicsit hátrébb húzódtunk, nehogy kárt tegyen bennünk.

S vártunk.

- Eresszed már! - biztatta a gvárgyián.

- Merre? - ingadozott Márkus.

- Eléfelé s felfelé!

- Hát arra mi van?

- Nyisd ki a szemedet s meglátod.

- Igende nem merem - mondta Márkus.

Ennyi tojószkodás láttára minket kacagás fogott el a háta mögött.

- Egy kicsit fejjebb! - kormányzott a gvárgyián.

Márkus megemelte egy cseppet a puska csövét.

- Még egy kicsit!

Ismét fejjebb emelte.

- Hó, jól van! Most!

Abban a percben, nagy károgással, népes varjúcsapat úszott arra. Alacsonyan repültek, és éppen előttünk szándékoztak keresztülutazni a légen, de vesztükre, mert Márkus bémunt szemmel és ijedtében úgy közéjük durrantott, hogy közülük az egyik rögvést lekalimpált a földre.

- Emmá vadász! - kiáltottam dicsérettel.

De a fegyver már a földön is volt akkor, és Márkus boldogan nevetett.

Aztán bementünk a házba, s ott a gvárgyián kijelentette, hogy régen nem töltött ilyen kedves napot, mint a mai; megdicsért engem, a háztájamot, s meg magát a Hargitát is, amelyen olyan nyugalmas érzülettel és háborítás nélkül lehet élni, mintha világháború nem is lett volna. Ehhez a véleményhez Furtunát is csatlakozott, sőt a magáéból még azt is hozzátette, hogy igazán boldog és istenfélő életet csak úgy tudna élni, ha ide építenének egy kolostort, s ő a könyvei között abban lakhatnék.

Engem a Furtunát beszéde szomorúsággal borított bé. Elgondoltam, hogy a világ szép és változatos a földdel, az éggel és a levegővel együtt, s tele van minden olyan jóval, amire az emberek vágyódhatnak. És akit én embert eddigelé láttam, az mégis mind elégedetlen volt. S most itt van ez a rangos barát is, akiről bátran hihettem, hogy magának való boldog életet él, s hát nem más vágyódásai vannak neki is!? De bizony más, mert lám, a városból s az emberek közül a vadonba szeretne jöni, hogy egyes-egyedül keljen és feküdjék. És vele szemben itt vagyok én, aki a vadonban lakom, egyedül kelek és fekszem: s én viszont az emberek közé és városba vágyódom! Ki rendezi ezt így? Vagy ki jelöli ki az ember útjait, sohasem arrafelé, amerre ő szeretne menni?

Nagy hegyek vannak, nagy fák vannak és nagy tornyok vannak, de ezt a kérdést nagysággal fel nem érik!

Nem tudom, meddig vesztegettem így az időt, csak arra emlékszem, hogy a páter-gvárgyián egyszerre reám szólt:

- Ébredj, Ábel!

- Hányszor? - kérdeztem.

- Egyszer is elég lesz.

- No, én adok egy ráadást is, ha reggelig itt maradnak.

- Köszönjük szépen - mondta a gvárgyián -, de eléggé elloptuk így is a napot.

- Jól tették, mert nem az enyém volt - feleltem.

A barátfőnök mosolyogva odajött hozzám, és megsimogatott.

- Mindig így villámlik az eszed? - kérdezte.

- Nekem mindig így, amikor belé akarok csapni valamibe.

- Hát most mibe akarsz belécsapni?

- Én a maga tenyeribe.

A gvárgyián örömmel tartotta a tenyerét, és beléadtam egy parolát, s megöleltük egymást.

Ez volt a búcsúzkodásunk, úgy vettem észre, mert utána mindjárt készülődni kezdtek. A főbarát odament az asztalhoz, az üvegeket s az egyet-más szerelést visszarakta a ládikóba, de a megmaradt elemóziát akarattal otffelejtette.

- Aztán ezt ellegesd meg - mondta nekem.

Köszönettel elfogadtam, s mivel őszinte baráti kedvemben is voltam, kikísértem őket a szekérhez. A kíséretben Bolha is segített nekem. Mialatt Márkus készítette a lovakat, s mi hárman ott várazkodtunk a szekér mellett, egyszerre erős vágy kezdte szorongatni a szívemet, hogy valami ajándékot adjak a barátoknak. Vagyoni helyzetem azonban nem volt olyan, hogy a szívemnek kedvezhettem volna. Nagy szorultságomban végre a varjú jutott eszembe. Hamar elfutottam hát, s megkerestem a varjút, majd úgy a páter-gvárgyián kalapját, mint a Furtunátét és a Márkusét is, varjútollal ügyesen feltollaztam. Nem valami szép madár a varjú, de azért annak a tollát is szívesen fogadták tőlem. Amikor így, nagy tollasan, mind a hárman felültek a szekérre, olyanok voltak, mintha sorozásról mennének haza, vagy mintha szót szólni indultak volna, valami követválasztásra. Utoljára meghívtak még egyszer a somlyai barátházba, aztán elindultak hazafelé.

No, Bolha, most már nézhetjük egymást... - szóltam kedves kutyámnak, amikor egyedül maradtunk. Bolha nézett is engem biztató melegséggel, mintha mondta volna:

- Ne búsuljon, jótévő gazdám, mert barát helyett vagyok én is egy jó barát!

A kutya barátsága sohasem aranyozott bé engemet jobban, mint a jelen esetben, mert olyan vagyok én is, mint más ember: ha elveszti az egyik örömét, mint én a barát vendégeket, akkor annál nagyobbra nő az a másik öröme, ami megmaradt.

Úgy mentünk vissza ketten a házba, hogy én a kezemet az ő fején tartottam, ő pedig a szemét tartotta rajtam. Ha ember lett volna, „szervusz”-t ittam volna véle, így azonban csak a visszahagyott esleégből adtam neki elegendőt. Vagyis annyit, hogy jusson a macskának is, mert nem akartam ellenségeskedést hinteni el közöttük.

Azután rendezgetés és takarítás következett, s bár a tisztaságon és a jón kívül egyebet a barát vendégeimre nem mondhatok, mégis elég rendetlenség és szemét maradt utánuk. Ennek jó részét nyilván Márkus csinálta, de én mégis Furtunátot okoltam az egészért, mert volt annyi eszem már gyermekkoromban is, hogy a rosszat arra fogjam, akit nem a legjobban szeretek.

Mire a kecskefejéssel együtt minden házi teendőt elvégeztem, már nehezedett a nap szeme is. Jól meggyúrtam a tüzet, s leheveredtem a tábori ágyra, hogy abban a csontfalú almáriumban, amit a nyakamon viseltem, s amit az apám emlékezetére hordtam örök emlékül, elrendezzem ezt a szép napot, melynél virágzóbbat még nem töltöttem pásztorkodásom alatt. A páter-gvárgyiánnak fiúi szeretetet adományoztam, azzal a kikötéssel azonban, hogy a kedves könyveim elégetése miatt majd egyszer még feladom neki a megfelelő leckét. Furtunátot úgy tettem el az emlékezetemben, mint egy csinált virágot, aminek semmi illata nincs, s amit sem a tavasz, sem a nyár nem szaporít; Márkust pedig úgy tekintettem, akár a mulatságos könyvet, amelyik gondúzó barátja lehet az embernek.

Elgondolkoztam azon is, ami a hivatalbéli részt illeti. Ez pedig a gazdag vásár volt, melynél fogva ötven öl fának találtam gazdát. Szép eredménynek lehetett ezt nevezni, mert ha ölének kétszáz lej az ára, akkor az ötven ölnek tízezer.

Tízezer!

- Ki hallott ekkora summát?!

Egyszerre felugrattam a tábori ágyról, mert ez a tízezer csak számításban volt meg, ellenben a barátok elfelejtették azt ki is fizetni! Az első pillantásban azt hittem, hogy nyomban megüt a hivatalbéli guta, de aztán eszembe jutott, hogy nagy baj csak akkor volna, ha én már bárcát adtam volna.

Jól van hát.

De mégis olyan bosszús voltam, hogy magam is csodálkoztam rajta.

Végül abban állapotodtam meg, hogy küldhetik ide a barátok akár a püspököt is fáért, mert abból nem tüzelnek addig, amíg le nem olvassák nekem a pénzt. S ezt a határozatot írásba is fogom tenni, az írást pedig Márkustól, amikor elhozza a megígért könyveket, el is küldöm nekik. Ez a módozat annyira helyesnek látszott, hogy le is fektettem mindjárt a hivatalt, hadd aludjék másnap reggelig. Aztán nemsokára én is melléje feküdtem, mert a barátok számára sokat használtam volt magamot, s a csontjaim húztak lefelé.

Nagyot nyújtóztam, és eleresztettem szegény testemet. Éreztem, hogy merülni kezdek a nagy csendbe belé. Lassan, selymesen szálltam lefelé. De minél jobban közeledtem volna az álom partjához, annál erősebben dudorászott odakünn a szél. Néha füttyült is hozzá metsző hegyesen; máskor pedig úgy elvitte félre a nótát, hogy még utol sem lehetett volna érni; majd aztán csárdásra fordította a dolgot, s megbolondulva cimbalmozott a házam oldalán.

Most azonban nem féltem mégsem, mert a fegyvert szolgámmá tette volt a barátfőnök. Gondolatiban elé is vettem mindjárt, hogy lőjek egyet, mint délután. Egy darabig bíbelődtem is véle így képzeletben, de aztán úgy belézavarodtam, hogy a puskarúgás helyett az ijedség kezdett mellbe rugdosni szorgosan. Erre az álom és a való határán fordulatot vettem, s a hosszú utat, melyen az álmodás felé már jót haladtam volt, egyetlen rebbenéssel tettem meg visszafelé. S egyszerre olyan éber állapotban találtam magam, amilyenben még lefekvésem előtt sem voltam.

Hamar lámpát gyújtottam, aztán szólítottam Bolhát, s kimentünk ketten a nagy fához, melynek az odvába rejtettem volt a fegyvert. Onnét az odúból elészólítottam ismét, és bévíttem a házba. A lámpavilágnál neki is állottam mindjárt a csesszegető mesterségnek, s hát úgy megy a tudomány, mintha nem is pásztorlegényke volnék, de sőt nem is közönséges katona, hanem káplár. Amikor láttam, hogy íme, semmit el nem felejtettem, kimentem örvendezve a ház elé, ott vállamhoz emeltem a fegyvert, és úgy keresztüllöttem az éjszakát a széllel együtt, hogy abban hiba nem volt. Aztán visszamennem elégültem a házba, a puskát odatámasztottam a fal mellé, magam pedig ismét lefeküdtem az ágyba, hogy üzőbe vegyem újból az álmot. Selymes ereszkedéssel meg is indultam, de akkor megint fennakadás történt, mert egyszerre eszembe jutott, hogy az éjjeli lövés ide csalhat valami kutató embert, s ha az nemcsak engem lát meg, hanem a puskát is, annak jó vége nem lesz.

Ismét felkeltem tehát Bolhástól együtt, s visszavittük a fegyvert a nagy fa hasába.

Aztán lefeküdtem újból, és mosolyogva takaróztam bé a nyugalommal. A gondolataim, melyeket naphosszat és este termettem, pilinkézni kezdtek valami mélységbe lefelé, mint ősszel a falevelek. Az álom italát is éreztem már, amikor a csintalan szellem megint visszajött hozzám, és hergelődve így szólt:

- No, Ábel, ezt jól megcsináltad.

- Mit ugyan? - kérdeztem.

- Azt, hogy a puskát visszatetted a rejtekhelyre.

- Az ott jó helyen van - feleltem.

- Az jó helyen - mondta a szellem -, mert olyan messze van, hogy reggelre a tudományt elfelejtéd...

Egészen úgy hangzott, mintha a szellem nem mondott volna lehetetlent. Motoszkálni is kezdtem valami segítő gondolat után. S mintha találtam is volna néhányat, de azok olyan mélyen voltak egy puskaporszagú fekete gödörben, hogy nem tudtam kiemelni onnét. Egy ideig kínlódtam velük, hátha mégis ki tudnám hengeríteni őket a napvilágra, de az erőm elfogyott lassan, s ők ottmaradtak a gödörben. Helyettük egy sugalmazás pislákol fel bennem, amely úgy szólt, hogy ne erőlködjem tovább, s ne is búsuljak, hanem vegyek elé papirost, s írjam le szépen a fegyver kezelésének pontjait. Mert az írás reggel is írás és este is írás, minek folytán biztos támogató lesz mindaddig, amíg a fegyver meg nem változik. Puha, selymes mozdulatokkal el is indultam, papirost vettem elé, és a sugalmazás szerint leírtam mindent, ami kellett.

Aztán úgy elaludtam; mintha ártatlan bárány puha derekára hajtottam volna a fejemet.

Nem vagyok nagy álmodó, kiváltképpen, ha alszom, de azon az éjjel nagy vitéz voltam az álom országában. A vitézségem elejére el kell mondanom, hogy a házamtól jobbra s nem messze, ott terül el a Borzos óriási mezeje, amely teli van kerek borókabokrokkal. Ezen a mezőn jöttünk volt édesapámmal keresztül, amikor kiköltöztünk volt ide. Hát az a nagy-nagy havasi mező olyan csatatér volt az én álmomban, hogy azt megemlegetem, amíg élek. Nagy hadsereg sorakozott fel rajta, s ez a hadsereg mind barátapapokból állott. A barátapapokon mind barna csuha volt, a csuhákon hosszú fehér zsinór, derékon kötve; a szerzetesek kezében pedig csillogó fegyver mindegyikben. S ennek a barátseregnek a vezére nem más volt, hanem én: Szakállas Ábel. Ötlövetű fegyverrel a kezemben és aranyzsinórral a derekam körül. Velünk szemben a borókabokrok álltak, mind egy vonalba gyűlve az egész mezőről; a borókabokrokban pedig, végestes-végig, mindegyikben egy-egy jól meglelt szarvas ördög.

Ezek ellen folyt a kegyetlen csata.

Ott állottam hát az élén a barátseregnek, de nem is vesztegettem haszontalanul a drága időt, hanem kiadtam a parancsot, hogy löni kell az ördögöket, ahogy csak lehet. Vitéz seregem lévén, olyan buzgón kezdett minden barát löni, hogy imádkozni olyan buzgósággal nem is lehetséges. A golyók fűtyültek, a levegő füstölt, és a bokrok párállottak.

Az ördögök pedig irtózatosan bögtek, amit én nem is csodálok.

Sokáig tartott a harc és szüntelenül.

Amikor aztán úgy gondoltam volna, hogy immár mának sem maradtott ördög, akkor elrendeltem, hogy bé kell szüntetni a lövést.

A béállott csendben a levegő kitisztult lassan, és a bokrokról is felszállott a pára. A csoda azonban csak akkor érkezett el, mert látnunk kellett, hogy az irtásban nem fogytak el az ördögök, de sőt százszor annyian voltak, mint az elején. Egy-egy bokorból nyolc-tíz-tizenkettő vigyorgott felénk. Azt hittem, hogy az ámulat mindjárt megöl, s gondolkozni kezdtem, hogy ezek miképpen tudának ilyen hirtelen felszaporodni. Egyebet nem gondolhattam, csak egyedül azt, hogy lövés útján szaporodik az ördög. Erről bizonyosságot akarván szerezni, magam köré gyűjtöttem a jelesebb barátokat, s azt mondtam nekik, hogy most jól vigyázzanak, mert löni fogok, vagyis ügyeljék meg, hogy a lövés mit eredményez. Aztán szemet vettem az egyik ördögre, amelyik a legjobban látszott, s a legbátrabban vigyorgott, azt ügyesen megcéloztam, és a golyót a két szarva közé eresztettem.

- Kettő lett belőle! - kiáltott az egyik barát.

- Nem belőle, hanem helyette! - javította ki egy másik.

- Hát az nem mindegy? - kérdeztem.

- Korántsem - felelte az illető barát - mert ha belőle lett volna kettő, akkor ebben a kettőben ő is tovább élne; márpedig én jól láttam, hogy őt magát örökre kioltotta a golyó.

Nem volt kedvemre való, hogy ebben az eleven bajban a szőrszálát így hasogassa a barát, s azért ily szavakkal fordultam hozzá:

- Akármit beszél, az eredmény mégis az, hogy az előbb csak egy ördög volt, most pedig kettő van.

- Tévedés! - mondta a barát -, mert az eredmény nem az!

- Hát mi?

- Az, hogy kettő született, de egyet megöltünk.

Eme újabb szófacsarás miatt megbokrosodtam hirtelen, és lemondtam a vezérségről, hogy ők lássák aztán a többi. Maga a derék had meg is siratott engemet, a rangosabbak azonban nem nagyon bánták a dolgot. Tanácsot alakítottak, amely eldöntse, hogy löjék-e tovább is, a szaporulat ellenére, az ördögöket, vagy pedig vonuljanak el, és bízzák mentire a dolgot. A tanács egybeült, de nagy ellenkezés kerekedett már az elején, mert a lövés dolgában két pártra szakadtak. Végre abban állapodtak meg, hogy előbb térítőket küldenek az ördögök közé, s amikor azok ily módon megtérnek, és jó katolikusok lesznek, csak akkor fogják löni őket, szaporítási célból. A sereg Isten útmutatását látta ebben a döntésben de én magam is elismerem, hogy nagy jövőbelátás és bőséges ész nélkül meg sem születhetett volna. Így meglévén a határozat, a tanács nem késlekedett a munkával sem, hanem a hadsereget mindjárt százegy csoportra osztotta, s az első csoportot nyomban el is indította a nagy térítő útra. Amikor elmentek, megkérdeztem az egyik tanácsbélit, hogy miért osztottak éppen százegy barátot egy csoportba?

- Azért - felelte ő -, hogy kerek százan akkor is maradjanak, ha közölök valamelyik áldozatul esnék.

Gondoltam, nem szólok semmit, mert nem azért pillákol a barátban a láng, hogy én azt kifűjjam. Ehelyett leheveredtem a földre, amely akkora csatát látott, s mégsem csodálkozott. Ha egyébként már nem is voltam vezér, ebben a leheveredésben az voltam, mert mint a szél egymás után a búzakalászokat, az én példám is úgy fektette le a sok megérett barátot. Csata után jólesik a nyugalom, még akkor is, ha sürgősen lett volna csatázni. S azonkívül várakozni is jobb heverő állapotban, mert a jó hír nem kerülheti ki olyan könnyen az embert, mivel későn veszi észre. Nekünk pedig ugyancsak volt várónivalónk a hadra kelt százegy térítő barát után, akiknek megmondta volt a tanács, hogy híreket adni követ útján, vagy akár jeleket is, el ne mulasszák.

De ők elmulasztották.

Ugyannyira, hogy hevertünkben körülött minket a fű, s még mindig nem kaptunk semmi hírt. Végül a kétség már igen kezdett zavarogni bennem, s így szóltam a szomszédomhoz:

- Vajon azok hová lettek el?

- Bizonyára lélekké változtak, hogy simábban dolgozhassanak - felelte a barát.

Ilyent most hallottam először, s puhatolózni kezdtem.

- Jó dolog az?

- Bizony mondom, dicsőséges dolog! - válaszolta a barát.
- Akkor maga is szeretne lélekké változni, ugye?
- Ha szükséges volna, minden bizonnyal.
- Hát a szükségesség mikor mutatkozik? - kérdezősködtem tovább.
- Példának okáért akkor, ha meg kell téríteni egy ördögöt.
- Hát egy bűnös ember nem jó?
- Az is jó - egyezett belé a szomszéd.

Gondoltam, hogy próbára teszem, és így szóltam:

- Akkor soha szükségesebb nem lesz, hogy lélekké változzék, mint éppen ebben a percben.

A barát szinte megkövült.

- Miért? - kérdezte.
- Azért - feleltem -, mert nálamnál bűnösebb ember nincs ezen a földkerekségen.
- Ezt lelkedre mondod?
- Én a kettőnk lelkére is.

A csont színére sápadott a barát, de aztán mégis neki szánakozott; egyet nyögött, és lélekké változott. Lelke a galamb képét vette fel, mégpedig egy olyan galambét, amely tiszta fehér, csak a hasán van neki egy vékony fekete sáv, és a farka töven egy csepp fekete pont. Igaza volt abban is, hogy ilyen változás után simábban megy a munka, mert gyengén muzsikáló szárnyakkal mindjárt röpködni kezdett felettem, és szívre ható módon burukkolt. Mivel én a gyermekkoromból még nem nőttem volt ki egészen, az a gondolatom támadt, hogy játszódjam egy kicsit véle. Vettem hát a kalapomat, és ügyesen leborítottam a barát-galambot. Aztán a kalap mellé dugtam a fejemet, és hallgatózni kezdtem.

Sokáig csendben volt, még csak nem is mozdult.

Végre, Isten bocsássa meg, nyávogni kezdett.

Először csendesen, aztán egyre erősebben.

Mivel én még sohasem hallottam volt galambot nyávogni, kivált fehér galambot, nem lehet csodálni a rémületet, amely futkosni kezdett bennem. Először ugyan csak a természet mókájára magyaráztam a dolgot, de aztán az a rémítő érzés kezdett nyomorgatni, hogy felfordult a világ.

Mint a pusztító árvíz, valami úgy közeledett zúdulva felém. Feszítettem is az inaimat, hogy el tudjak futni; s nagy bajjal meg is mozdultam végre. De abban a pillanatban nagyot suppantam. Erre kikoppant a szemem, s hát nem a tábori ágyról kelek fel, hanem a ház földjéről. A harcviselés és az ijedtség azonban úgy megkínzott volt, hogy erőm fogytán visszadőltem az ágyra.

Virradó reggel volt már.

Amint lassan-lassan magamhoz tértem, s erőt is gyűjtöttem annyit, körülnéztem. Elsőnek azt vettem észre, hogy a macska ott van mellettem, s nagy dorombolással éppen búvik bé a takaró alá. A cirnos mindjárt megfajtette az álombéli nyávogást, s én is meg a többi a tegnapi lövöldözés és barátjárás emlékezetében. S aztán elgondoltam, hogy milyen titkos teremtmény is az ember! Nappal küszködik azzal, ami van; s éjjel pedig küszködik azzal, ami nincs. És ha elmúlik a nap, és elmúlik az éjjel, akkor az, ami volt, egészen egyforma lesz azzal, ami nem

volt. Milyen különös teremtmény! Olyan rengeteg esze van, hogy meg tudja csinálni acélból a fegyvert, s ki tudja találni semmiből az ördögöt; de hogy holnap mi lesz, azt nem tudja kitalálni soha, pedig milyen könnyű lett volna kigondolni a tegnapelőtt, ami volt a tegnap.

Így töprengtem sokáig, és nagyon érdekfeszítő dolgokat találtam ki. Büszke voltam fiatal eszemre, és elgondoltam, hogy talán nagy titkokat tudnék kibontani, ha így feküdném és töprengenék legalább egy hétig! Igen, nagy titkokat bontanék ki talán, de közben megdöglének a kecske, megveszne az éhségtől a kutyám, elhordanák ingyen a fát; s akkor engemet is, mint egy titkot, kibonthatna apám. Az ő tiszteletére szenteltem a napot, de olyan szépen és csendesen is telt el, mint ahogy az ünnepek telni szoktak.

A következő napokat is szentelhettem volna bátran valakinek, mert azokon sem történt semmi embernek való dolog. Pásztornak való azonban annál több történt, mert úgy megindult a fahordás, hogy a szekerek egymást érték. Sok bajom volt a csalókkal is, akik a nagy forgalomban úgy gondolkoztak, hogy az ingyen fa sem ég rosszabbul, mint a megvásárolt. De bizony nemcsak rosszabbul égett, hanem egyáltalán el sem égett, mert a szemem a csalókon fürge volt, s a természetem ellenük bátor. Egy tapolcai tolvajjal szinte össze is verekedtem; de be is hasítottam volna a fejét, ha a többi fahordók az ő segítségére oda nem jönnek, s nem kérlelnék vala engem, hogy tekintsem két kicsi gyermekét.

Látván a nagy buzgalmat, mellyel a tűzifa iránt a környékbeli faluk lakosai viseltettek, elérkezettnek véltem az időt, hogy én is eladjam a tizenkét ölet. Azt a tizenkét ölet, mely a számbavétel alkalmával felülmaradt volt a kilencszázon, s amelyet „Á” betűvel magamnak eljegyeztem volt. Nyolc napra a barátjárás után éppen jött is egy örmény, akinek el tudtam adni mind a tizenkettőt. Előlegbe ötszáz lejt vett elé, s azt mondta, hogy adjak neki nyugtát erről a pénzről. Azonban nem adtam, mert volt annyi eszem nekem is, hogy írásos nyoma ennek a vásárnak ne maradjon; inkább azt feleltem hát neki, hogy a szó elégséges előleg lesz, s csak akkor fizessen majd, amikor a fát el is búcsúztatják. Másnap tíz jó szekerest fogadott az örmény, s öt nap alatt el is búcsúztatták a fát. Akkor ezer lejt nekem kifizetett, a többit azonban a mai napig is adja, pedig a falujában olyan istenfélő embernek mondják, hogy még a püspök is gyönyörködött benne, amikor a csalás utáni nyáron ott járt a faluban.

Ilyenformán tehát pénzt nem sokat jövedelmezett a tizenkét öl, de aggodalmat annál többet, mert az ördögök mind eléjöttek a borókabokrokból, és barátkozni kívántak velem. S eszembe jutott az is, hogy hátha a bankosok csak próbásra akartak tenni engem az ölekkel, s nekem kelepécét vetettek! Akkor aztán rátehetem három hónapi fizetésemet az örmény pénzére, s még tömlöcbe is kerülhetek! Szinte nem bántam volna már, ha nem is ad vala semmi pénzt az örmény, mert úgy féltem az ingyen jött ezrestől, mint a tűz lángjától. Aludni is csak úgy tudtam tőle, hogy kivittem a házból, s rejtkehelyet kerestem neki. Odamentem véle a nagy fához, annak az odvából kivittem a puskát, s a puska csövébe összeszirítve belédugtam. Aztán a földet, ahol az ölek foltot nyomtak volt, gondosan eltisztogattam, és ágakkal bétakartam.

Mindent megtettem, ami kötelességemnek látszott.

Az egyik szeredai szekerestől béüzentem a bankba is, hogy valaki jöjjön ki, s a pénzt vigye bé, mert nagy volt a forgalom, s valaki elrabolhatja, s még engemet is megölhet. Az üzenet után másnap ki is jött egy motorkocsin a pénztáros, és számon vette tőlem a pénzt, csak ötszáz lejt hagyott meg nekem, vagyis a novemberi fizetésemet. Utána egy pohár tejet ivott, s mindjárt vissza is ment a masináján.

Csak elpuffogása után jutott eszembe, hogy meg kellett volna kérdeznem a barátok dolga felől. Eleget bántódtam emiatt, de másnap, mintha az Isten küldte volna, Márkus megérkezett. Nem kocsiszekérrel jött, hanem egy nagy lajtorjással. Éppen künn tartózkodtam Bolhával együtt a

fahordók útján, amikor a szitáló esőben odaérkezett. A lovakat elég messziről megismertem, de Márkust nem. Bolha is így járt véle, pedig ő nagyobb emberismerő volt, mint én. De ez nem is volt csoda, mert időközben Márkus meglehetősen változáson esett által. Az arcája ugyanis egészen béesett, és fakó lett; a füle úgy kinyújtózott, mint a keserűlapi, s az orra is ahhoz léve. S ruházat dolgában is sokat változott, mert jelenleg nem csuha volt rajta, hanem valami rongyos városi öltözet, melyet a hosszú út alatt sovány testéhez tapasztott a szitáló eső. A szekéren való ülése egy sárgára festett pad volt, átvetve a lajtorjákon. A pad lábai sírva lógtak két szélről a levegőbe. Amikor onnét ázottan leszállt, olyan volt a nadrágjának az ülepe, mint egy sárgára festett vakablak.

- Hát a múltkori bőr hol van? - kérdeztem, a csuhára célozva.

- Azt mondták, hogy vessem le - felelte Márkus.

- Hát azt miért?

- Azért, mert ha a lovakat is abban hajtom, hamar elszakad.

- Elégge el volt a múltkor is.

- Elégge nem, mert még meg lehet ismerni.

- De csak közelről, mint magát.

Márkus erre nem szólt, hanem a lovak füleit megmarkolászta, aztán a fejüket és a hátukat jól megtörülgette, majd letakarta őket.

- No, kell-e könyv? - kérdezte.

- Nekem igen, ha jó.

- Betűből van s papirosból, mint a többi.

Egy nagyocska láda ült a szekér derekában, azt megfogtuk ketten, s bevittük a házba. Amikor odabent letettük, nagyot szusszantam s megkérdeztem:

- Ebben vas van-e?

Márkus felelet helyett kinyitotta a láda fedelét, s a könyveket mind kiöntötte belőle a földre.

- Elég-e? - kérdezte.

- A tűzön el - mondtam.

Hiába pillogtattam azonban mókás kedvemet, mert Márkust nem tudtam felderíteni. Hervatag volt, és erősen kornyadozott. Biztosan látszott, hogy valami betegség emésztí, de ő ezt nem vallotta bé. Csak annyit mondott, hogy árva.

Addig is gondoltam, hogy búlátott élete lehetett ennek a Márkusnak, de most már bizonyos voltam benne. Szívesen nem bántam volna, ha egy kicsit elpanaszolja nekem az ő mostohaságát, de jó mélyen lehetett elágyazva nála a szomorúság, mert magától nem akart megnyílni. Hamar utat terveztem feléje, mint kedves testvérem felé; s ez a tervezésem abból állott, hogy először lehúztam róla a megázott rongyos ujjast, s egy avas bundát vetettem fel véle, azután odaültem a tűz mellé, s meg is ettettem. Amikor láttam, hogy most már meg lehet pengetni lelke húrját, megkérdeztem barátságosan:

- Hát az árvaság hogy volt?

- Az elég rosszul - mondta Márkus.

- Nem lehet egy kicsit elmondani?

- Nem tudom, lehet-e, mert még senkinek sem mondtam el.

Végül gyanánt ártatlan hazugságot eszeltem ki, s így folytattam:

- Nekem elmondhatja, mert én is árva vagyok.

Márkus rám nézett, s hát a szeme teli van könnyel. Felállt, odalépett hozzám, a kezemet megszorította, s nehéz szóval így szólt:

- Akkor szervusz!

- Szervusz! - mondtam én is, felállva.

Topogtunk egy kicsit, a „szervusz” árnyékában; aztán visszaültünk a helyünkre, és hallgattunk egy ideig. Végül Márkus megemberelte magát, s néhány derűsen szomorú pillantás után így szólt:

- Úgy nézz rám, hogy én vasúti gyerek vagyok!

- Nagy újságot mondtál - feleltem -, mert én eddig úgy tudtam, hogy a barátoknál vagy, s nem a vasútnál.

- Én a barátoknál vagyok, de lételemet a vasútnak köszönhetem - mondta Márkus.

- Nohát, s hogyan?

- Úgy - kezdte elbeszélni Márkus -, hogy anyám szegény, de ügyes leány volt, s hozzá akarták erőltetni egy gazdagabb legényhez, aki a fél szemire vak volt. Anyám akkor elbúsulta magát, mert egy olyan legényt szeretett, aki mind a két szemével látta őt, s bánatában elindult, hogy elbujdossék. Egy darabig gyalog ment, de aztán vonatra ült, hogy a félszemű ne rálátaljon. Amikor aztán úgy gondolta, hogy elég messzire jutott, egy nagyobbacska állomáson a vonatból kiszállott. Itt egy vasúti ember, aki raktáros volt, szép szavakkal felpártolta őt, de annyira fel, hogy én is ebből a felpártolásból születtem.

- Istenem, milyen az élet! - sóhajtottam egyet, mire Márkus így folytatta:

- Anyám maradt volna a vasútnál, de amikor a vasúti látta, hogy bajt csinált anyámnak, akkor egy éjszaka elszökött, s azóta is soha meg nem került. Volt ott az állomáson, valami félreeső helyen egy hitvány kupékocsi, minek a fű már a hasáig nőtt volt, anyám azt az ócskaságot kiszemelte magának, és én abban láttam meg a vasúti világot. Amikor a születésemnek híre ment az állomáson, anyámat kórházba vitték. Onnét kiszabadulva, megint csak visszahozott engem az állomásra, ahol is takarító állást vállalt. Időtelével, amikor én már jól tudtam járni, anyám a mozgó vonatokra kéredzett takarítani, mert azt remélte, hogy így valahol megkapja lelketlen apámat. Engemet is örökké magával vitt a vonaton, hogy a találkozás alkalmával felmutasson apámnak, s ezáltal a szívére hasson. Ezen a módon hat esztendő koromig jártunk a vonatokkal, de akkor váratlan és elvakult szerencsétlenség történt. Ez egy szeptemberi napon volt, szürkület idején; s úgy történt, hogy egy urat játszó ember leküldte édesanyámat a vonatról, hogy a közelből hozzon neki cigarettát. Anyám el is ment, s meg is vette, amit kellett, de mire visszaérkezett volna, a vonat már elindult. Mivel én is a vonaton voltam, s a cigarettát is mindenképpen fel akarta oda hozni, nekiszökött, hogy a futó vonatra felszálljon, de az Isten másképpen rendelkezett, s a kerekek alá került...

Itt a Márkus szava elakadt, és összekondorodva sírni kezdett. Én sem háborgattam egy ideig, csak később kérleltem csendesen:

- Hát aztán tovább hogy végezett az Isten?

- Úgy, hogy a cigarettás ember könyörületből magához vett - folytatta Márkus. - Ez az ember bőrrel kereskedett, mégpedig olyanformán, hogy volt neki egy gyárféléje, ahol a lenyúzott bőrt munkásokkal kikészítette, s maga eladta. Tizenegy esztendő töltem nála, de azt csak én tudom, hogy milyen tizenegy esztendőt. Ebből négyet az elején iskolába jártam, a többi pedig a bőrkészítőben múlt el valahogy. Nincs háládatlan természetem, s úgy dolgoztam neki, hogy a lelkemet is kivettem. S ő mégis mindenféleképpen nyomorgatott engem, de leginkább veréssel. Még azon a napon is megvert, amikor a tizenhetedik esztendőt bétöltöttem. De ezt tette a legrosszabbul, mert azon az este feleletül két dolgot határoztam el. Az egyik az volt, hogy továbbra is nála maradok, de ha még egyszer veréssel jön reám, akkor én őt egyszer és véglegesen agyonütöm. A másik pedig az volt, hogy az Istennek ajánlok mindent, és elszököm. Mivel azonban nem akartam, hogy vér száradjon a lelkemre, ezt a második módozatot választottam, és hajnaltájban otthagytam a nevelő embert, a bűdös bőrrökkel együtt. S ekkor történt, hogy elmentem a barátokhoz, akik helyet adtak nekem, s akiknél már egy esztendeje szolgálom.

Ezzel befejezte Márkus az előadást, és szomorúan bólingatva tekintett vissza a múltba. Végre reám nézett és így szólt:

- Elég volt péntekem, ugye?

- Igazán elég - mondtam. - De ne búsulj, mert Krisztus urunk is pénteken váltotta meg a világot.

Márkust nem kábította el az én tetszetős mondasom, mert így felelt:

- Ő pénteken, de bár vasárnap tette volna!

- Miért?

- Azért, mert én szombaton születtem.

Többet már nem is beszélt, hanem felállott, s a ládát visszavitte a szekérre. A lovaikról is leszedte a takarót, majd a szándéka olyan volt, hogy fát is vinne. Megmondtam neki, hogy a fát nem engedélyezhetem, mert a főbarátok elfelejtették kifizetni az árát; s egyjárást megüzentem, hogy a pénzt minél hamarabb származtassák el hozzám, ha a télen melegedni akarnak.

Aztán testvérséget fogadtunk egymásnak, s azt kívántuk, hogy az Isten mindenütt jelen legyen.

Ezzel Márkus eltávozott, nekem a szomorúságot és a könyveket hagyva. Mivel a tapasztalásom olyan volt, hogy a szomorúság magától szokott elrendeződni, így mindjárt a könyvekkel akartam szót váltani. Meg is kérdeztem illedelmesen tőlük, hogy jól érzik-e magukat, de bizony nem érezték valami jól, mert a szoba közepén összebújva dideregtek. Melléjük ültem, s egyet-egy felvettem, hogy legalább a szemem melegségéből részesüljenek. Nem voltak jóvérű könyvek, sem virgonc játékokra hajlamosak. Istenről, a különböző fajtájú szentekről, a jó katolikus lélek örömeiről, a kárhozatról és a másvilági jutalmazásról beszéltek. S mindezekon kívül még annyi általános és apró oktatás volt bennük, hogy aki azokat elolvasta, s megfogadta, még behunyva szemmel sem kerülhetett a kárhozat útjára.

Végül aztán, amikor eléggé meguntam a könyveket, s azok is meg engemet, szép rendjével béraktam őket egy sarokba, oly reménységgel azonban, hogy sem a macska nem fogja ott tiszteletlenül felkeresni őket, sem pedig az egerek nem fogják egyik betűt elrágni a másiktól.

Aztán két napig elé sem vettem őket.

A harmadikon szándékom volt valamit olvasgatni belőlük, de akkor egy váratlan és nagy vásár öröme töltötte be az egész napomat. Egy román úr keresett fel ugyanis, akit Fuszulánnak hívtak; s miután apróra kikérdezett engemet, bőséges nyomatékkal eléadta, hogy nagyobb

mennyiségben szeretne a katonaság számára fát vásárolni. Erre én nem szóltam semmit, hanem kivitettem őt a ház elé egy olyan dombos helyre, ahonnét jól látszott az ölfák serege. Itt megállítottam s rámutattam a rengeteg fára.

- Ennél nagyobb mennyiségben-e? - kérdeztem.

- Jóval kisebb mennyiségben - felelte Fuszulán.

- Akkor szerencsénk van!

- Miért mondod?

- Azért mondom - feleltem -, mert ha ennél nagyobb mennyiségben akart volna venni, akkor mi ketten nem tudtunk volna vásárt csinálni.

Fuszulán cigarettára gyújtott; s eggyel engemet is megkínált. De más tekintetben is pazarló módon viselte magát, szólván is dagadozva, mintha meg akarná venni az egész Hargitát:

- Ötven ölet ezennel lefoglalok!

- Mivel? - kérdeztem.

- Pénzzel.

- Azzal lehet.

- Hát mivel nem lehet?

- Fegyverrel, például - mondtam.

Fuszulán jól megnézett engem.

- Hány éves vagy? - kérdezte.

- Tizenhat.

- S már ilyen bátran beszélsz?

- Nem látok ellenséget.

- De én román vagyok! - mondta leső szemekkel Fuszulán.

- Tőlem lehet, mert én nem fogadom el.

- Mit nem fogadsz el?

- Magát ellenségnek.

Fuszulán ezen jót nevetett; majd aztán az ölfák közé mentünk, ahogy a vásár megkívánta. Kiválasztottunk ötven ölet, s azokra én mind keresztet rajzoltam. Fuszulán szótlanul nézte egy ideig ezt a működésemet, de aztán megkérdezte:

- Hát te miért rajzolsz keresztet az ölekre?

- Én két okból is - mondtam. - Elsőbben azért, mert ez a fa mind katolikus vágás; másodszor pedig azért, mert a munkás emberek vállon hordták ölekbe, mint a keresztet, pedig nem is nekik, hanem másoknak fogja árasztani a fényt és a meleget.

Fuszulán elgondolkozott, majd megjegyezte:

- Nagyon vallásos fiú vagy.

- Én nagyon nem is lehetnék - feleltem.

- Hát miért nem?

- Azért, mert csak egy vallásom van.

Amikor ilyeneket feleltem, Fuszulán mindig jól megnézett engem, s látszott rajta, hogy nem tudja: komolyan beszélek-e, vagy az ő szőre ellenében. Jobbnak is látta, ha nem kérdezősködik többet, de sőt az idejét is kurtára fogta.

Ölét a fának kétszáz lejben nem tartotta soknak, de fizetni csak szállítás után akart. Ebbe én nem egyeztem belé, mert az örmény példája lebegett a szemem előtt. Végül abban állapodtunk meg, hogy a vételi summának felét holnap s a másik felét holnapután fogja kifizetni.

Másnap reggel Fuszulán volt az első, aki a helyszínen csakugyan megjelent. Két katonával jött s egy istentelen nagy teherszállító motorkocsival, amit maga vezetett. Rakodás előtt felszólítottam, hogy vegye elé a fele pénzt, amit megígért. Erre ő azt válaszolta, hogy előbb látni szeretné, vajon mennyit lehet a szállító kocsira felrakni. A két katona öt ötlet gyúrt fel reá, de ember volt Fuszulán is, mert az ezer lejt helyben kifizette. Estig háromszor fordultak meg, s a fizetés dolgában is tiszta munkát végeztek.

A következő reggel azonban hiába vártam Fuszulánt. De a barátokat nem vártam volna hiába, mert a páter-gvárgyán és Márkus a sárgára festett kocsiszekéren megjelentek. Utánuk egy félóra múlva a szekereik is megérkeztek, húsz felfogadott szekeressel. Ezek húszan csak annyi fát vittek együtt, mint a teherszállító motor egyedül.

A fizetés dolgában is létrejött a rend, mert a páter-gvárgyán egy levelet mutatott fel előttem, mely szerint a bankba már befizette mind a tízezer lejt. Én elhittem neki a jó szándékot, s el a banknak is a levelet; s úgy rendelkeztem, hogy elvihetik akár mind az ötven ötlet is.

- Hát a könyvek béváltak-e? - kérdezte a páter-gvárgyán.

- A nekem valók igen - feleltem.

- Akkor jó, mert amiket küldtem, azok neked valók.

- Azok nekem, nagy betegség idején.

- Hát miért csak akkor?

- Azért, mert nem a földi életre, hanem a túlvilágra tanítják az embert.

A gvárgyán javító szemekkel nézett rám, is így szólt:

- Ez a földi élet csak arra való, hogy készüljünk a túlvilágra.

- Hát ott mit fogunk csinálni? - kérdeztem.

- Örvendezni fogunk - mondta a barátfőnök.

Márkus nevetni kezdett s nevetett.

- Hát te mit vidulsz? - kérdezte a gvárgyán.

- Gyakorlom magam - mondta Márkus.

- Miben?

- Abban, hogy jól tudjak örvendezni a túlvilágon.

Enne a főbarát laposan legyintett, mint aki haszontalannak látja, hogy tovább is oktasson minket. Ehelyett inkább összepárosított kettőnket, s kereszteteket hányva reánk, nevetve így szólt:

- Kámpec, doloresz!

Aztán, mint a múltkorjában, most is evéshez láttunk a baráti elemózsiából. Jócskán jutott utána bor is, melytől olyan jókedvünk lett, mintha máris a túlvilágon volnánk, ahol csak örvendezéssel foglalkozik az ember. Mialatt így ettünk s illogattunk, azalatt az emberek mind megrakták a szekereket, s el is mentek. Aztán egy félóra múlva a főbarát és Márkus is felkaptak a sárga kocsira, hogy utolérjék őket. Szerencsére a végső percben eszembe jutott az összegyűlt jövedelem: megkértem hát a gvárgyiánt, hogy üzenjen bé a bankba, és az igazgatóval tudassa, hogy a pénzük erősen fázik idekűnn.

A somlyói szekeresek másnap is kijöttek; de kijött a motorral s a két katonával Fuszulán is. Nagy berregéssel, azon a napon is, háromszor fordultak meg, de az utolsó terünél, ráadásul a fára, elnyerték a vacsoracsillagot. Mondtam is nekik, hogy ilyen későn ne vágjanak neki az útnak, de ők nem hallgattak rám.

- Nemcsak a szerelmeseknek süt a hold - szólott Fuszulán -, hanem a fahordóknak is.

Vaktában beszélt azonban, ment a hold, bujkáló kedve lévén, azon az este a szerelmeseknek látszott kedvezni inkább, mint a fahordó katonáknak. De én mégsem marasztottam kétszer, mert nekem fontosabb volt a holdnál a fizetés, ennek pedig eleget tett Fuszulán. Mégpedig úgy, hogy az utolsó terü alkalmával bementünk a házba, s ott a lámpavilágnál számolta le nekem a nyolcszáz lejt. Azért nyolcszázat, mert a holdvilágra való tekintettel csak négy ölet rakatott a motorkocsira. Amíg a bárcát megírtam neki, folyton az asztalomon matatott Fuszulán, de nem vettem észre, hogy valamit ellopott volna. Ez a dolog azonban csak a nagy ügyességét dicséri, mert lopás mégis történt, mivel a barátok levelét elvitte.

Két nap múlva ugyanis ismét megjelent jó reggel Fuszulán, de most nem egy motorkocsival s két katonával, hanem két motorkocsival s négy katonával. Nagyon vidám volt s kétszer annyit beszélt, mint máskor, pedig máskor is beszélt kétszer annyit, mint azelőtt. Mindjárt az elején behívott a szobába, egy levelet adott át nekem, s melléje így szólt:

- Mostantól kezdve ezen a módon fizetek. Elolvastam a levelet s abban az állott, hogy harminc öl fa árában hatezer lejt Fuszulán János úr a bankba befizetett. A levél alá is volt írva rendesen s pecséttel ellátva. Én olyan nagy hívő vagyok, mint tavasszal a légy, s nem gyanítottam Fuszulán János úrról sem semmi rosszat. De mivel pénzt mégis jobban szeretek látni, mint levelet, mellékesen megjegyeztem:

- Levelet akárki hozhat.

- Akárki, aki befizeti! - mondta Fuszulán.

- Hát nálam fizetni nem esik jól?

- Jólesik - szólt baráti módon -, de félős dolog sok pénzt hordozni ilyen erdei úton.

- Hát mitől tetszik félni?

- Én attól, hogy a tegnapelőtt is szinte kiraboltak.

Mivel nem volt lehetetlen abban, amit mondott, a levelet az asztalra tettem, s harminc öltre szabadalmat adtam Fuszulánnak. A tolvaj embert azonban nem mindig szereti a jó szerencse, mert a bank igazgatóját éppen azon a napon küldte ki az Isten. Már közel voltunk az esteledéshez, amikor gyors gépkocsiján odazúgott az erdő mellé. Vadászfegyvert is hozott magával, s azt a karján tartotta akkor is, amikor kiszállt.

Hogy megy a bolt? - kérdezte.

- Úgy megy, mintha taszítanák, nagyságos igazgató úr.

- Hát a barátok elhordták-e már a fát?

- Felét el; s ők lesznek az elsők, akiket Szent Ferenc a másik felével is megsegít.

Bémentünk a házba, s az igazgató úr letámasztotta az asztal mellé a fegyvert.

- Hát valaki más vett-e nagyobb tételben? - kérdezte.

- Igen, de csak Fuszulán.

Az igazgató megráncolta a homlokát, s reám nézett.

- Ki az a Fuszulán? - kérdezte.

- Az egy román ember, aki jobban szeret a bankba fizetni, mint nekem.

- Melyik bankba?

- A mi bankunkba.

- Tudtommal semmiféle Fuszulán nem fizetett a mi bankunkba fáért - mondta elgondolkozva az igazgató.

Hát erre én is megelégteltem, hogy osztozkodjunk Fuszulán felett, s elévettem a levelet. Az igazgató megnézte, s abban a helyben így szólt:

- Ez a levél hamisítvány.

- Akkor jó - mondtam.

- Miért jó?! - szigorodott el az igazgató.

- Azért, mert akkor őt is meghamisítjuk.

- Kit?

- Mi Fuszulánt.

- Hát hol van?

- Mindjárt itt lesz.

Azzal eléadtam, hogy az utolsó terü fáért, a harmadik fordulással, minden percben megérkezhetik a két teherszállító motor s velük Fuszulán, a csaló. Hamar tervet csináltunk az igazgatóval ketten: én kimentem a ház elé, mintha semmi baj nem lenne, ő pedig a puskával bent őrködött a házban.

Nem telt belé tíz perc, megérkezett a két motoros.

- Ma még jókor otthon lesznek - mondtam Fuszulánnak.

- Ma igen, ha az Isten megsegít.

- Akinek ilyen két motra van, azt megsegíti.

- Nem rossz találmány - mondta Fuszulán.

A négy katona nekilátott a rakodásnak, mi pedig az eget néztük s a csokros felhőket, amelyeket a szél erősen hajtott estére hazafelé.

- Amíg a katonák megrakodnak, tessék bójóni a házba! - szoltam egy idő múlva, nagy vendégszeretettel.

Fuszulán körülnézett, és nagy nehezen megindult.

- Így esténként nem félsz egyedül? - kérdezte.

- Én nem, még este után sem.

- Bátor fiú vagy.

- Szegény embernek muszáj bátornak lenni - mondtam.

Amikor az ajtóig értünk, előre engedtem Fuszulánt. Hátul úgy reszkettem, mintha egész hónapban kocsonyát ettem volna. Figyeltem, ahogy csak tudtam: s amikor nyitotta Fuszulán az ajtót, abban a pillanatban csendesen félrehúzódtam, nehogy engemet is szembeköpjön a puska. Fuszulán nem vette ezt észre, hanem belépett. De abban a pillanatban rá is ordított az igazgató:

- Állj, vagy lövök!

Rémítő csend lett.

Aztán megint hallottam az igazgatót:

- Fel a kezekkel!

Aztán megint:

- Ábel, hol vagy?

- Itt vagyok kéznél! - feleltem.

S rögtön a helyszínre ugrottam.

Az első pillantásban azt hittem, hogy tüstént kacagni kezdek, mert Fuszulán, a két karját felfelé duvasztva, úgy reszketett. De az igazgatónak is hiába volt a puska a kezében, mert a horgasina erősen muzsikált.

- Mit csináljak? - kérdeztem.

- Kösd meg ezt a gazembert! - mondta az igazgató.

Szerencsére megvolt a kötél, amivel a kecskét kivezette volt édesapám; s azzal a kötéllel istenesen összekötöttem a Fuszulán két kezét. Amikor az utolsó bogot is cifráztam, odaszólt nekem az igazgató:

- Add ide a hamisított levelet!

Úgy adtam oda, hogy a zsebébe dugtam, mert a puskát még most is Fuszulánra szegezve tartotta. Én ezt feleslegesnek véltem, s meg is kérdeztem tőle:

- Meddig akarja célban tartani ezt a vevőt?

- Nem tudom - mondta az igazgató.

- Akkor eressze le a puskát.

- De jól meg van-e kötve?

- Nekünk jól.

Rászánta magát az igazgató, és leeresztette a puskát. Aztán kérdéseket tett fel Fuszulánnak, aki semmire sem válaszolt.

- Rossz diák lehetett - jegyeztem meg.

Ez még a kötözésnél is jobban fájhatott Fuszulánnak, mert reám villantotta a szemét, és felém pökött, de nem talált.

- Várjon, céltáblát teszek! - mondtam.

Az igazgató nem akarta, hogy tovább üzzük az eszünket, s a pénzt kérte tőlem, amit a fából árultam, hogy minél hamarabb vihesse Fuszulánt. Én azt tanácsoltam neki, hogy a pénzt, ami jócskán volt, eme fuszulános alkalommal ne vigye magával, hanem menjen úgy, mint egy szegény ember. Tanácsomat az igazgató szerencsére meg is fogadta, s ezzel kivittük Fuszulán János urat a kicsi gépkocsihoz, melynek egy ülése volt csupán. Erre felültettük az engedelmes csalót, aztán melléje ült az igazgató is, és bégyújotta a motrot.

- A pénzre jól vigyázz! - mondta, és elúgtak az erdei úton.

Nekem az első dolgom az volt, hogy a katonákat megakadályozzam a favitelben. A tervvel hamar készen voltam. Ezt a tervet pedig úgy adtam elé nekik, hogy lelkem szakadtából futni kezdettem feléjük, s amikor hozzájuk értem, a nagy hírhez nagyon szuszogva így szóltam:

- Hamar, a fát mind vissza a földre! S ereszteti a motrokat hazafelé! Fuszulán úr már el is ment a gyors kocsival, mert érkezőben van a városba a király! S minden katona is ott legyen, az a parancs! Hamar le hát a fával, s haza a motrokkal, minél sebesebben!

A katonák szinte sóbálvánnyá váltak. Először engem néztek, aztán egymást. Végre az egyik elkiáltotta magát:

- Haza, rongyos baka!

Erre hajigálni kezdték le nagy gözzel a fát, aztán eldübörögtek az irdatlan üres kocsikkal hazafelé.

Én is jól kifűjtam magam, s hálát adtam mindenkinek, hogy épségben húzhatám ki a nyakamat a mai nap háborgásai közül. Aztán hozzáláttam, hogy vacsorát készítsek a magam számára s az állataim számára, de ijedten vettem észre, hogy a puliszka is elhagyni készül engem, mert egy kupa törökbúzalisztnél több a raktáromon nincs. Kenyerem nem is volt az egész novemberi hónapban, pedig már erősen közeledett a december. Azért megfőztem a felét a puliszka-lisztnak, s ahogy lehetett, vacsoráztam. Utána elgondoltam még egyszer a napi eseményeket, s az elgondolás urán sem mertem még sokáig lefeküdni, mert rossz sejtelmek vettek körül. Főleg a pénz miatt fogott el olyan aggodalom, amilyent nem tapasztaltam soha. Valamicske segítség csak a puskában látszott. Elmentem hát, s a nagy fa rejtekéből előhoztam, pedig az ördögirtó álom után nem voltunk valami jó barátságban ketten.

Aztán amit én csináltam azon a hosszú éjszakán, azt mindennek lehet nevezni, csak aluvásnak nem. Így virrasztván, nagy bőséggel gondolkozhattam azon, abban a szakadatlan és sűrű sötétségben, hogy vajon a Szentlelket mennyire várták az apostolok. De ha olyan erősen találták várni, mint én a pirkadást, akkor minden jót megérdemelnek, amit rájuk sokan mondanak.

Fel is keltem már a derengés kezdetekor, s az első dolgom az volt, hogy a pénzt megszámloltam. Nem volt sem több, sem kevesebb, mint vala az este. Bétettem az egészet az ujjasom belső zsebébe, s egy vékony dróttal a zseb kijáratát is elkerteltem. Aztán vettem a fegyvert, megnéztem az állatállományt, s megkerültem az ölfákat.

Mindent úgy találtam a maga szép rendjében, mintha a tegnap bérmlás lett volna, s nem tolvajfogás. Erre megjött ismét a nyugalom is, elannyira, hogy a puskát visszavitettem a rejtekébe. De ezt jól is tettem, mert a barátok szekeresei nemsokára megérkeztek, hogy az utolsó részét is hazavigyék a fának. Nem szóltam nekik semmit a tegnapi dologról, hanem a gvárgyiánnak minden égi-földi jót üzentem s Márkusnak megfelelő előrehaladást. Hazaindulás előtt, ahogy ilyenkor általános szokás; leülnek az emberek, hogy úgy tegyenek, mintha ennének. Közéjük vegyültem, s oly sóváran néztem őket, ahogy Bolhától láttam volt azelőtt. Egyik-másik meg is kínált engem, s én el is fogadtam egy-egy harapást; de közben eszembe

jutott, hogy holnap is nap lesz, s holnapután is az. Gondoltam tehát egy szokatlan dolgot, s kihirdettem, hogy ami ételféle maradt, azt én pénzért mind megveszem, mert az enyém elfogyott. Erre a maradékot által is adták nekem mind, de pénzt nem fogadtak el tőlem, mert a kenyeret csak búza korában s a szalonnát csak disznó korában adják nálunkfélre pénzért.

Később is jöttek fahordó emberek, s azokkal is így vásároltam. Össze is gyűlt annyi ennivaló, hogy szűkön két hétre elegendőnek látszott. Ezenkívül két lópokrócot s egy hosszú szokmány-köponyeget is beszereztem magamnak, de ezeket már pénzem árán.

Egy szekerstől, aki másnap is óhajtott fát vinni tőlem, megüzentem apáméknak, hogy volt nekik egy gyermekük is, akit elszereztek volt a Hargitára erdőpásztornak, s akit Ábelnek hívnak.

Aztán a délután közepére minden elcsendesedett, ahogy máskor is szokott. Mivel a szent könyvekhez, azokban az órákban, nem volt sem kedvem, sem bizodalmam, gondoltam, hogy megjáróm magamat az enyészetben, vagyis a nagy rengetegben. Magamhoz vettem hát a kicsi fejszét s magam mellé Bolhát, a ház ajtaját bézártam s elindultam.

Ahogy mentünk szépleptiben én s a kutya, a fekete bombatökök jutottak eszembe, amiket ágakkal bétakartam volt. S róluk eszembe jutott a két „viharcsinálás” is, amelynek folytán akkor több nagy fa szakadott volt ki tövestől. Úgy láttam volna jónak, ha azok most már minél hamarabb ölbe hasogatódniának, mert a tél akármelyik percben rászakadhatott az erdőre. Elmentem tehát hozzájuk, hogy megnézzem, vajon megvannak-e, s milyen állapotban.

Szomorúan feküdtek a kiszaggatott nagy fák. S mellettük kisebbek és kisebbek, egész az ártatlan csemete fáig. Mint valami népes család, amelyre halált küld az ember és nem temeti el.

Szomorú állapot!

S a fák lábainál, a hatalmas tölcsekben, rengeteg víz állott. A víz színe fekete volt s maga mozdulatlan, mintha azt hirdette volna, hogy őt is a halál fakasztotta.

Ügy elszomorodtam, hogy a könnyem kiesett. Ez a könny pedig azt jelentette, hogy több vihart én már nem csinállok, hanem azt a nagy természetre bízom.

- Ellenben a bombákkal mi legyen? - kérdeztem magamban.

Mi legyen ezekkel a halál-tojásokkal, amelyek átokban fogantak és átkot szórni indultak a világba?

Az a gondolatom támadt, hogy el kéne temetni őket. Jó mélyen a megemésztő földbe, hogy fulladjanak ott meg, vagy rágják össze a pusztító férgek!

El is indultam, hogy vágni kezdjem nekik a kicsi fejszémmel a sírt, de alig mehettem ötven lépést, éles sípolást hallottam a házam felől. Rosszat sejtettem és hamar sietni kezdtem arrafelé.

A bank pénztárosa állott a ház előtt, s mellette egy barna fegyveres katona.

Egy szigorú román csendőr.

Ahogy megpillantottam őket, egyszerre reszketni kezdtem. Akkor még nem tudtam, hogy miért, de az elkövetkező idő eléggé megmondta ezt nekem. Mert az az élet, amit a csendőr hozott el az én házamba, csak a pusztába kivetett zsidók életéhez hasonlítható, ha ugyan igaz, amit őrölük beszélnek.

Harmadik rész

Annyi bizonyos, hogy abban a percben, amikor én a bank pénztárosát és a csendőrt megpillantottam, hargitai életemnek egy új szakasza kezdődött.

Keserves, téli szakasza.

Előleg fejében mindjárt úgy szembecsapott a jövő szele, hogy nem is tudtam a vendégeimhez közel menni, hanem húsz lépésnyi távolságra megálltam. Bolha is érezhetett valami rosszat, mert velem együtt ő is megállott, és ugatni kezdett. A csendőr azt hitte, hogy a kutya őt ugatja, ami igaz is volt. Lekapta a válláról a puskát, és mérgesen ráfogta a kutyára. Abban a pillantásban biztosan tudtam, hogyha löni talál, akkor a kutya nem lesz egyedül a halálban, mert vagy én, vagy a csendőr, vagy pedig mind a ketten melléje halunk. Áldott szerencsénkre azonban lövés nem történt, pedig Bolha sem meg nem hátrált, sem az ugatással fel nem hagyott. Hanem volt annyi eszem nekem is, hogy a szerencse farkát ott melegiben megfogjam. Ezt úgy csináltam, hogy odaszóltam szépen a kutyának:

- Bolha fiam, ne ugasd olyan módfelett a vitéz urat!

A kutya rám nézett, ellegyezte farkával a mérget, és elindult az erdőbe visszafelé. Ezzel azt akarta mondani, hogy jól van, nem ugatom, de akkor látni sem akarom.

Mivel a pénztáros ebben a fennakadásban szerepet nem játszott, hamar elvesztette a türelmét, és reám kiáltott:

- Gyere már közelebb, te kölyök!

Ide s tova már tizenhat esztendő voltam, de eddigelé még senki sem mondta nekem, hogy kölyök. El is futott úgy a méreg, hogy a kicsi fejszével mindjárt behasítottam gondolatban a fiatalúr fejét. S aztán, amilyen hamar ezt megcselekedtem, olyan hamar le is nyeltem haragomat, s megindultam feléje. Mentemben úgy határoztam, hogy csúfos szava miatt majd oldalból, vagyis általam fogja őt az Isten megbüntetni.

- Parancsoljon nagyságos fiatalúr! - álltam eléje.

- Hol mászkáltál? - kérdezte ő.

- Én a kötelesség mezején - feleltem.

- Hát a házat miért hagytad egyedül?

- Én nem hagytam egyedül.

- Hát?

- A Gondviselő véle volt.

A pénztáros megütközéssel vette a feleletet, pedig arra engemet a papok tanítottak volt az iskolában. Ránézett a csendőrré, és beajánlás helyett így szólt hozzá:

- Mit szól magra ehhez?

Én is a katonára néztem, aki marconaságában megátalkodva állott. Szólani sem szólott semmit, hanem feljebb taszította a homlokán a sapkát, és a pénztáros lába elé egyet jót pökött. A pénztáros ezt nem köszönte meg neki, hanem visszapártolt hozzám és azt mondta:

- Számolj el a pénzzel!

- Igen hirtelen lesz - feleltem.

- Mi lesz igen hirtelen?

- Az, hogy ebben a szent percben elszámoljak.

- Hát miért?

- Azért, mert csak két dolog van a világon, amihez méreggel nem szabad hozzányúlni, s eme kettő közül az egyik a pénz.

Bármilyen morgós kedvében volt is a pénztáros, az úri kíváncsiság belőle mégis kiütközött.

- Hát a másik? - kérdezte.

- A másik az asszonyember.

Láttam, hogy erre kedve lett volna felengedni, de tekintélytartás céljából mégsem tette meg.

- Nagyon jártas vagy - szólott, hogy mondjon valamit.

Éppen felelni akartam neki valamit a jártasságról, de abban a percben a csendőr odalépett nagy nyersen a ház ajtajához, és a fegyver agyával olyat húzott rá, hogy az ajtó egyik deszkája nyomban beszakadt.

De ehhez a cselekedetéhez sem fűzött egy árva szót sem.

Hamar odaugrottam a kulccsal, a záron egyet fordítottam hátrafelé, majd a kulcsot kivettem, és az ajtót megnyitottam neki sarkáig. Természetem lévén az igazságosság, a kulcsot oktató szándékkal felmutattam előtte, és így szóltam:

- Az ajtónak ez a fegyvere, a maga kulcsával pedig vaddisznót lőnek!

Jobban tettem volna azonban, ha nem szóltam volna, mert az én csendőröm egy szikrát sem szeretette az oktatást. Most is, ahogy kimondtam a szót, rögtön felemelte a puskáját, hogy az agyával az agyamra sújtson. Ránéztem, és egyet sem mozdultam. S mai napig sem tudom, hogy miképpen történhetett, de a fejbeszújtásból csak annyi lett, hogy a fegyver talpával egy kicsit mellbe taszított. Nem mondom, magától az ütéstől is valamicskét megtántorodtam, de tudtam jól, hogy ez nem lesz elég a katonának. Éppen azért saját buzgóságomból kalimpáltam egyet a levegőben, és lehetőleg vigyázattal, hogy mégse üssem meg magam, jól hanyatág estem. Aztán nagy nehezen feltápáskodtam, és így szóltam:

- Én sem vagyok gyenge fiú, de ilyen erős katonát még sohasem láttam.

Erre sem szólott a csendőr semmit, de a szónál több volt az, hogy a fejét büszkén felvetette, és hadvezér módjára bément a házba.

Ha előbb nem is, de ekkor a pénztáros annyi bátorságot vett, hogy odajött hozzám, és részvétellel megkérdezte:

- Erősen megütöttes-e magad?

- Én meg eléggé.

- Hol?

- Az elszámolási felelmen.

A pénztáros álmélkodva kérdezte:

- Hát még most is fog a tréfa?

- Engem nem a tréfa fog, hanem az elszámolás - feleltem; aztán megtapogattam a bal oldalamat, mintha fájna, majd ugyanonnét elévettem a pénzt, hogy bizonyítsam is, amit mondtam.

- No gyere, ejtsük meg! - szólt a fiatalúr.

Ezzel ő előrement a házba.

Én is a nyomába állottam rögtön, és belékezdünk az elszámolásba, ami az én részemről csak annyiból állott, hogy a bárcás könyvet és a pénzt egymás mellé tettem az asztalra; aztán a pénztárost melléje ültettem, hogy vizsgálja meg és vesse őket össze. Ő munkába kezdett, én pedig fél szemmel számon tartottam a csendőrt, aki körüljárta vizsgálódva a szobát, miközben a fegyverével szüntelenül ütögette a deszkafalat. Amikor aztán ezzel a körüljárással megvolt, letette a nagy barna köpenyegét, a kenyértarisnyát kiakasztotta a nyakából, és végigdőlt a tábori ágyon.

S ott nyomatéku akkora nyögött, mintha egész életiben ezt a helyet kereste volna magának.

- No, elült a nagy kakas... - mondtam én is magamban, és a pénztárost kezdtem szemlélni, aki már javában benne volt a nagy elszámolásban. Ahogy így nézegettem az ő számoló arcát, az tűnt fel a legjobban nekem, hogy olyan szeplős, mint amilyen sűrű csillagos, szép őszi éjjeleken az ég. Minél tovább néztem, annál szeplősebb volt. Végül azt hittem, hogy a kacagás gátat tör bennem, de akkor igen jóra való gondolatom támadt. Olyan gondolatom, amely a „kölyök” mondásért oldalból megfizessen neki.

Hamar magamhoz vettem egy üres skatulyát, amiből a gyufa kifogyott volt, s azzal az üres dobozkával kimentem gyorsan a pajtába. Ott felszedtem nagy sietve hat darab kecskeibrikát, s azt egy lapos kövön megtörtem, mint a mogorót. A törmelékkel belétem a gyufás skatulyásba, és arra annyi tejet fejttem, hogy jól össze tudjam keverni. Amikor már olyan volt, mint a balzsamír, a skatulyát megint a zsebembe tettem, aztán visszamentem szépen a szobába, s egy alkalmas pillanatban megfelelő helyre rejtettem a készítményt.

A csendőr mozdulatlanul feküdt, a pénztáros pedig legnagyobb számolásban volt.

Én csendesen vártam, amíg valakinek kellek.

Végre megtörölte a homlokát a pénztáros és felállott.

- Rendben van - mondta.

Aztán egy százlejest nyújtott át nekem. Nem tudtam, hogy mire véljem ezt a dolgot s megkérdeztem:

- Mit csináljak véle?

- Tedd el!

Furcsán nézhettem rá, mert így folytatta:

- Tedd el, ha pénzt láatsz, te tátottszájú! Az igazgató úr juttatja neked, a tegnapi tolvajfogó munkáért. Most már érted?

- Én most már igen, s köszönettel fogadom - mondtam, és eltettem a pénzt. Aztán illendő magaviselettel megkérdeztem:

- Hát az igazgató úr miképpen érkezett haza?

- Ő rosszul - felelte kurtán a pénztáros.

Erre a hírről nagy ijedtség fogott el, és kérlelni kezdtem a pénztárost, hogy legalább kurtára fogva beszélje el a történet. Egy csuporba tejet is töltöttem neki, hogy a szava könnyebben jöjjön. Ő a tejet jóízűen meg is itta; majd elbeszélte nekem, hogy minek utána az igazgató Fuszulánnal együtt elindult, nagy szerencsétlenség történt a legközelebbi erdőben. A szerencsét-

lenséget maga Fuszulán idézte elé, az a vakmerő nagy tolvaj, aki még a halállal is játszani mert, csak hogy valahogy megszabaduljon. Azt a vakmerőséget pedig Fuszulán úgy csinálta, hogy egy lejtős erdei úton a szabad lábával nyomni és rúgni kezdte a gőzbillentyűt, mire a motor megbolondult, és neki vitte őket egy nagy szakadéknak. Ott a szakadékban aztán nagy recse-néssel megborultak, de olyan szerencsétlenül, hogy az igazgató úrnak két helyen is behasadt a feje, a jobb karja pedig eltörött, s mindezek mellé az eszméletét is elvesztette. Órák hosszat feküdt ott ilyen állapotban, míg aztán valami autósok felfedezték, és behozták a városi kórházba, ahol meg is operálták mindjárt. Az operáció után, amikor magához tért, ő maga mondta el a szerencsétlenséget; s az is neki jutott eszébe, hogy az itt való pénzből nekem száz lej jusson, mivel én voltam az okos, aki azt javasolta, hogy a pénz maradjon csak idekünn, az erdőn.

Dermedezve hallgattam a pénztáros elbeszélését, mellyel megfajtást nyert az is; hogy mért nem tudtam aludni az elmúlt éjszaka. Most hirtelen felöltött előttem az a hiba is, amelyet a tolvaj szállítása dolgában elkövettünk. Ez a hiba pedig az volt, hogy mi felültettük ugyan Fuszulánt a kormányzó kerék mellé és a kényes billentyűk közé, de annyi eszünk már nem volt, hogy a két lábát is összekössük. De hát én gondoljak mindenre a világon, amikor az igazgató is ott van, azzal a nagy tudós eszével?!

Egy-két pillanatig elgondolkoztam, aztán mohón kérdeztem meg:

- Hát Fuszulán?

- Annak nyoma veszett - felelte a pénztáros.

Hát azt én már az elbeszélés elején gyanítottam, s így nem csoda, hogy rögtön elszóltam magamat, mondván:

- Azt én tudtam!

- Honnan tudta? - kérdezte gyanakodva a bankos.

- Én a szófordulatból - feleltem. - Mert maga ugyanis azzal kezdte az elbeszélést, hogy nagy szerencsétlenség történt. De jönne csak ide maga Fuszulán, és kezdené ő elbeszélni a dolgot: bezzeg egy szóval sem mondaná, hogy szerencsétlenség történt!

A pénztáros még nagyobb gyanakvással nézett engem.

- Hogy van ez a filozófia? - kérdezte.

Erre én is összeszedtem magamat, és magyarázni kezdtem:

- Tessék ide hallgatni! Gondoljunk el példának egy olyan esetet, amikor két tolvaj együtt utazik egy automobilon, s az a kettő ellensége egymásnak, mint ahogy a tolvajoknál az általános szokás. Mármost találjanak valahol a rossz úton megborulni, mint ahogy a szegény igazgató úr esetében történt; hát akkor vagy az egyik, vagy a másik, vagy mindkettő sérüléseket szenved. Amelyik aztán a sérüléseket szenvedte, az az illető s annak a barátai igazságtalan esetet mondanak, míg a másik s annak barátai azt állítják, hogy az Isten jót cselekedett. Ha pedig mindketten rosszul járnak, akkor együtt jajgatnak és azt mondják, hogy a fene ette volna meg azt a sok tolvajt, aki ellopta az úradót.

A pénztáros elgondolkozott, majd megfogási szándékkal azt kérdezte tőlem:

- Hát akkor szerencsétlenség nem is történik soha, ugyebár?

- Dehogynem! - mondtam.

- Mikor?

- Amikor mind a ketten épségben megmenekülnek.

A fiatalúr alig sem szerette, hogy így beszélek, mert mérgesen szurkált felém a tekintetével, amiben már benne volt annak a magja, hogy ő is igazgató lesz valamikor. Vagyis úgy gondolkozott, hogy nemcsak dolgozni kell a fizetésért, hanem az egyszerűeknek össze is kell tartani.

- Neked nem volt orosz fogságban a bátyád? - kérdezte.

- Nekem nem, hát mért kérdi?

- Azért, mert azt hittem, hogy tőle tanultál így beszélni.

- Hogy?

- Úgy, mint a bolsevikok.

Tudtam, hogy mit gondol, mert voltak a falumban ilyen fogságot szenvedő háborús emberek. Meg is tudtam volna felelni jól neki, de mihelyt a „bolsevikok” szót kimondta, abban a percben felugrott a csendőr a tábori ágyról.

- Csak tréfálkozunk - mondta neki megrebbenve a pénztáros.

A csendőr nem szólt semmit, de vissza sem feküdt, hanem megindult ismét, hogy vizsgálódjék a szobában. Mi is beszüntettük a beszélgetést, s csak őt tartattuk szemmel, hogy tud-e valamit találni. Lassan és vizsgálódva járta körül a szobát, majd visszaérkezvén az asztalhoz, a könyveimet és az irományaimat felforgatta, aztán nekibújva belenézett a fazékba, amely féligen felül volt kecsketejjel. Ha csak belenézett volna, attól a tejnek nagy baja nem lett volna, de ő bizony megfogta a fazekat mind a két kezével, s egyenesen a szájához vitte. S addig el nem vette onnét, amíg a tejet az utolsó cseppig ki nem itta. Akkor aztán nagyot szusszant, s letette a kongó fazekat, buzbanva szolván:

- Nofene!

S megbékélve visszafeküdt a tábori ágyra.

Ez a „nofene” volt az első szava, amit az én házamban kiejtett. De ebből s ismét az előbbi felugrásából többet megtudtam, mintha szünet nélkül prédikált volna. Mert a mértéktelen tejivás azt jelentette, hogy nagy evő lakozik benne; a felugrás pedig azt, hogy mint egeret a macska, ő is bolsevikot szaglászik mindenütt.

Ahogy teljesen s elnyújtózva feküdt, mi fejtől állottunk neki, s így nem láthatott minket. A pénztáros ezt a szabadságot arra használta fel, hogy beszéd helyett a rendőr felé mutatott s a csendőrrel az én fejemre; eme két mutató után pedig a szájával úgy kapsantott, mint a légyfogásnál a kutya. Vagyis azt akarta mondani, hogy a csendőr bé fogja kapni az én fejemet.

- Nagy galuska lenne! - szóltam jó hangosan, mire a bankos ijedten intett, hogy hallgassak, hol az eszem! Utána össze is szedte magát nyomban, és elindult az ajtó felé.

Én is kimentem utána.

Ott a világosságnál megint a szemembe potyogtak a szeplői, és a tervem után vigyorogtak, amely már ide-oda kezdett volt bujkálni előlem. Azonban nagy vigyázattal és oldalról kellett megközelítenem a pénztárost, nehogy csalafintaságomat valahogy észrevegye.

- Tán nem akar hazamenni ilyen hamar, nagyságos fiatalúr? - kérdeztem.

- De bizony mennem kell - mondta ő.

- Ó, hagyja el, az a leány is várhat egy kicsit.

- Melyik leány?

- Hát olyan sok van? - kérdeztem én is.

- Miféle?

- Hát kedvese!

A mezsgye amelyre vittem, tetszett a pénztárosnak, mert a két vállát berzenkedve mozdította meg.

- Van egy-kettő-három, annyi bizonyos! - mondta.

- Azt én meghiszem - vezettem tovább. - Hiszen nem olyan legény a fiatalúr, hogy ne kapjon rajta a szem. A termete daliás, a természete kellemes, a szeme szép, a szava okos; s egyáltalában mentes minden lelki és testi hibától.

A szavaim szinte piros taréjt is növesztettek a pénztáros fejére; de aztán mintha lepke árnyaka vetődött volna a kakas mivoltára, így szólt:

- Na, azért volna mit segíteni rajtam.

- Ugyan biza mit? - kérdeztem.

A pénztáros az arcát mutatta, melyen a mutatóujjával ugrált is, mint a madár, amikor a csőrével magot szedeget.

- Ezeket... - mondta.

- Miket?

- Ezeket a szeplőket.

Úgy tettem, mintha csak most látnám meg, s akkor is nehezen.

- Hiszen alig is látszik.

- Alig a fenét! - válaszolta ő.

- Hát bizony alig! Láta volna csak az én szeplőimet, amikor kijöttem ide, a Hargitára! Olyan pettyes volt az egész ábrázatom, mint a varjútojás; s most szinte bánom is, hogy így kiirtottam őket. De kénytelen voltam véle, mert annyit csúfoltak az emberek miatta, hogy már valósággal megkeserítették az életemet.

A pénztáros olyan lett, mint a tojós tyúk a végső percekben.

- S hát azt hogy irtottad ki? - kérdezte.

- Én jól - feleltem.

- De mivel?

- Én egy balzsamírral.

- Miféle balzsamírral?

- Járt ide egy borzsovai vénember, aki az égvilágon mindenre tudott valamit; hát ő mondta nekem az orvosságot, de a titkot a lelkemre kötötte.

A fiatalúr hathatós akart lenni, s egy százelejest vett elé, hogy azzal a titkot kinyissa. Én meg-néztem a pénzt, de elég bolondul vissza is adtam mindjárt.

- Megígéri-e, hogy titokban tartja a dolgot? - kérdeztem.

- Ha kell, megesküszöm neked - mondta a pénztáros.

Erre nem szóltam semmit, hanem bémentem a házba, és a gyufás dobozkával jöttem vissza. A balzsamír becsülete érdekében még vizsgálódva körül is néztem, majd a skatulyát odadugtam neki, és így szóltam csendes nyomatékkal:

- Esténként kenje bé véle a szeplőket, s reggelig hagyja rajta.

A pénztáros boldog mohósággal a zsebébe csúsztatta a skatulyát, de aztán mégis elévette és megnézte.

- Ki csinálta? - kérdé halk szóval.

- Én.

- Miből?

- A borzsovai ember útmutatása szerint.

- De miből?

- Titok marad-e?

- Titok.

Úgy mondtam, mintha a halál ellen mondanék orvosságot:

- Száritott kökény összetörve; s aztán kecsketejjel megkásásítva.

Nem fogott semmi gyanút a fiatalúr, hanem boldogan visszatette a skatulyát a zsebébe. De az, hogy száritott kökény összetörve s kecsketejjel megkásásítva: nem is járt messze a valóságtól, csak éppen a kökény vala abból a fajtából, amelyet nem a bokor szokott teremni, hanem a kecske.

Ilyenförmán, hogy ő a „kölyökkel” s én a „balzsamírral” jól egymásnak az emlékezetére játszottunk, a boldogság virágait gondtalanul kezdhettük szedegetni. De csak kezdhettük, mert a pénztáros nemsokára meggondolta magát, és indulási szándékkal kezet nyújtott.

- Hát a csendőr? - intettem a ház felé.

A bankos csodálkozva kérdezte:

- Hát nem fekszik?

- Fekszik, fekszik, de ne felejtse itt! - mondtam.

Csak most eszmélt reá a szeplős, hogy a csendőr dolgában még nem szólott nekem semmit.

- Hiszen az itt marad neked! - jelentette ki.

- Miért?!

- A balzsamír fejében.

Ahogy ezt kimondta, abban a percben úgy éreztem, mintha kétszarvú ördög döfött volna meg. Volt ugyan már addigéle is az életnek egy-két olyan fordulata, amikor megijedtem, de ennek a mostani ijedtségemnek nem egy szára volt, hanem kettő. Az egyiken a pénztáros „balzsamír” felelete vigyorgott, amelyből azt lehetett sejteni, hogy a szeplős tervemet keresztüllátta. A másikon pedig a csendőr díszelgett, mint egy fekete madár, aki most, balzsamír fejében eleven jelképnek itt marad.

A nagy meglepetésben még az eszem játékosságát is elvesztettem, mert meghátrálva, így szólottam:

- A skatulyát inkább visszaveszem, csak a csendőrt vigye el.

- Nem cserélünk! - nevetett a pénztáros.

- Hát miért nem?

- Azért, mert a szeplőnek el kel menni, a csendőrnek pedig itt kell maradni.

- Hát annak miért kell itt maradni?

A fiatalúr közelebb hajolt hozzám, és így szólt:

- Szamár vagy, Ábel fiam!

- Én azt látom - feleltem.

- Hát láthatod is - mondta a szeplős -, mert a csendőrt nem azért hozatta ide a bank, hogy minket szórakoztasson, hanem Fuszulán miatt.

Egyszerre világosság gyúlt bennem is:

- Ehe...

- Meg kell fogni a tolvajt mindenképpen!

- Azt megfoghatja, de nem itt.

- Hát hol?

- Csak ott, ahol tartózkodik.

A pénztáros legyintett, hogy én nem értem a csíziót.

- Ne félj, mert az visszajön ide - mondta. - A bosszúállás és a pénz visszahozza.

Ráhagytam a dolgot, mert fele örömmel arra gondoltam, hogyha itt marad is a nyakamon a csendőr, a balzsamírral teljes győzelmet arattam!

- S ha elfogy, akkor mi lesz? - kérdezte a pénztáros, a zsebére tapogatva.

- Ne búsuljon - mondtam -, mert a hargitai patika megvan.

- S nem csíp?

- Hát az mért csípne? - méltatlankodtam. - Kullancsot nem tettem belé!

Kezet fogott ismét velem, s elindult.

- Aztán, ha Fuszulánt látja, küldje ide! - szoltam utána.

- Mit mondjak neki?

- Mondja azt, hogy itt van egy hivatalos keresztény is, aki kegyetlenül várja a megtérő bűnösöket.

Jót nevetett s elment.

Én pedig ott maradtam egyedül, pedig úgy kezdett volt már buzogni a lelkem, hogy bölcs dolgokat tudtam volna tovább is mondani. Azonban nem sokat ér bármiféle bölcs gondolat, ha nincs, akinek megmondja az ember. Még a felettünk állón, kit a Mindenek Urának neveznek, még Őrajta is csodálkozni kell, hogy akkora világmozgató tudománya s annyi teremtető gondolata van, s mégis meg tudja állani, hogy élőszóval nem mondja senkinek! Ha én olyan hatalmas lettem volna, amilyen hatalmas Ő, még azt is megpróbáltam volna, hogy a bent heverésző csendőrt, onnét a tábori ágyról, az égbe vigyem. De hát én csupán egy szegény és növendék pásztor voltam, akinek a tejét egy hívatlan katona is megihatja!

- Hát hol van az igazság? - kérdeztem tűnődve.

S mintha lépcsőről lépcsőre mentem volna az én magányosságomban, egymás után tettem fel a kérdést:

- A tejben, aki ahhoz pártol, aki leghamarább megissza? A kecskében, akit akárki megfejt?! Bolha kutyámban, aki nem ugathatja meg azt, akit ugatásra érdemesnek talál?! A fekete bombában, aki a tolvajt és a megváltó embert egyformán szaggatja széjjel?! Fuszulánban, aki csal és mégis megmenekül?! Az igazgatóban, aki olcsó pénzen embereket tud megvenni, hogy azok sok mindent elvégezzenek, amit neki kéne elvégezni?! Vagy az édesanyámban, aki engemet szült s nem egy királyfiút?!

Bizony, érdekfeszítő kérdések ezek, még ha a Hargitán teszi is fel valaki! S hiába siet a nagy természet az ember segítségére, mert a felelet itt is lebegve úszik el, mint a köd. A nagy csend kárba vesz, a fák biztatása céltalan, s a föld várakozása is hiábavaló.

Mert a legokosabb, amit ki lehet deríteni, az talán csak annyi, hogy az igazság is széjjel van szórva, amiként az emberiség a földkerekségén. S ahogy az embereket nem lehet egy akolhoz terelni, azonképpen az igazságot sem.

Különben mit lehet azt tudni!

Hátha éppen az én házamban heverésző csendőr lesz az igazság kútfeje!

S tovább már nem is fűzhettem a gondolataimat, mert abban a percben erős hang ütött hátulról fölön:

- Tej kell!

Megrebbenve hátranéztem, s hát a csendőr áll a ház ajtajában. Sapka nélkül volt, megborzadt hajjal és vérmes szemekkel. Csak most vettem igazán észre, hogy testileg is milyen eluralkodó és készre fejlődött ember.

No, gondoltam magamban, ez máris elkezdte az igazság kútját keresni.

- Tej kell! - parancsolt reám ismét.

- Fel tetszett kelni? - kérdeztem.

- Nem jól hallottad, hogy tej kell?!

- De jól és szívesen.

- Hát akkor?

- Mindjárt megfejem a kecskét.

- De kifejded belőle sokat!

- Egyből hogyan lehet sokat? - kérdeztem.

- Nem egy van neki, hanem négy!

- Mi van neki négy?

- Csics van neki négy! - kiáltott a katona.

Én szelíd maradtam tovább is.

- De az első kettőből nem ad - mondtam.

- Húzzad neki!

- De hiába húzom, mert nem ad.

- Akkor oztán én meghúdom!

Erre már egy kicsit megijedtem, hogy csakugyan húzni találja. Hamar fazékért mentem, s amikor jöttem visszafelé, a csendőr előtt megálltam, s így szóltam neki:

- No, most megyek, s még a fület is megfejem.

A kecske víg mekegéssel fogadott, s még táncolt-forma is, amit sohasem tett. Amikor azonban alája kuporodtam a fazékkal, hirtelen nekem fordult, és a fejével úgy megtaszított, hogy huppanva ültem a háta mögé. Először azt hittem, hogy a kecske csupán játszótársat keresett bennem, így tehát nem is haragudtam meg reá, hanem felkeltem, és jó cimbora módjára kacsintottam neki egyet. Aztán ismét fejéhez helyezkedtem, de a kecske ugyanúgy járt el velem, mint az előbb. Gondoltam, hogy no, még egyet békességben próbálok. De hát harmadszor is úgy tett.

- No, elég legyen, mert te nem vagy csendőr! - mondtam akkor neki.

Aztán a falhoz szorítottam, amiből jól láthatta, hogy ennek fele sem tréfa. Láttam is szegény, mert tovább nem taszigált engem, hanem csak a lábait kezdte kapkodni, mintha bokázni akart volna. Erről is leszoktatván valahogy, végre akadály nélkül láttam a fejéhez. Azonban nem olyan sikeresen, mint más napokon történik vala, mert addigelé kettőnk között a fejés az volt, hogy én fejtem őt, ő pedig eresztette nekem lefelé a tejet. Ez alkalommal pedig csak én buzgólkodtam egyedül, mert bizony a fazék olyanféle csorgást nem hallott, mint máskor, hanem csak a ritka cseppek kopogtak benne.

Így kínlódtam közel egy félóraig, mialatt a kezem-lábam egészen meggémberedett. Aztán félóra múltán nagy nehezen felálltam. S egyszerre úgy éreztem, hogy az egész világ megváltozott. Ez a váratlan kudarc dolog megváltoztatta. Pedig későbbi szemmel minő apróság ez! Úgyszólván semmi, például egy háborúhoz képest, vagy bárminő halálhoz képest; vagy még ahhoz képest is, amikor az embert a szerelem megtalálja, s amidőn elhagyja! De akkor s ott a Hargitán, a csendőr árnyékában, ott nagyobb volt mindezeknél, mert valóság volt, ami belékiáltott az életembe. Belé az életemnek mind a két fülébe, mert egyrészt a mindennapi táplálékom csatornáit makacsolták meg magukat, másrészt pedig a csendőr felgerjedve várta a tejet!

Az ámulat és a félelem között álltam, s még gondolni sem tudtam semmire.

Csak egyre.

Arra, hogy nem nyugszom belé a tejtelenységbe!

Aztán, amint úgy álltam tusakodva, egyszerre az a gondolat villant meg a fejemben, hogy hátha valami Fuszulán-féle tolvaj kicserélte a kecskét! Mohón vizsgálni kezdtem hát fülétől farkáig, de bizony, a tejeléstől eltekintve, mindenben az én kecskémnek bizonyult.

Nem volt mit tennem egyéb, elindultam a fazékkal, amelyben egy kortynál többecske tej nemigen lehetett. A fazék helyett a szívem volt tele; igaz, hogy nem tejjel, hanem bánattal és félelemmel.

- Úgy mentem a ház felé, mintha a kalapomat vittem volna, azzal a nagy szomorúsággal, hogy immár nincs fejem, amelyre feltegyem.

A csendőr ott állott az ajtónál, s ahogy jöttömben megpillantott, már nyújtotta is a kezét a fazék után. Én csak annyira mertem közel menni hozzá, hogy a kezeivel, vagy a lábával engem el ne érjen.

- Nem adott - jelentettem ki.

Nyilván nem a kecskére értette remegő szavamat, hanem arra, hogy én nem akarok tejet adni neki. Először a két tüzes szeme futott reám, aztán ő maga is meglendült, és egy ugrással kikapta kezemből a fazekat. Belenézett, s szájátva megállt.

- Te nem megittad?! - kérdezte.

- Olyan nincs, hogy én megittam volna! - válaszoltam.

- Hát?

- Nem adott.

- A kecske nem adta?

- Ő.

Utána belenézett megint a fazékba. S eztán az én szemembe is, még mérgesebben; majd hirtelen reám öntötte a korty tejet, és melléje így szólt:

- Disznyó bolsevik!

A tej úgy folyt le az arcomon, mintha a vérem lett volna, amely ártatlanságomnak bizonyságául fehérre változott. Mégsem szóltam semmit, hanem türelemmel a vállaimon, béfelé indultam a házba. A csendőr azonban megragadta a karomat, és így szólt:

- Vissza gyerünk! - mondta.

Engednem kellett neki, s hát a pajta felé irányoz. Tudtam, hogy most a kecske is bajt lát, de mentem. Én elől, s ő utánam. Bent a kecskére fordulva, egymás mellett megálltunk.

- Ez a?! - kérdezte.

- Muszáj ez legyen, mert más kecske nincs - mondtam.

- Ez nem adja?

- Ez az egy.

Erre megfogta a kecske két kicsi szarvát, engemet pedig a tőgyéhez parancsolt. Én nagy buzgalommal fogtam ismét a fejéhez, de még nagyobb buzgalommal kértem az Istent, hogy ez egyszer tejet ne lássunk. Hála legyen, nem is láttunk, pedig a csendőr mindegyre biztatta elülről a kecskét:

- Tejet adni! Tejet adni!

Kis idő múlva gorombább szavakkal is kezdette puhítani, de eredménytelenül. Végre nagy fenekedéssel ő állott a fejéhez, de olyan irgalmatlanul, hogy a kecske nagy fájdalmában egészen megvadult, és egyetlen ökleléssel hanyatág terítette.

Rögtön odaugrottam, nehogy a kicsi szarvával valami alkalmatlan helyen meglíkassza a csendőrt. S még segitettem is neki a felállásban, de nem keresztényi szeretetből, hanem azért, hogy a kecske másodszor is feltaszítsa. Erre azonban sor nem került, mert feltápáskodás után a csendőr is elévette magát, s erős nekihuzakodással úgy belérúgott a kecskébe, ahogy csak tudott.

- Bolsevik! - kiáltotta neki is.

Most már mind bolsevikok voltunk: én is, a kecske is, Bolha is, s tán még Szent Ferenc is, aki pedig egyet sem szólt, hanem feküdt szép laposan a kalendáriumban s a barátok könyveiben.

Úgy tértünk vissza a házba, mint akik nem látták a feltámadást. Itt a katona megint nekem támadt, hogy a bémaradt tej helyett adjak neki ennivalót. Mivel vettem volt az emberektől valami két hétre valót, abba belé szabadt, mondván:

- Amikor nem lesz, nem adok.

Láttam még étkes embert, de olyant, mint ez a csendőr, sohasem. Igaz, hogy sokat jött volt hágóra, amíg kiérkezett ide a Hargitára; s az erejéből reám és a kecskére is sokat pazarolt, de azért mégis sok volt, amit elpusztított. Hanem a hasán keresztül meg is szelődött legalább annyira, hogy amikor bévégezte a lakomát, hozzám így szólt:

- Hát téged minek hívnak?

- Engem Szakállasnak - mondtam.

- Milyen Szakállasnak?

- Olyannak, amilyen a zsidóknak van.

Ez tetszett neki, mert egy kicsit elmosolyodott, ami először történt meg a mi életünkben.

- Hát téged Izidornak hírnak? - kezdte a tréfa szárnyát is billegtetni.

- Engem hívhatnának annak is, annyi sok bajt láttam eddigelé.

Erre, valami okból, hirtelen felugrott; s mindjárt vastagra fogta a dolgot, mert megragadta a nyakamat.

- Nem megmondod a nevedet!

- Á-á-á... - nyögtem a markában.

De hamar megsajnálta, s eleresztett.

- Ábel - mondtam. - Hát magát hogy hívják?

- Nekem Surgyélán nevem van - felelte.

- Elöl-e, vagy hátul?

- A magyar világban elől volt, de most elment a végire.

- Hát felesége van-e? - tudakoltam tovább.

- Nékem? Van minden házban! - felelte.

- S meddig marad itt? - bátorkodtam tovább.

- A megfogásig - feleltre Surgyélán.

Nem kérdeztem, hogy miféle megfogásig, mert egyrészt tudtam, hogy nekünk csak Fuszulán van megfogni való; másrészt pedig attól tartottam, hogy így jóllakva olyan csúfot talál mondani, amitől a barátok könyvei mind elvörösödnek.

S máskülönben is, gondoltam, jó lesz már a beszédet beszüntetni, mert lámpagyújtás ideje van; s egy napra éppen elég is annyi ismerkedés, amennyit mi ketten végbe vittünk. Pedig akadt volna még, ami erősen a begyemben volt. Példának okáért az, hogy nem ismeri-e személyében is Fuszulánt; s ha nem ismeri, miért nem magyaráztatja el velem, hogy milyen volt, s mit cselekedett?

Azonban ráparancsoltam a nyelvemre, a lámpát meggyújtottam, és szó nélkül a házi teendők után láttam. Közben Surgyélán is gondolt egyet, és minden biztatás nélkül beléfeküdt a tábori ágyba, de már egész éjszakára való szándékkal, a takaróimmal együtt. Már előre megmegcsípte volt az eszemet, hogy ez így lesz, de a cselekedet láttán mégis megütődtem, mert az ágyat más elől elfeküdni, az nálunkfelé nem volt szokásban.

No, Ábel! - mondtam magamnak. - Hitted volna-e, hogy ilyen nagy madár a kakukkmadár?!

Csak álltam gyámoltalanul, és nem tudtam, hogy mire legyek képes. Az igazság azt parancsolta volna, hogy szépen odamenjek, és kiborítsam a csendőrt az ágyból. Igen, de én pásztor voltam, ő pedig csendőr! Azok pedig erősen nekibuzdultak volt, hogy akiken csak lehet, azok fölött uralkodjanak. S azonkívül neki szabad fegyvere is volt, ami nemcsak a háború idején számít!

Ilyenformán elállottam attól, hogy Surgyélánt kiborítsam az ágyból. De hogy egy tüskésebb párnát éjszakára mégis tegyek a feje alá, odamentem az ágyhoz, és az állatok világából egy példázatot mondtam neki. Vagyis a kakukkmadarat, mint példát, felröpítettem a gondolat fészkeről. Mégpedig a következő módon:

- Aluszik-e, vitéz úr? - kérdeztem.

- Nem, mi baj? - dörmögte Surgyélán.

- Semmi baj, csak azt akarom megkérdezni, hogy a kakukkmadarat ismeri-e?

- Hogy a fenét ne!

- De jól ismeri-e?

- Biztos légy, hogy jól!

- No, ha olyan jól ismeri - folytattam -, akkor mondja meg, hogy milyen madár?

- Neki a tollazat, vagy mi?

- Nem a tollazata, hanem a természete.

Surgyélán nem felelt mindjárt, hanem nyilván gondolkozott; de aztán hirtelen megunt a gondolkozást, mert felém fordulva így szólt:

- Természet olyan van neki is, mint a más madárnak.

- Mert biza nem olyan van! - ellenkeztem.

- Hát milyen?

- Olyan, hogy a más jámbor madarak fészkebe úgy belémeleg, mintha az övé volna. Ezt maga nem tudta?

- Hogy a fenét ne!

- Hát akkor! Rendes madár az?!

Surgyélán mérgesen visszafordult, és így szólt:

- Most én aluszní akarok, és nem pedig madarászní!

Így már én sem bántam, ha aluszní akarja is, csakhogy ezt megmondhattam neki. Eljöttem az ágy mellől, és béengedtem a szobába Bolhát is, aki a búsulásból visszatért, és vakarta kívülről az ajtót. Ahogy bent lehetett, mindjárt kiszagolta a csendőrt, aztán reám nézett, hogy nem kell-e segítőtárs. Megsimogattam a kontyos borzát a fején, és megnyugvásra intettem őt, amit szomorúsággal tudtul is vett.

Ezek után én is nyugovóra tértem.

Ez pedig úgy történt, hogy a fejem alá párnának a barátok könyvéből halmot csináltam, aztán felöltöttem azt a nagy téli szokmány-köponyeget, amit vettem volt egy fahordó embertől; s bizakodva egy jobb nap eljövételében, megadással lefeküdtem.

De hát a jobb nap eljövételében hiába bizakodtam, mert másnap délfelé szomorú hírt kellett hallanom. Ama illető ember ugyanis, aki által apáméknak ösztökélő üzenetet küldöttem volt, kijött a lakomba, és az üzenetemre azt a választ hozta, hogy édesanyám már négy hét óta erősen beteg. Fekszik az ágyban, doktor is járt nála, de a doktor nem mondott semmi kecsegtetőt, hanem csak tekergette a fejét, s orvosságot rendelt. Apám ott örködik a beteg ágya mellett, s az én látogatásomra is azért nem jöhetett; de másfelől hírt sem akart küldeni nekem a betegségről, hogy a bajomat ne szaporítsa.

Erre a szomorú beszédre még annyit sem tudtam mondani, hogy „szegény édesanyám”. Csak álltam lefonnyadva, és a szemem gyöngyözni kezdett.

- Ne sírj, Ábel fiam! - vigasztalt az ember. - Minden betegség Isten dolga, s mi csak emberek vagyunk...

A lelkemnek nagyon jó vigasz lett volna elhinni azt, hogy a betegség Isten dolga, de én úgy gondoltam, hogy nem egészen úgy van, mert ha a szegénység nem kergeti vala reggeltől estig édesanyámat, akkor még most is vígan lehetne. De milyen a szegény ember! Olyan, hogy a sok baj miatt, ha már rászakadott a betegség, akkor a nehéz órákban az Istent veszi elé, s mint egy őszi bokorban, az ő bölcsességében megadással nyugszik, ámbár a betegségét a földi élet igazságtalansága okozta.

Ilyen gondolatok békétlenkedtek gyöngyöző szemeim mögött, de nem mondtam ki azokat, mert az üzenethozó ember rossz híreket vihette volna haza, beteg édesanyám ágya mellé.

- Mondja meg, hogy holnap vagy holnapután hazamegyek - szóltam.

- Azt nem helyeselném - mondta az ember.

Amikor eme szólása miatt csodálkozva néztem rá, így folytatta:

- Azért nem helyeselném, mert apád azt üzente, hogy légy kötelességtudó, s a helyeden tarts ki, akármilyen is történjék.

- Üzenni könnyű! - mondtam.

Mert hát abban a percben ellenkezést éreztem apámmal szemben. Hogyne, hiszen a saját lábamon állva és a magam eszével már megkóstoltam volt az életet, s láttam, hogy nem minden úgy van jól, ahogy ő gondolja és csinálja. Én frissebb ember voltam, akinek a számára még hosszú élet ígérkezett, s nem szerettem, ha még távolról is kormányozni akart engemet. De hát akármennyire is fel voltam buzdulva ellene, az Isten negyedik parancsolata mégis előttem lebegett, minélfogva csak ennyit kérdeztem:

- Hát egyebet nem üzent?

- Vagy igen - mondta az ember.

Aztán, mint aki sietni nem szeret, egy nagyobbacska tarisnyát vett elé e magáé mellől, s azt általnyújtotta nekem. Megtapogattam a tarisnyát, s bizony öröm futkosott fel az ujjaimon. Mert egy kisdéd, de egész kenyeret éreztem ki belőle s még egyebeket. Nem állhattam meg, hogy ki ne bontsam abban a szent helyben, s hát túró és szalonna s öt darab jókora csigarétes is volt a kisdéd kenyér mellett. A rétesek kiváltképpen meglelkesítettek.

- Ezeket nem anyám sütte-e? - kérdeztem.

- Ezeket nem ő, hanem keresztanyád a betegnek, a beteg pedig a fiának küldte.

Megilletődve néztem az anyai szív réteseit, aztán az egyiket kettőbe törtem, mintha az oltárnál volnék papi minőségben, s így szóltam az emberhez:

- Ezt az egyet hamar együk meg!

Amikor megettük, nagy jövőbe látással így szóltam megint:

- A többit pedig eldugom.

- Hát azt hová? - nézett reám az ember.

- Én egy nagy fa odvába.

- Hát bent a házban nem jó helyen van?

- Ott van a legrosszabb helyen, mert minden eleség legnagyobb ellensége lakik ott.

Hamar megértett az ember, mert mindjárt elbeszéltem neki Surgyélánt. S el azt is, hogy miképpen sanyargatta meg a kecskét, akiben volt annyi bátorság, hogy tejet neki nem adott.

- Hát neked igen-e? - kérdezte az ember.

- Nekem sem, az igaz - vallottam be.

A bátyónok gyanús lehetett a kecske, mert azt mondta, hogy menjünk el és nézzük meg, mert ő szeretné látni. Szándékát örömmel vettem, mert az a reménység csillant meg előttem, hogy hátha valami úton-módon vissza tudja csalni a kecskét a tejeléshez.

- Jól van - mondtam hát neki -, csak előbb a tarisnyát dugjuk el!

Ezt hamar és sikeresen végbe is vittem, az ő öröködése mellett; s aztán a pajtába mentünk. Ott a szemle hamar eredménnyel járt, mert a jártas atyafi csak megvakarta a farka alatt a kecskét, s valamit észlelt, biztos szavakkal jelentette ki:

- Ennek cápá kell!

Mivel nálunk a bakkecskét nevezik cápának, hamar készen voltam én is a felelettel:

- Az nekem kecskében nincs.

- Hát miben van?

- Csak Surgyélánban.

Az ember jót kacagott, aztán rejtelmesen így szólt:

- Vigyázz, nehogy igazad legyen!

Tréfás ijesztésnek gondolván, amit mondott, akkor még nem is foghattam fel szavainak igaz értelmét, de bezzeg felfogtam később, mert Surgyélán olyant cselekedett a kecskével, ami engemet egészen gyászba borított.

Előbb azonban egyebet kell szóvá tennem.

S legelsőbben azt, hogy alig távozott el a hírhozó ember, Surgyélán ismét ennivalóért kezdett kínozni engemet. Amit a fahordóktól vásároltam volt, abból még volt valamicske, csakhogy az nem elégítette ki a nagyevő katonát. Valami finom sült kellett volna neki, ízletes csemege-húsból. Addig s addig nyomorgatott, amíg végre két tyúkot bevallottam neki, úgysem tojtak már tizedik napja. No, erre lett is nagy örvendezés a Surgyélán tájékán, mely örvendezésnek

pecsétje gyanánt még a sapkáját is földhöz verte. Aztán megindultunk az Ígéret földje felé, ahol a két tyúknak, egy kicsi kotlicában, lennie kellett.

- Ma csak az egyiket fogjuk mind megenni! - mondta útközben Surgyélán.

- Hát a másikat mikor?

- Aztot is utána holnap.

Egyszerre megálltam, mintha nagy dolog jutott volna az eszembe.

- De hátha világ vége lesz az éjjel! - borzadtam el.

Surgyélán semmibe vette a jósolt veszedelmet.

- Az nekünk nem lesz! - mondta.

- Honnét tudja olyan biztosam - kérdeztem.

- Onnét, hogy amíg tyúk lesz, addig világ vége nem lesz.

Ezt a bizonyosságot tovább nem is bolygattuk, hanem megátalkodva közeledtünk a tyúkok szállásához. Egy kicsi ajtaja volt annak a szállásnak, amely ajtócskán keresztül a szemet és a vizet szoktam volt beadogatni a két tyúknak. De azon ember beférni nem tudott. Egy fahorgolóval záródott az ajtó, de már tisztas távolból észrevettem, hogy az ajtócska nyitva lengedezik, mint a törött szárny.

Balsejtelem csapott meg.

- Vessen keresztet! - szoltam hátra Surgyélánnak.

Közelebb érve, tollakat is pillantattam meg a földön.

- Kezdhetsz a Miatyánkat! - szoltam ismét hátra.

Hanem, amikor egészen odaértünk, akkor már engemet sem fogott többet a tréfa, mert a tollak között lábakat és más maradványokat is felfedeztem. Nagy ajándék lett volna, ha az egyszer csak káprázik a szemünk, de bizony kegyetlen valóság volt, amit láttunk.

Végre Surgyélán reám emelte a tekintetét, s én is őreá az enyémet.

- No, lesz-e világ vége? - kérdeztem.

- Volt már, fene beléje! - mondta Surgyélán.

- Vajon ki ehette meg?

- Talán róka, én arra gondolok.

- Arra lehet is.

Surgyélán lehajolt, és a fejét bédugta a kicsi ajtón. Egy ideig forgatta odabent, aztán elkezdte mondogatni.

- Kot-kot-kot!

- Maga mit csinál? - kérdeztem.

- Csali kifelé.

- Honnét csali, a másvilágból?

- Nem, hanem innét a kotlicából.

- De hát nem látja, hogy megette a róka?!

- Tán nem megette mind a kettőt!

Hamar kutatni kezdtem a tollak között, s három marcangolt tyúkláb össze is gyűlt hamarosan.

- Két tyúknak hány lába van? - kérdeztem.

- Úgy szokott, hogy négy legyen - mondta Surgyélán.

- Hát akkor csak egy fél tyúkot keressen.

Erre a csendőr talpra állt, és odajött a tyúkház mellől hozzám. Kézbe vette és sokáig nézte-forgatta a három lábat. Végre belátta, hogy nincsen semmi reménység, a lábakat eldobta mérgesen, és így szólt:

- Affene beles rókája, mind megzabálta két nagy tyúkot!

Olyan harag uralkodott el rajta, hogy velem sem akart beszélni többet, hanem marcona szándékkal elindult hirtelen a ház felé. Ahogy utána néztem, az jutott eszembe, hogy áldanom kéne az Istent, amiért a rókákat hibáztatta a tyúkok megevése miatt, s nem engemet. Aztán azon kezdtem gondolkodni, hogy vajon akkor is így jártak volna-e a tyúkok, ha Surgyélán nem jó vala a házhoz? Vagy pedig maga a Gondviselés működött itt közre, hogy helyettem leckét adjon Surgyélánnak?

Olyan kérdés volt ez, amit ott hamarjában nehezen tudtam volna eldönteni. De feltettem magamban, hogy megfelelő módon szóba hozom, ha még egyszer találkozom majd a barátokkal. Ahogy ezt elhatároztam, én is megindultam lassan a ház felé. Alig mentem azonban valamit, hát Surgyélán jön szembe velem, s a fegyver a kezében.

- Hova indult? - kérdeztem.

- Megyek, hogy merre van a róka - válaszolta ő.

- Hát miről ismeri meg?

- Hát ki nem ismeri a róka állatot, olyan nagy farkával és veres szőrivel?

- Jó, jó - mondtam én is -, de miről fogja megismerni azt a rókát, amelyik a két tyúkot megette?

- Onnét, hogy a hasát kivágom!

- Az igaz! - hagytam rá, és útjára eresztettem Surgyélánt.

Úgy magamban még hálát is adtam neki, hogy elment. Mert ugyanis bizonyosra vettem, hogy estig nem fogom látni, s este is csak róka nélkül, de olyan fáradt állapotban, hogy mindjárt beléfekszik majd a tábori ágyba.

Elmentével még a nehéz párás szél is elült, pedig elég lelkesen dolgozott reggel óta. Én is gondoltam, hogy a magam csendességében leszedem a boldog órák gyümölcseit, s ezt azzal kezdtem el, hogy odamentem az odvas nagy fához, és nyugodalmasan evéshez láttam a hazaiból. A testemnek jó kedve s étvágya lett volna, de a lelkem ismét sírni kezdett, mihelyt megláttam a réteseket. Úgy éreztem, mintha nem is az otthoni betegágyban feküdnék édesanyám, hanem az én szívemben. És ott, bent a szívemben hasogatja a fájdalom őt, s csak ifjúságom tavaszában bízik, amely csodaforrásokat bugyogtat elé, és csodafüveket termik, hogy azok orvosságai legyenek neki.

Így ültem a földön, hátamot a nagy fának vetve s az ölemben a sok tápláló hazaival. S amikor enni próbáltam, a fájdalom pártjára állottak még a fogaim is, mert nem akarták megrágni az eledelt; s a bicskám is odaállt arra a pártra, mert vágás közben ő is megkutyálta magát a szalonában.

S ha már a fogaimat és a bicskámot megemlítettem, akkor szó nélkül Bolhát sem hagyhatom. Mert hiába volt ő bajt űző kutya, ama percekben a pityergéshez mégis közelebb állott, mint akármilyen más. Ez nem is csoda, mert ő volt nekem egyetlen vigasztaló társam, kinek még a gondolata is egyezett az enyémmel, vagyis arról a helyről mindjárt hazafelé akart indítani. Mégis arra intettem őt, hogy nem szabad elszélni a dolgot, mert a bank csakugyan nem azért adja nekem a fizetést, hogy a bajban mindjárt megfutamodjam. Ellenben aludjunk még egyet, akkor aztán elrendezzük néhány napra mindent; Surgyelánt, a csendőri foglalkozás mellé, pásztoroknak is megkerjük, majd pedig elmegyünk haza, hogy meglátogassuk a szegény beteget.

Ahogy ezt elbeszéltük Bolhával ketten, a tarisnyát rábogoztam ismét a puska csövére, a puskát pedig beállítottam az odúba. Utána a ház felé vettük az irányt, de amikor éppen az ajtóhoz értünk volna, hát egyszerre éles lövés fúrta meg, az erdő felől, a levegőt.

- Hallád, mit tud Surgyelán? - néztem a kutyára.

- Ezt nem ő tudja, hanem a puska! - nézett vissza Bolha.

Gondolkodás nélkül is be kellett látnom, hogy a kutyának igaza van. Mert amit hallani lehetett, azt csakugyan a puska tudta; míg ellenben a Surgyelán tudományát egyedül az fogja eldönteni, hogy hozza-e a rókát, vagy nem?

Tehát várakozó állásba helyezkedtem az ajtó előtt.

Surgyelán nem jött valami hamar. Úgy tetszett nekem, hogy belélt egy félóra is, amikor kibukkant végre az erdő közül. Először csak annyit láttam, hogy a fegyver a nyakába van akasztva, s hogy mind a két kezével fog, de erősen fog, valami nagyot. Ahogy lépcsőről lépcsőre közeledett, én is jobban-jobban kezdtem látni kezében a zsákmányt. Először csak a barnás színét állapítottam meg, aztán tollas mivoltát, majd a két vonagló szárnyát is.

Mohó kíváncsisággal vártam, hogy egészen közel érjen Surgyelán. Nem gondoltam volna, hogy Bolha is másképpen vegye a dolgot, de az egyszer csalódtam benne, mert előbb nyöszörgögni kezdett, s aztán cérnaszálon vonítani; majd pedig haragos félelemmel és nyögve ugatott, mintha magát a kutyáknak való ördögöt látta volna meg, aki el akarja őt vinni. Azonban, mint sok más alkalommal, most is Bolhának volt igaza, s nem nekem. Mert nem nyöszörgött és nem vonított ő oktanul, amint az nemsokára, egy szerencsétlen eset képében, bé is bizonyosodott.

Előbb azonban egy-két szóval hadd mondjam el, ami a szerencsétlenség előtt történt.

Vagyis, amikor Surgyelán a váratlan zsákmánnyal megérkezett, az első szava az volt, hogy reám kiáltott:

- Nyissál ki az ajtót!

Én hamar ki is nyitottam, mire ő bément, és a szoba közepén a földre cuppantotta a zsákmányt, ami egy irgalmatlan szárnyas volt.

- Dög megegye vadállatot! - mondta megenyhülve, és úgy szuszogott, mintha nyomasztó lidércről szabadult volna hirtelen. Ezt nem is csodáltam, mert akkora csúf madarat, mint a zsákmány, még álmomban sem láttam soha. Akkora karmai voltak, hogy sírgödröt áshatott volna azokkal; s hát még a szája! Ahogy ott ült, egy kicsit megeresztett szárnyakkal, a ház földjén, a fejét forgatva és a szeméit villogtatva, még embernek is iszonyodni lehetett tőle.

Dögevő saskirály lehetett.

- Hogy tudá levenni? - kérdeztem ámulattal.

- Bojt volt nekem katonaságnál - mondta Surgyélán.

- Hol találta a golyó?

- Szárnyának a töviben.

- S hogy tudta megfogni?

- Úgy tudtam, hogy leforgott a földre. Akkor neki odamentem, s harcba jött velem. De én is húztam neki jó csárdást a puskával, mert nagy sebet vágta belé a kezembe.

Odanéztem, s hát csakugyan csupa vér volt a Surgyélán keze. Még csepegett is a padlóra, amitől egészen megirtóztam. Hamar kiakasztottam a nyakából a puskát, s indítványoztam, hogy mossuk meg és kötözzük be a kezét. A víz azonban fogytán volt éppen, s azért a közeli patakra kellett mennünk, hogy jó munkát végezhesünk. De előbb még kötőzésre való rongyokat szedtem össze; majd aztán Surgyélán elöl s én utána, kimentünk a házból. Az ajtót még gondosan behúztam magam után, nehogy gyalog is eliramodjék a dögevő sas, vagy esetleg elmenekítsék a rokonai, akiket ő távollétünkben odalármázhat.

Ennek utána pedig, mint aki mindent jól elrendezett, sietve el is indultunk. Enyhülve haladtunk, s ott a pataknál még a tréfa is elévett engem, miközben mostam a Surgyélán sebeit.

- Csoda, hogy a róka mennyire átváltozik a tyúkevéstől! - mondtam.

- Hogy átváltozik? - kérdezte ő.

- Hát úgy, hogy amikor megette a tyúkokat, akkor még róka volt, de amikor maga meglőtte, akkor már sas.

- Én olyan dolgot nem gondolok.

- Hát mit gondol?

- Hogy ez a nagy bűdös ette meg a tyúkot!

- De mégis mi jártunk jobban!

Surgyélán várakozással nézet reám, mire én így folytattam:

- Mert ha két zsemlet tennének maga elé, s egy kenyeret, akkor maga melyiket választaná?

- Biztos lehetsz, hogy nagy kenyeret - vallotta be.

- No, látja! - mentem tovább. - Így van ez a jelen esetben is, mert a két zsemle a két tyúkot jelképezi, a sas pedig a kenyeret.

Surgyélán szikrát fogott, mert így szólt:

- Vajon nem jó húsa van-e megenni?

- A sasnak-e?

- Annak hát!

Ejnye, gondoltam magamban, ez a Surgyélán nem akármilyen ember, csakugyan.

- Egy bátor katona - mondtam - mindent megeszik, amit akar.

- Hát te hallottad-e, hogy valaki sasmadarat megette?

- Én még olyant is igen, hogy a lovat megették; a ló pedig a sasnál is nagyobb!

Surgyélán haragosan szólt reám:

- Nem kérdeztelek, hogy a lovat megették-e! Hanem, hogy a sasmadarat megették-e!

- Megették - feleltem neki.

- Ki volt olyan?

- Egy öreg ember, itt a Hargitán.

- És miért megette?

Istenem, keresgéltem magamban, erre vajon mit tudjak mondani?

- Nem szerette a puha húst - feleltem, elég bugyután.

- Én sem szeretem aztot! - jelentette ki Surgyélán.

Mivel a kötözéssel már készen is voltunk, visszafelé indultunk. Beszéd azonban útközben nem volt, mert Surgyélán, nagy szótlanúságba esve, láthatólag a fejét törte valami dolgon. Végre megjött a hangja, de hát ne jött volna, mert így szólt:

- A sasból neked is enni muszáj!

Már elég jól ismertem ahhoz, hogy tudjak felelni neki:

- Az igazság is azt kívánja, hogy fele a magáé legyen; s fele az enyém.

- Nekem más igazság van!

- Milyen más?

- Olyan más, hogy te eszel kicsit, s én eszem sokat.

Úgy tettem, mintha ezzel elbúsított volna engem, vagyis igen lekonyulva mendegéltem mellette. S ahogy így haladtunk a ház felé, egyszerre furcsa hang kezdett mászni a fülembe. Keserves állati sírásnak a hangja, valami kutyaszerű hang. Mindjárt Bolha jutott eszembe, s futásnak eredtem. Egyenesen az ajtó felé, amelyen bátran benyitottam. De amilyen sebesen jöttem, olyan hamar meg is álltam, mert a ház földje már egészen tele volt folytatva vérrel. A macska ott feküdt felfordulva a padlón, s mellette ott állott kevélyen a sas. Egyik lábát a macskán tartotta, a szemét pedig gyilkosan rajtam.

Bolha valahol az ágy alatt sírt, rémítő keservesen.

A testem valósággal megdermedett, s a talpam odaragadt a földhöz, hogy azt hittem: vagy a sas öl meg engemet abban a helyben, vagy pedig én ölöm meg őt. De ha öneki volt erő a karmaiban és a szemében, akkor nekem is volt; s az erőhöz bátorságom is, amit a Bolha sírása még egyre feljebb és feljebb fokozott.

Mint két perzselő parázssal, úgy nézhettem két szememmel a vad sast, de nem mozdultam sem a tagjaimmal, sem a szememmel. S bizony, nem mert mozdulni a sas sem, úgy hatalmat vettem rajta. Ebben a nagy feszülésben eszembe jutott, hogy felkapom a kicsi fejszémet s a fejét kettőbe hasítom; de aztán arra gondoltam, hogy mozdulás nélkül mégis megvárom Surgyélánt.

Meg is vártam.

Még akkor sem mozdultam, amikor hallottam a lépéseit. Csak hátraszóltam neki:

- Szép csendesen jöjjön ide!

- Mifene van?

- Nagy pusztulás.

Erre Surgyélán is bédugta a fejét az ajtón, majd ahogy én mondtam, csendesen mellém jött. Alig nézett körül, így szólt:

- Macskát meggyilkolászta!

- Meg, s a kutyának is csinált valamit.

- Mit neki?

- Még nem tudom.

A sas kevélyen és félelem nélkül állott most is a macska fölött.

- Vegye a puskát! - mondtam.

Mintha megbabonáztam volna, úgy engedelmeskedett Surgyélán.

- Most vegye célba! - szóltam ismét.

Célba vette.

- Most löje meg!

A csendőr a puskával és én a szememmel céloztam.

Aztán a fegyver füttyentett, a sas vijjant és felborult. De a macska még most is a karmai között volt.

Bolha ijedtében kifutott az ajtón.

- Ez is megvan - mondtam, és a kutya után indultam, hogy megnézzem, mi baja történt. Ahogy kiléptem az ajtón, egy nagy szép és kövér hópehely szállott az arcomra. Utána másik és megint másik; s mintha ezer esztendő óta összegyűjtötte volna az Isten valahol a havat, szinte pillanatok alatt elsereglették a levegőt a pelyhek.

Omló havazásban indultam el, hogy megkeressem Bolhát. Ott találtam meg a pajta mögött. A deszkához lapulva feküdt s a két lábán nyugtatta a fejét, mely virított a vértől a patyolat havazásban. Melléje térdepeltem, hogy megvizsgáljam.

Az egyik szeme ki volt folyva és az arcán meghasogatva a bőr. Üsmervén őt, biztosan tudtam, hogy a macska védelmére sietett, s akkor vághatta ki a dögállat a szemét. Felvettem mindjárt az ölembe, hogy a patakra menjek véle, mint Surgyélánnal. Mire odaérkeztünk, már olyan lett a bő havazásban, mintha fehér bárányt vittem volna. Megmostam szépen őt is, és a kicsi ruhámmal békötöttem a rossz szemét.

Visszafelé már mellettem jött a lábán.

Amikor ismét a házhoz értünk, a ház ajtaja nyitva volt, és Surgyélánt nem láttam sehol. De a vérengző madár sem volt a helyén, hanem a macskával együtt eltűnt. Mindezt csak én láttam, mert Bolha semmiképpen nem akart béjőnni a házba. Ezen nem is csodálkoztam, mert én magam is sebesen vágódtam abból a szobából kifelé, pedig az én szememet nem vágta ott ki senki.

Ahogy a pajta felé mentem s a csendőr után kajtattam a szememmel, egyszerre lángot láttam felszállni az erdő felől. Egyenesen arra tartottam, s hát Surgyélán tüzet rakott egy nagy fa alá, amely a hópehelyeket nagyjából összefogdosta odafent.

- A telet akarja-e megsütni? - kérdeztem.

- Nem őt, hanem eztet a nagy óriás tyúkot.

Odanéztem, ahova mutatott s hát egyik lába nélkül fekszik a földön a sas.

- Hát miért csinált sántát belőle? - kérdeztem.
- Hogy sánta, nem izeg!
- Nem, de az egyik lábát levágta!
- Muszáj volt neki levágni - mondta Surgyélán -, mert bilincset verte a macskára, mint a fene.
- S hol van, amit levágott?
- Oda eldobtam félrefelé, macskával együtt.

Hamar felfedeztem a nagy sas lábát, de olyan irtózatot nem láttam soha. Mert, ahogy Surgyélán mondta, az ádáz ragadozó még halottaiban is bilincsben tartotta a macskát. Lehajoltam, s ha borzadtam is, de megnéztem jól. Bokában volt levágva a sasláb, s rajta a mocskos színű bőr félpénzekben törekedett megvedleni. Az istentelen karmok görcsbe merevedve fogták derékban a macskát, akinek futásra állottak a lábai, s a szemei kiguvadásra.

Olyan volt az egész, mintha rettentő kínjában maga a halál pökte volna oda, a lehullott levelek közé. Búcsú gyanánt én is megpökdöstem, nehogy az igézete megfogjon; aztán Surgyélán felé láttam, hogy ő mit csinál.

- Hát a kutya mért sírta az ágy alól? - kérdezte, ahogy melléje értem.
- Azért, mert a jobb szemét kívágta a sas! - feleltem.
- Biztosan közel találta menni.
- Közel, mert meg akarta védeni a macskát, aki jó barátja volt.

Surgyélán legyintett, mint aki már sokat látott az életben:

- Ha kutyának lett valaki, ne segítse macskának a bajban.
- Hát mért ne?
- Azért - felelte a csendőr -, mert olyan dolog nincs, hogy a macska valamikor is segítette volna kutyának, világ eleje óta.

Csakugyan mondott valamit Surgyélán, mert én sem hallottam olyan macskáról soha, amelyik a bajba jutott kutyának segítségére futott volna. Pedig jól tud futni, azt láttam elégszer. S nehogy én is macska hírébe essem, hamar készségemet ajánlottam Surgyélánnak, mondván:

- Hát én mit segítek?
- Sokat nem lehet - mondta Surgyélán.
- Hát kicsit mit?
- Aztot, hogy vágd le neki még egy lábát!

Hát ennek igen megörvendettem, mert az első parancsa volt Surgyélánnak, amit örömmel vettem. Ki is nyitottam a bicskámat, hogy kedves kutyám nevében az adósságot megfizessem.

Ugyanakkor füttyentettem egyet, és szólítottam Bolhát.

- Minek kell most is kutya? - kérdezte Surgyélán.
- Azért kell, hogy lássa a földi igazságot.
- Az neki nem éri meg egy bolhát.
- Hát?
- Mikor megsütve lesz, neki is levágunk darabot: az éri meg a sokat!

Ez is helyesnek látszott, de azért nem mondtam le az én gondolatomról sem. Fütttyenteni akartam hát ismét, de éppen akkor Bolha ereszkedni látszott felém, azzal a bús fejével. Erre Surgyélán is abbahagyta a tűz istápolását, és várakozó ábrázattal nézte, hogy mi lesz. Én a sas mellett álltam, Bolha pedig egyenesen felém tartott. Mielőtt azonban hozzám jött volna egészen, egyszerre észrevette a heverő sasmadarat, és morogva elhúzódott. Egészen a fa tövéhez ment, ott megállt és visszafordult. Odamentem hozzá és megsimogattam, mire lefeküdt a földre, s bajlított fejét a két lábára fektette.

- Maradj itt, Bolha fiam! - szólottam hozzá; aztán visszamentem, levágtam a sasnak a másik lábát is, majd Bolha felé fordultam; s felmutatván neki mind a két levágott lábat, így szóltam hozzá:

- Látod-e, így jár minden láb, amelyik ki meri vágni a te szemedet!

Feleletül könnyeket láttam csorogni a Bolha megmaradt szeméből, mintha azt akarta volna mondani, hogy szívesebben látná azt a két lábat két szemmel a helyén, mint egy szemmel az én kezemben.

Úgy elszomorodtam, hogy nekem is kijött a könnyem.

- Ne csinálj bőgést a kutyával együtt! - szólt reám Surgyélán.

- Hát mit csináljak? - kérdeztem.

- Hozd ide aztot a sast!

Nem tudtam, hogy mit akar Surgyélán, a sassal, de odavittem neki. Hamar megtudtam azonban; mert egy perc alatt két részre szakasztotta a tüzet, a nagy tollas madarat pedig elvette tőlem, és az egyik tűzrakás közepébe beléhelyezte.

- Maga mit csinál? - kérdeztem meglepődve.

Surgyélán szakértelemmel felelt:

- Előbb vetközteti ötet az egyik tűz; aztán pedig a másikon pecsenyének sül!

S nyomban vetköztette is már a tűz, mert a tollak lángba borulva égtek. Vagyis úgy járt a tollas martalóc, mint a disznók, amiket először megperzselnek a szőritől, s ezután jóízűen megsütnek. De meg is érdekelte, hogy úgy járjon, mert éppen eléggé belétűrt az életembe.

Ebben a nagy kopasztó buzgalomban Surgyélánt is kezdtem megszeretni; ami ugyan egy kicsit még idő előtt volt, mert egy karóval kihengerítvén a tűzből a megperzselt madár-állatot, s futólag meg is vizsgálván tollazata tövét, azt a rendeletet adta nekem, hogy gyomláljam meg rögtön. Szent igaz, erre nagy szükség is volt; mert a kemény tollak fekete törzsökei mind megmaradtak, s egyik-másik még üszkösen izzott is, mintha nem is sasmadár lett volna, hanem egy mesében fogott, tüzes-tüskés sündisznó.

- Tolla vége mind ki neki! - biztatott Surgyélán.

Nem volt mit tenni tehát, melléje térdepeltem, hogy munkához lássak. Elsőnek kiválasztottam egy nagyobbacska törzsököt, de alig fogtam meg, már bé is szoptam az ujjamat, mert erősen elégette. Az Isten azonban nem hagyja el a megszorult embert, mert abban a bajos percben is kisegített egy jó gondolattal. Hamar felugrottam, és futni kezdtem a ház felé.

- Hé, hova elbolondulsz?! - kiáltott utánam a csendőr.

- Jövök mindjárt - feleltem vissza.

Jöttem is rögtön, mint a sebes szél, de nem úgy, ahogy mentem, hanem egy harapófogóval. Mikor Surgyélán látta, hogy visszatérdepelek az előbbi helyemre, és a harapófogóval sorjában kezdem huzigálni a törzsököket, nemcsak megbocsátott nekem, hanem kacagni is kezdett.

- Úgy kihúzod, mint a szeget! - mondta, s még jobban kacagott.

Nem telt belé egy fél óra, s olyan ügyesen kigyomláztam az egészet, hogy a szakácsnék örömkben rózsát hozhattak volna nekem.

Ily szépen sikeredvén a dolog; Surgyélán felbontotta a meggyomlázt sasmadarat, aztán darabokra szabdalta és kettőnk között elosztotta. Ez az elosztás olyan volt, hogy nekem adott egy jó szívvel kanyarított cubákot; a farka körüli részt félretette Bolhának, a többit pedig mind a magáénak nyilvánította. Én ezt az osztozást nem is bántam, mert a reám esett cubák is akkora volt, hogy azzal az ellenségemet is leverhettem volna.

- Most jön a megsütés! - adta ki aztán Surgyélán a jelszót.

Egy-egy husángot vágunk nyársnak, utána felhúztuk arra ketten a két cubákot, és sütni kezdtük.

- A magáéból folyik-e nagyon a zsír? - kérdeztem.

- Nem tudja egy cseppet sem kiizzadni - feleltre Surgyélán.

- Hát bizony, előbb tölteni kellett volna, mint a ludat.

- Sasot tölteni?

- Azt!

- Kukoricával-e tán?

- Nem kukoricával, hanem macskával.

Surgyélán jót kacagott ezen is, majd dicsekedve szólt:

- Tötöttem én ötöt két golyóval!

- Attól ijedt meg úgy, hogy ebbe a nyársba beléfutott.

Belé, s még a hasunkba is fogja beléfutni.

Ilyen mondásokkal szövegalkotás alatt a sascubákot, míg végre Surgyélán indítványt tett, hogy immár eleget süttöttük, s kezdjük megenni, lám! Elfutottam bé a házba, hogy kenyeret hozzak. Aztán leültünk egymással szembe, s a bicskát a kezünkbe vettük. Én úgy tettem, mintha vágnám a húst, de a szemem sarkából Surgyélánt figyeltem. Hanem ő is hasonló számítással lehetett, mert igen huzamosan nyiszitelte a pecsenyét.

- Kezdd megharapni! - mondta végre.

Látván, hogy a mártíromság mindenképpen az enyém, levágtam a süttött cubákból egy darabocskát, és a számba vettem. De csak akkor tudtam meg igazán, hogy mihez mertem fogni. Mert a lenyesett hús nemcsak kemény volt, hanem bűdös is, mint a dög. Ha nem tudtam volna, mi van a számban, azt kellett volna gondolnom, hogy valami ganyéhányó embernek a bocskorából egy darab.

- No, milyen jól esik? - kérdezte Surgyélán.

- Ki sem tudom mondani! - feleltem.

Pedig azt hittem, mindjárt úgy felháborodom, hogy még a tüzet is kioltom. Nagy bajomban az Istent kezdtem kérlelni, hogy most az egyszer adjon nekem erőt és bátorságot, nehogy szégyenben maradjak, magyar létemre, Surgyelán előtt. Közben azonban szinte örvendezve figyeltem őt, legkivált akkor, amidőn bevette az első falást.

- No, milyen jól esik? - kérdeztem én is.

- Ki sem tudom én is mondani! - felelte, ahogy én.

Pedig az ő arcán is láttam, hogy egyazon sasnak a húsból eszünk mind a ketten. Pillogott is reám, mintha nem egészen hinné, amit dicséretképpen mondok vala a húsról. Hanem ette azért a peccsenyét emberségesen, oly vitézül mégpedig, hogy el kellett ismernem, magam fölött is, bajnoki mivoltát.

De azért én sem hagytam magamat!

Úgy dolgoztunk valahány fogunkkal, hogy nagy horgas csőrével a sas sem tudott volna jobban dolgozni rajtunk.

Így aztán sok időt emésztettünk fel a cubákevással, mert az állkapcsunk egyre fáradtabb lett, a bűdös hús pedig egyre keményebb. Nem ily gyászosan szolgált azonban a Surgyelán szíve, hanem éppen megfordítva, vagyis csudamódon megigazult. Ennek első bizonyossága mindjárt be is következett, mert eldobta végre a lerágott csontot, s hozzám így szólt:

- Most leszünk igazságosok!

- Nocsak, s hogyan? - kérdeztem.

- Neked kívánságod szerint: maradék húsnak fele lesz a tiéd, fele az enyim.

Erre rögtön letettem a csontot én is, ámbár a húsnak jó harmadrésze még rajta volt; jobban mondva, egyrészt éppen azért tettem le. Másrészt pedig attól ijedtem meg, hogy Surgyelán, ott meleg ültünkben, meg akarja velem etetni az egész igazságos részt. Hála legyen, erre mégsem került reá a sor, mert elosztás után csendesesen így szólt:

- Mostan tekintjük a jó példát.

- Milyen jó példát?

- Olyan embernek jó példáját, ki nem megeszik máma mindent.

Beléegyezésem jeléül a félbehagyott cubákat odavetettem Bolhának, hogy töltsen az időt vele, amíg én megsütöm a sas farka tövit, amit Surgyelán neki szavazott vala meg. Bolhában azonban több büszkeség volt, mint bennünk, mert csak megbűzölte a húst, s azzal elfordult, hogy ne is lássa.

Mi a magunk részét beléraktuk egy nagy fazékba, a fazekat pedig feltettük egy fára, az ágak közé, hogy ott a levegő járja és a hideg őrizze.

Aztán Bolhát béeresztettem a kecskéhez a kicsi ólba, mert a házban nem akart megtelepedni; magunk pedig lefekvéshez láttunk. Előbb Surgyelán került ágyba, de alig helyezkedett el, megint feltápáskodott, és szédelegve kiment. Nem mentem utána, de jól hallottam, hogy nagy böffenések között a fiatal hóra adogatja vissza a sast.

Szívből megsajnáltam, ha nagy zsarnok volt is.

De bár velem is ugyanaz történt volna, ne pedig még siralmasabb dolog: Mert ugyanis, én alig feküdtem le, engem a hideg rázni kezdett, aztán forróság öntött el, majd pedig ismét a hideg vett hatalmába. S miközben a betegség, ez a hirtelen ellenség, így váltogatta rajtam a két lábát,

a hasamban olyan háború kezdett dúlni, amilyen háború még azon az éjszakán sem volt, amikor a szerzetes hadsereggel álmomban az ördögöket löttük. A szemem két golyója parázs módjára égett, a tagjaim pedig mindegyre nehezedtek.

Úgy éreztem, hogy valami nevezhetetlen, de irtó nagy veszedelem fenyeget. Néha mintha ott feküdtem volna egy nagy víz tetején, amelynek a fenekére akarnak a végtagjaim húzni; máskor pedig óriási taplónak rémlettem, minek a közepe már szikrát fogott.

Bizonyos volt, hogy a sasok megátkoztak.

Surgyélán egyenesen hozzám jött, amikor odakünn elvégezhetette a szomorú dolgot. Megállott a fekvőhelyem mellett, s miközben a száját és a homlokát törülgette, úgy nézett engem, mintha veszített csatából kórházba érkezett volna.

- Nem érzel-e tán valami bajt? - kérdezte.

- Nem tán, hanem bizonyosan - feleltem.

- S mifélett?

- Én elég sokfélét. Mert hideget is, meleget is, háborgást is.

- Nem kell búsulni, mert bennem is feltámadt a sas - vigasztalt Surgyélán.

- S elrepült?

- Kiokádoztam bűdös dögöt!

Künn az egek még jobban kezdték gyúrni a havat. S mintha a téli arkangyalok riadót fújtak volna, az egész természet munkába állott: a hullámozó mezőkön buksi fejjel táncoltak a borókabokrok, a hegyek morogtak, az erdő részegen énekelt, és a szelek lobogó fehér hajjal kergették egymást.

A ház deszkafalának résein hozzánk is bényilazott a tél, s a lámpa üstökét úgy rebegettette, mint egy arany pillangót.

- Emberek eleget háborúztak, most Isten háborúzik - mondta Surgyélán, és megrakta jól a tüzet. Kérésemre a lámpát is alábbhúzta, aztán megint visszajött a fekvőhelyem mellé, és így szólt:

- Tüzet teligyúrtam, hogy ne találjál megfázni.

Tudtam, hogy a közös betegség és a ránk ömlő tél tanították meg így beszélni, de ez nem számított abban a bajlátásban semmit. Hanem csak azt láttam, hogy ember van mellettem, akivel egyazon földön és egyazon sorsban küszködöm; s akivel a közös szükségben egyforma betegséget ettem.

- Most már nem fázom meg - mondtam elérzékenyedve. - Mert látom, hogy magának is van szíve. Surgyélán erre nem szólott semmit, hanem az egyik pokrócot elhozta az ágyáról, és reám terítette.

- Csendőr is szolgál, s pásztor is szolgál - mondta csendesen.

Én a keze után nyúltam, hogy megszorítsam.

Aztán nem is beszélünk többet. Ő lefeküdt, s én is jobban a fejemre húztam a takarót.

S miközben odakünn folyt a nagy téli lakodalom, én a pokróc alatt életem sorsán gondolkodtam. Feladtam magamnak a kérdést, hogyha most ettől a dögsastól meg talállok halni, akkor marad-e valami érdemleges utánam? Bizony, házat nem építettem; nagy hőstettet végre nem

hajtottam, tűzből s vízből senkit ki nem mentettem! Ellenben egy jó pajtásomnak a fejét két esztendeje bétörtem, megholt nagyanyámtól három piculát elloptam; s itt a Hargitán pedig tizenkét öl fát a magam hasznára eladtam...

Mindezekre nézve az Egektől bocsánatot kértem, azzal támogatván esdeklésemet, hogy amikor lehetett, emberrel s állattal mégis jót tettem, az igazságot legtöbbször szem előtt tartottam, s a szüleimet oktanul nem búsítottam.

- Szüleimet... - hangzott bennem a szó.

S egyszerre telicsordult valami bűvös bánattal a szívem, mert édesanyám jutott eszembe, akit íme, a betegségben sem hagytam egyedül, mert én is úgy feküdtem a hargitai halálos lejtőn, ahogy ő feketett otthon.

Aztán már csak róla gondolkoztam; őt láttam sírásban és örvendezésben, őt hallattam jámborul beszélni és bánatosan énekelni, mígnem a szememre ráült a kábító éjjeli zsongás, és a beteg testemet jótevő kezek húzni kezdték valami fekete híd alá.

Elaludtam.

Reggel, amidőn felébredtem, egészen átal volt ázva a fejem alja. Surgyélán ott állott már az ablaknál, és nézte a telet, amely szakadatlan haraggal terjesztette fehér igáját a világra. A testem izzadságban fürdött, és nagyon gyengének éreztem magamat.

- No, hogy van neked a betegség? - kérdezte Surgyélán.

- Úgy, hogy nem akar elmenni - feleltem.

- Pedig menjen fenébe!

- Ilyen rossz időben?

- Ilyen rossz kell neki, hogy a hideg megegye odaki.

Láttam, hogyha darabosan is, de mindenképpen jót akar nekem Surgyélán. Gondoltam hát, hogy hálából én is elmondom neki, amit álmomban láttam, hátha akkor még jobban meg fog szeretni, s még melegebben fog ápolni engemet.

- Maga álmodott-e valamit? - kezdtem a szót.

Surgyélán nagyot nevetett.

- Bolondságot igen - mondta.

- Miféle bolondságot?

- Hogy nekünk nagy hóval telet Fuszulán csinálta!

- No, én még ennél is nagyobb csapást álmodtam.

- Mit pedig? - kérdezte Surgyélán.

- Azt a gyászos dolgot - mondtam -, hogy édesanyám meghalt.

- No, fenét!

- Hát csak várjon - folytattam -, mert ezzel nincs vége az álomnak. De sőt, a furcsábbik fele most következik, mert ugyanis apám, a halál órája után, egy trombitát vett elé, s hozzám így szólt: - „No, Ábel, te nézzed, hogy az eredmény mikor mutatkozik!” - s azzal fújni kezdte a trombitát, hogy édesanyámat feltámassza. Fújta-fújta, s hát egy darab idő múlva csakugyan látom, hogy kinyílik anyámnak a szeme, és mosolyog nekem. - „Ne fújja tovább, mert feltámadott!” - szoltam oda apámnak, aki erre azt felelte, hogy most már nem hagyja abba,

mert éppen kezdi a trombita fortélyát megismerni. Erre édesanyám és én, nagy örömről, elmentünk ketten a templomba, s amikor onnét hazatértünk, hát egy sereg feltámadott ember áll a ház körül. Bent a házban pedig szószólókat találtunk, akiket a meg nem holt élők menesztettek apámhoz, s akik éppen arra kérték őt, hogy hagyja abba a trombitálást, mert a holtak mind feltámadnak, s az élőket a hivatalaikból és a birtokaikból mind kiverik. Mindenfélét ígértek apámnak, de ő mégsem akarta a trombitálást abbahagyni. Erre a bankos igazgató, aki engemet ide a Hargitára felfogadott, s aki ugyancsak a szószólók között volt, a trombitát hirtelen kikapta az apám kezéből, azt ide kihozta ebbe a hargitai házba, s a tábori ágyban elrejtette. Mi aztán ketten megtaláltuk itt a trombitát, s azon tanakodtunk, hogy melyiké legyen? Végül úgy osztozkodtunk meg, hogy maga a trombita a magáé lett, a hangja pedig az enyém. Igende akkor újabb nehézség állott elé, mert én a trombita nélkül is tudtam trombitálni, maga pedig a trombitával sem. Azonban mi segítettünk ezen is, mégpedig olyanformán, hogy örökös együttlétre barátságot fogadtunk egymásnak. S ebben a barátságban eligazodott a trombita dolga is, mert ugyanis maga fújta süketen a trombitát, én pedig szolgáltattam hozzá a hangot.

Nem tudom, miért, de Surgyélán ebben az álombéli történetben nem találta gyönyörűségét. Gyanakodva nézett engemet, hogy vajon nem csúfolkodom-e; de az én ábrázatomon az ártatlanságnál egyebet nem láthatott. Igaz ugyan, hogy az ő személyét csak a reggeli ébredés után tettem az álomba belé, de akkor sem azért, hogy őt kifigurázzam.

Hamarjában mégsem tudta, hogy mit feleljen nekem. Végül azonban reám sütötte mégis a hibát, mert így szólt:

- Neked nem hasadban van a háborodás.

- Hát hol? - kérdeztem.

- Attól felfelé, benne a fejedben!

A betegség miatt gyenge lévén az észbeli háborúra, s hergelni sem akarván Surgyélánt, kedvezve mondtam neki:

- Nézze meg, mi étek van még, s egyék!

Erre országos csoda történt, mert a biztatásomra olyant felelt, amilyent bizonyosan soha, egész életében.

Vagyis azt, hogy nem kívánja az eledelt.

A pálinkát azonban kívánta volna, de pálinkám nem volt; s főzni sem lehetett hirtelen, ámbár a fináncoktól, a nagy hó bétémetvén az utakat, nem kellett volna félni.

Így múlt az idő, hosszas napokon keresztül.

Én betegen feküdtem bent a földön; künn pedig a szél veszekedett a hóval, éjjel úgy, mint nappal. Sokszor elmondtam magamban, hogy amilyen csapásnak látszott Surgyélán az elején, éppen olyan áldássá változott. Hogyne, hiszen a betegségem alatt gondját viselte a kecskének és a kutyának, s valahogy nekem is. Még ezt is megtette, hogy lapátot faragott, mellyel ösvényeket vágott a hóba, hogy a fontosabb helyek felé közlekedni lehessen.

De mindezek mellett vadászni is járt, mégpedig a betegségem második napján először, a hetedik napján pedig másodszor. Az első alkalommal lövést is hallottam, zsákmányt azonban nem hozott, még egy verebet sem. Pedig zsákmánynak lennie kellett, mert azokban a napokban, a szemem láttára, nem evett Surgyélán semmit. Semmit nem evett, s mégis meg nem fogyatkozott, hanem vidám erőben tudott élni!

Először arra gondoltam, hogy bizonyosan a sashúst ellegeti, az eldugott fazékból. S hogy ne kelljen titkon járnia rá, nagy lélekkel még biztattam is őt, mondván:

- Egye csak meg az egészet!

- Azt én nem csinálom - felelte.

- Hát mért nem?

- Megvárom téged, míg felkelsz.

Vitéz böjtölését egyre jobban csodáltam, mert ami kicsi eleség volt még a házban, azt sem ő ette meg, hanem apránként nekem adogatta. Sokszor már odáig vitt engem az aggodalom, hogy én bizony felfedem előtte az odvas fában rejtőzködő hazai táplálékot. Hadd egyék abból, nehogy az éhezés miatt valami betegséget kapjon, egész életére szólót. Az utolsó percben azonban örökké úgy határoztam, hogy aki megéhezik, az kérjen; aki pedig nem kér, az nem is éhes nyilván.

Aztán el-eltűnődtem ismét, ott az ágyban; s még az is eszembe jutott, hogy havat eszik talán.

Erre-arra forgattam a rejtélyt.

De bárhogyan forgattam is, a dolog nagyon különös volt. Végre annyira kezdett fűrni a Surgyélán titokzatos dolga, hogy az egyik reggel, nagy egészséget mutatva, fektemből felugrottam, és így szóltam:

- Most pedig megnézem, hogy milyen világ van! S a betegségnek pedig adjon Isten jót!

- Többet nem akarsz lefeküdni megint? - kérdezte.

- Beteg gyanánt nem! - feleltem.

- Ne légy akkora számár!

- Mekkora?

- Akkora, hogy meghaljal! Mert ilyen nagy télben jól nem vigyáztál!

Hiába fogadkoztam égre-földre, hogy még egy farkassal is megküzdéném, visszanyomott mégis az ágyba. De nemcsak visszanyomott, hanem odaragadt mellém, örködve egész nap. Csupán a délután elején egyszer távozott valahova, de akkor is reám zárta az ajtót, nehogy ki tudjak a szobából menni.

Ezzel az ajtózárással még jobban belétette a bolhát a fülembe. El is határoztam, hogy másnap reggel ismét felkelek, de úgy fel, hogy engemet még két csendőr sem fog a betegágyba visszanyomni.

Úgy is cselekedtem.

De valami lelte Surgyélánt, másnap reggel még egy szóval sem mondta, hogy feküdjem vissza. Sem a haláltól, sem a hidegtől nem féltett immár, pedig a tél zordsága semmit sem változott tegnap óta.

Ezzel még tarkább lett a talány.

A legnagyobbik fazékba havat mertem, azt a tűznél megfőztem és istenesen megmosdottam. Aztán jól felöltöztem, s kimentem a házból, hogy lám, a téli világ mit mond. A szűk kicsi ösvényen puhán és lassan indultam el, mint a macska. Valamivel a kecske szállása előtt úgy fordult az út, hogy a ház elvesztette szeme elől az embert. Itt a kanyarodónál megálltam és

visszanéztem; s ezt igen jól is tettem, mert amit gyanítottam, azt most valóságban kellett látnom.

Surgyélán ugyanis a nyomomban volt, mégpedig fegyverrel a kezében.

Egyet sem mentem tovább, hanem úgy tettem, mintha nagy ámulattal a fehérbe öltözött hargitai birodalmat vizsgálnám.

Mint a patyolat lélek, mely egyedül uralkodik a kerekség fölött, olyan volt most ez az ország. A vidám mezőből tündöklő ravatal lett, és márvány templom a mókás rengetegből. A fák, melyeken uralkodásom elején még leveles és fészkes élet honolt, mint óriási gyertyák, úgy állottak most; s lecsüngő ágaik is olyanok voltak, mintha lobogás közben csepegtek volna a tetőről.

Havazás nem volt. Csak egy-egy kölyökszél csintalankodott végig a mezőn, és rázta meg, a játék haragjával, a fák fehér szakállát. Különben a nyugalom feküdt, végignyúlva az országos ágyon, csend-lábaival valahol Udvarhely megyében, szikrázó fejével pedig a csíki párnán.

Szédülve néztem ezt a mérhetetlen és fénybe meredt téli világot. Aztán megfordultam, és imbolyogva visszafelé indultam Surgyélánhoz.

- Télen is szép ez a Hargita! - mondtam neki.

- Szép, fene megegye! - felelte ő.

- Hát azt mért egye meg?

- Azért, mert ide engemet megrekeszti, mint a kutyát.

- Tán szeretne elmenni? - kérdeztem.

- Azt igen, legalább karácsonba.

- Hát az mikor van?

- Jövő héten, ti magyaroknak.

Ezen eltűnődtem egy kicsit; aztán a valóságba visszaesve, így szóltam:

- Hát Fuszulánnal mi lesz?

- Őtet csak fogja meg a téli fene.

Megint hallgattunk és hunyorogtunk a végtelen ragyogásban. Közben arra gondoltam, hogy legyen bármi, de én most Surgyélánt, a titkos oldalán, egy kicsit megbirizgálom.

- Hát még most sem ehetnék? - kérdeztem.

- Kicsit igen - felelte.

- No hát, már azt hittem, hogy medve természete van.

- Mért medve?

- Azért, mert télen nem eszik.

Szomorúan pipált a fejével, de a szemei hazudni látszottak. Az arca sem a szavát pártolta, hanem jó színével és kerekdedségével a szemeit.

- Ez mégis evett! - mondtam magamban.

S szerettem volna is mindjárt elindulni, hogy az eledelének nyomára akadjak. Nem tehettem azonban egymagamban egyetlen lépést sem, mert mindenütt a nyomomban volt.

Visszamentem hát a házba, s amúgy felöltözve ledőltem megint. Csak a képzeletemet engedtem el, mert a képzeletem sem beteg nem volt, sem fázékony, sem pedig rabszolgája a csendőrnek. Pillangózva elgondoltam a magam árva és megrekedt sorsát, el az édesanyámét, el a székelyek sorsát s az egész emberiség dolgát. Csak akkor tértem meg erről a pillangós útról, amikor Surgyélán ismét készülődni kezdett. A napnak olyan szakában lehetett éppen, mint a tegnap. Tettem magam, mintha az álom elnyomott volna, de a béhunyt szemem alatt szív-dobogva vártam, hogy vajon ez ajtót bezárja-e most is?

De ha vártam, bé is zárta.

Erre már én is kellőképpen fellázadtam. Azért mondom, hogy kellőképpen, mert ha tüzelte is egész testemet a méreg, az eszemtől távol tartottam a mérgeességet szigorúan. Fekvő helyzetemben még vártam egy negyedórát, s azalatt megfelelő tervet agyaltam ki. Amikor a fertály óra bételhetett, és a tervem is megvolt, akkor felkeltem; majd pedig azt az ablakot, amelyik nem az ajtós házfalon, hanem a véle ellenkezőn volt, szépen kinyitottam. Mivel azonban csak ingben s alul is magyarban fértem ki azon, előbb kitettem az öltözékemet, aztán pedig kibújtam én magam is. Ott künn az öltözködéssel megtettem ismét téli kötelességemet, majd nagy figyelem között átkerültem a másik oldalra, ottan béállottam az ösvénybe, és elindultam.

Az eszem egyenesen Surgyélán után akart volna vinni, a szívem azonban Bolha után és a kecske után, a hasam pedig az elrejtett hazai étek felé.

- Mit tegyek, mit tegyek?! - gondolkoztam.

Végül nem is én határoztam, hanem bennem az éhség.

Így tehát egyenesen a nagy odvas fa irányába vettem az utat. Jól megnéztem, hogy az ösvényből hol térjek ki, s a kinézett helyen belegázoltam a hóba. Nem mondom a valóságnál nagyobbat, ha azt mondom, hogy némelyik helyen derekig úsztam benne. De örömmel végeztem a nagy gázolást, mert semmi olyan nyomot nem vettem észre, ami a reményemet tapodta volna széjjel. S csakugyan, letekintett reám az Isten, mert amikor félretúrtam a nagy fa tövéből a havat, minden élelmet a maga épségében találtam ottan. De mivel az időt drágán mérte nekem Surgyélán, nem volt mit vesztegetnem. Kihúztam hát késedelem nélkül a fegyvert, minek a tetejében volt a hazai tarisnya kötve: s mind a kettőt a hónyom alá csíptem, és elindultam visszafelé. Igyekeztem magam után a nyomot is megzavarni, de a fához mutató gázolást csak az nem látta mégis, aki nem akarta.

De hát bizakodtam, hogy majd csak segít nekem az ég egy újabb havazással. Amiképpen eltávoztam volt, azon a módon szerencsésen vissza is érkeztem a házhoz. Visszabújhatván ismét, hamar az ablakot elrendeztem, aztán a fekvőhelyemen az almot felemeltem, s a fegyvert oda elrejtettem. A hazait pedig kiszedtem a tarisnyából, és szép laposan a fejem alá raktam; aztán takarónak ráborítottam az üres tarisnyát, a tarisnyára pedig a könyveket, ahogy a betegségem alatt is voltak azok.

S tíz perc múlva már ismét úgy feküdtem, hogy hazugság nélkül bajos lett volna azt mondani, hogy én valahol jártam.

A fületem örnek állítottam, és enni kezdtem.

A végére még az egyik megfagyott rétesnek is megszopogattam a felét, amire Surgyélán visszajött.

- Vadászni volt, ugye? - kérdeztem tőle.

- Oda elmentem - mondta ő.

- Hát mit lőtt?

- Nagy semmit.

- Hol van?

- Ottan van, benne a fejedben.

Nemcsak a tréfára futó szavaiból, hanem máskülönben is látszott, hogy jókedve van.

Éppen úgy, mintha jóllakott volna valamivel.

- Szeretnél-e megenni valamit? - kérdezte.

- Egy kicsi valamit igen - feleltem.

- Várjál, hogy van-e.

Egy darabig kotorászott, majd akkora penészes kenyérdarabot talált, mint egy jókora vadalma.

- Fogjad, jó lesz megrágni! - mondta.

A kezembe vettem a száraz maradékot, forgattam egy ideig, aztán mégis visszaadtam neki, és így szóltam:

- Tegye el! De olyan helyre, hogy essék a kezem ügyibe!

- Mért ügyibe? - kérdezte Surgyélán.

- Azért - mondtam -, hogy rögtön hajítani tudjak véle, ha jön a medve.

Surgyélán megértette a tréfát, és nevetve szólt:

- Tán nem agyondobálod avval a medvét?

- De én agyon, mint jó katolikus.

- Mért jó katolikus?

- Azért, mert Jézus tanított kenyérrel dobigálni.

- Neked a fejedet jól telicsinálták a papok! - mondta kacagva Surgyélán; majd egyre apróbbakat röhintve, végigfeküdt a tábori ágyon, mint egy török basa.

Nemsokára olyan horkolást vitt véghez, mintha harcsafürésszel dolgozott volna.

S megint így múltak a napok.

Surgyélán reggeltől estig bent a házban uralkodott, csupán a megszokott időben távoztatott el a maga titkos útjára, ahonnét egy óra leforgása alatt mindig visszajött. Az egyik napon aztán csordulásig megelégteltem ezt a titokzatosságot, s elhatároztam, hogy most már én fogom Surgyélánt megöletni a csodával: vagyis egy falást sem fogok enni, s mégis élni fogok!

Felbecsültem hát a hazai elemőzsiát, mely ott rejtőzött a fejem alatt, s úgy találtam, hogy az egy hétig nekem elegendő lesz. S mivel rájöttem arra is, hogy fekvő helyzetben kevesebb eledel szükséges a fenntartáshoz, bátorsággal határozhattam el, hogy hosszasan ígérkező betegséget fogjak magamra.

Nem is keltem fel, csak éppen a királyi dologra.

Amikor azonban Surgyélán az ő titkos útjára elment, én szépen elévettem a fejem alól a hazait, és elvettem az éhségemet.

S úgy tettem a második napon is.

Még most is nem megeszed a kenyért? - kérdezte a harmadik napon.

- Miféle kenyért?

- Medvefélét.

- Azt nem!

A következő napon ismét megkínált azzal a darabka száraz maradékkal.

- Maga nem éhes? - kérdeztem.

- Ejh, de vagyok! - felelte keservesen.

- Hát akkor egye meg maga!

- Nem lehet nekem, fogak mind eltörnek.

- Hát az én fogaim nem törnek el?

- Azok nem, mert fogod szopogatni, mint a csokoládót. Úgyis ágyban sok idő van. Reggel megkezded szopogatni, s estig vége lesz neki.

- Szegény pásztorfiúnak nem való a csokoládé - mondtam.

- Hát akkor mit fogsz csinálni üres hasaddal? - kérdezte.

- Simogatni fogom.

- S ha éhségbe beléhalsz?

- Akkor megesznek a sasok.

Hát ez így ment napról napra.

Surgyélánt egyre jobban s jobban ölte a csoda, hogy én ilyen vidáman tudok eledel nélkül élni. De azt mégsem tette meg, hogy a megkövesedett kenyérdarabon kívül valami egyébvel is megkínáljon engem. Pedig most már bizonyos voltam, hogy ennivalót rejteget valahol, s arra szokott rájárni napjában egyszer.

De vajon miféle ennivalót?

Sokat kínoztam magamat, hátha ki tudnám találni. Végre szörnyűséges gyanú kezdett fészkelődni bennem: hátha a kecskét fogyasztja titkon!

Rögtön elhatároztam, hogy ennek haladék nélkül a végére járok. S ez nem is látszott nehéz feladatnak, mert a legyengülésemben már annyira bízott Surgyélán, hogy napok óta bé sem zárta az ajtót, amikor elment. Megvártam tehát, hogy a szokott időben eltávozzék, s utána tíz perccel útnak indultam én is. Egyenesen a kecske szállásához mentem, ahol Bolha is táborozott, fél szeme óta. Ahogy oda megérkeztem, s az ajtóra pillantottam, a gyanúm egyszerre úgy megerősödött, hogy leültetett a hóra.

Ugyanis az ól ajtaja, mint az elhagyott ház ablaka, lécekkal és erős szegekkel le volt zárva!

- Hát ezt ki tette?! - meredtem reá.

Nagy későre összeszedtem minden erőmet, és egy keskeny deszkát valahogy lefeszítettem, hogy bé tudjak a pajtába lesni.

Hála legyen, a kecske ott volt; ott a túlsó fal mellett szorosan.

- Cigi-cigi! - szóltam neki.

A kecske nem mozdult ugyan, de örvendeztem, hogy megvan.

Bolhát ellenben nem találtam sehol.

A lelkemben megzavarodva és a véremben háborogva mentem vissza.

Amikor Surgyélán megjött az ő titkos útjáról, felültem az ágyban, és nekiszánakozva így szóltam hozzá:

- A kutya hol van?

Surgyélán egy kicsit megrebbent, majd aztán merően nézett reám.

Megláthatta, hogy útban vagyok a titka felé, mert kerülgetés helyett egyenesen így szólt:

- Elment nyulat megfogni.

- Miféle nyulat?

- Neked pecsenye legyen, éhezésben.

- Mikor ment el?

- Tán reggel ment el.

Egyszerre elszédültem erősen, mert a vér a fejembe tódult. Visszaereszkedtem tehát a helyemre, és úgy folytattam a beszédet:

- Hát az ajtót maga mért szegezte bé?

- Azért, hogy ne elmenjen a kecske is - felelte.

- Hát az hová menne el?

- Ő is nyulat megfogni.

- Hát a kecske mióta szokott nyulat fogni?

- Amikor nem adja immár a tejet, akkor lehet, hogy csak nyulat megfogja.

Ilyeneket s még furcsábbakat beszélt Surgyélán, de mindezeket nagy komolysággal beszélte. Sokat hánytam-vetettem különös szavait, és úgy gondoltam, hogy vagy meghibbant egy kicsit, vagy csakugyan igazat mond.

A közeli jövő azonban azt bizonyította bé, hogy semmi hibbanás nem történt, de igazat sem mondott. Mert ugyanis néhány nap múlva olyan dolog esett meg, ami nemcsak a sötét titkokat derítette fényre, hanem magát Surgyélánt is megfejtette.

Ha jól emlékszem, az a nevezetes nap éppen újesztendő második napja volt. Én még akkor is ott feküdtem a földön, két nap óta csakugyan étlen, mert a hazáinak már a morzsáit is megettem volt. Künn megdermedve világított a hó, s keményre fagyva, mint a csont. Éppen délfelé járhatott az idő, amikor egy láthatlan, de félelmetes ember érkezett a házhoz. Nem jött bé a házba, hanem künn a ház előtt kettőt-hármat kiáltott románul, de nem is emberi módon, hanem ordítva, mint az oroszlán. Szörnyen megijedtem, de megijedt maga Surgyélán is, mert gyorsan felkapta a puskáját, és az ajtó felé szegezte.

- Jobb volna, ha kimenne! - mondtam, könyörgő hangon.

Erre Surgyélán kilesett az ablakon, s valamit gondolt, csakugyan kiment. De a nagy elszánásban az ajtót nyitva felejtette. Így aztán jól hallottam, hogy két kurtát ő is kiáltott, mire a másik őt a nevéen szólította csendesebben. Erre beszélgetni kezdtek. A hang nagyon ismerős volt nekem; s bár félelmemben nehezen tudtam gondolkozni, végre mégis eszembe pattant egy név:

- Fuszulán!

Minél jobban füleltem, annál inkább megbizonyosodtam a hangból, hogy csakugyan Fuszulán lesz. De annál jobban kezdtem félni is, mert én voltam annak idején az egyik megfogója. Minden reszkető hitemet Surgyélánba vetettem, kit áldattam ijedtemben az Istennel, ha megvéd ennek a tolvajnak a bosszúja elől.

Úgy remegtem, mint ahogy a páter-gvárgyián kezében reszkettek volt a *Nick Carter*-füzetek. Bébújtam egészen a takaró alá, hogy ne is halljam a Fuszulán-hangot. Nem is tudom, hogy meddig várhattam így, keresztre feszítve, a takaró alatt, de egyszer mintha motoszkálást hallottam volna a szobában. A fejemet azonban nem mertem kidugni, hanem vártam.

De már éreztem is, hogy valaki húzza lefelé a fejemről a takarót

Surgyélán volt.

Ott állott előttem; s már a motoszkálási öltözetbe, vagyis a csendőri köpönyegben, puskával a nyakában és egy pokróccal a hónya alatt. Ilyen útra készen, ahogy megpillantottam őt, könnyörgő szemekkel nézhettem reá, mert így szólt:

- Ne féljél, mert sok tréfákat mondigáltál nekem.
- Tán maga nem akar elmenni?! - rebegtem hozzá.
- Muszáj bizon, poroncs van.
- S hát odaki, ott ki van?
- Ki nekem poroncsot hozta.

Többet nem is szólt, hanem kezét fogott velem.

- Oztán a sas húsát többet ne egyed! - mondta még.

S ezzel kiment a szobából, de most az ajtót behúzta maga után. Hallottam, hogy odakünn megint beszélnek, aztán tovább vitték a hangot, miközben talpuk alatt ropogott a hó. De akkor felkeltem gyorsan, és az ablakhoz mentem. S ahogy a szemem megfogta őket, már nemcsak a hangról, hanem a járásáról is megismertem Fuszulánt. Rongyos volt és leszigorodott, s nagy fekete szakállat vitt a szikrázó hó fölött.

Lassan és kémlelve haladtak az ösvényen, elől Surgyélán, s utána Fuszulán.

Aztán a nagy odvas fa irányában eltűntek a szemem elől.

Visszafeküdtem, hogy kiheverjem az ijedséget, és erőt gyűjtsek magamnak valahonnét. Aztán, úgy két óra múltán, felkeltem és felöltöztem. Megtöltöttem a fegyvert, és magamhoz vettem. S elindultam emígy, hogy körülnézzek, s hogy a Surgyélán titkát megkeressem végre. Valami arra ösztökélt, hogy ismét az odvas nagy fához menjek először, de nemhiába ösztökélt arra, mert az odú üres volt.

Surgyélán kivette a másik fegyvert.

S benne volt az ezer lej is a fegyver csövében! Amit a jogtalan fából kerestem, a csaló örmény töredék fizetése! Amit biztosan észre sem vesznek Fuszulánék, s lövés alkalmával kitüzelik a csőből, mint a fojtást!

- Drága lövés lesz... - gondoltam, s tovább mentem.

Nemsokára egy nyomot találtam, mely az erdő sűrűjébe vetett. Abba beállottam, és mentem, mentem. Tíz perc múltával egy tisztásra értem, ahol nagy tüzelés és táborozás maradványait fedeztem fel. Amikor jobban körülnéztem, az egyik fa ágán megfagyott, veresre nyúzott

állatfejet és csontozatot pillantottam meg. Kötélen lógott, s látszott, hogy a húst lenyesegette valaki róla, mert a megfaricskált csontos nyúlványok ezt tisztán mutatták.

Megálltam az akasztott állatfej előtt, és némi irtózattal, de teljes bámulattal néztem, hogy vajon mi lehetett? S mint amikor forr valami egy üvegben, s egyszerre kilövi a dugót, úgy lövődött ki belőlem is a szó:

- Ez az én kecském volt!

Nyomban iramodtam, hogy bizonyosságot szerezzek. A pajta ajtaját változatlanul találtam, vagyis leszegezve; s lógó állapotban a deszkát is, amit a minap feszítettem vala fel. A jobb szememet éhesen fektettem a likra, s hát a kecske most is ott áll pontosan, ahol a múltkor.

- Cigi-cigi! - szólítottam.

De megint nem mozdult, akár a múltkor.

Tapogatni kezdtem magamat, hogy ébren vagyok-e egészen; s pillogatni sűrűn, hogy nem káprázik-e a szemem? És gondolkozni, hogy az eszem vajon nem zavarodott-e meg!

De hiába, mert minden úgy volt, ahogy a jó szememmel láttam.

- Hát ez csodálatos kecske! - mondtam ámuldozva. - A feje és a csontja vázája a tisztáson felakasztva egy fára, maga pedig itt áll épséges kecske gyanánt!

Mint a bolond, szaggatni kezdtem a deszkákat; majd aztán bebújtam az ólba, hogy a szemem után tapasztalással szerezzek bizonyosságot. Megfogtam a kecskét, hogy mozduljon már, de abban a pillanatban akkorát mozdult, hogy meredten feldőlt, mint a zsák.

Feldőlt, mert nem ő volt szegény, hanem csak a lenyúzott bőre! Kitömködve szénával, mintha élne! A született tölteléket pedig megette Surgylán, pecsenyének!

Ez volt az ő nagy titka tehát!

Lekuporodtam ott a kicsi pajtában, és sebzett lelkemben a valónál is feketébben gomolygott az a nagy idő, amit a csendőrrel éltem. Surgylán csendőrrel; aki engemet olyan gyakorisággal nyomorgatott; aki megetette velem a bűdös sascubákat, s azáltal beteggé tett; kinek a szárnyas vada megölte a macskámat és kivágta a kutyám szemét; aki elriasztotta valamerre Bolhát a megmaradt szemével együtt; aki megette az egyetlen kecskémet, és elvitte a puskát az örmény pénzével együtt!

Aki, jaj-jaj...

Úgy sírtam, mint a záporosó.

Aztán visszatámolyogtam a házba, s megint lefeküdtem.

Estefelé egy bundás úr kopogtatott bé hozzám, és forró vizet kért. Elmondta, hogy nemrég jött látogatásra Amerikából, s legelőbb elment Udvarhely városába az öreg apjához, ott pedig autót fogadott, hogy azon átalmenjen a testvéréhez Szeredába, aki ottan szemlélsz. Tova, künn a mezőben, megrekedtek azonban a motorral, s amíg javították, befagyott abban a víz. Így hát segítsék rajta.

Én mindennel segítettem őt, amivel csak tudtam.

Amikor aztán búcsúra került a sor, meg akarta a szívességemet rendesen fizetni. Erre elbeszéltem neki a helyzetemet, ahogy volt, s arra kértem, hogy ne pénzt adjon, hanem valami ennivalót, főlöslégben ha van neki. Egy nagy skatulyában finom süteményt és halakat adott nekem, mely utóbbi halak szép pléhdobozba voltak fektetve. Amidőn mindezeket én neki

szépen megköszöntem, akkor még egy kicsi zászlót is adott emlékül nekem, s a zászlócska mellé azt mondta, hogy jól becsüljem meg, mert a szabadságot jelképezi.

Aztán elment.

Az első dolgom az volt, hogy ettem a halból, s igen a finom süteményekből is. Amikor pedig magammal így megbékéltem, a kezembe vettem a kicsi zászlót, hogy jól megnézzem. Közben az amerikai magyarra gondoltam folytonosan, aki azt mondá vala, hogy az a zászlócska a szabadság lobogója.

S akkor egyszerre bátor és nagy gondolat támadt fel bennem.

Vagyis kézbe vettem a kicsi fejszét, és elindultam a hóval belepett országút felé. Ott az út közelében kiválasztottam egy sugármagas fenyőfát, arra felmentem, a tetejét levágtam, s oda feltűztem a zászlót. Lefelé jöttömben pedig levagdostam a fenyő ágait, nehogy felmehessen valaki, s onnét levegye a kicsi zászlót.

Azt a zászlót, amit én zengő szívvel és a szabadság lelkével tűztem oda; s annak öröme is, hogy megszabadultam csendőr Surgyélántól.

Negyedik fejezet

Mialatt fenn a fán fogyasztottam maradék erőmet, azalatt az ujjom begyibe úgy beléütött a hideg, hogy azt kimondani nem lehet. Amint leszállhattam tehát, rögtön hozzá is fogtam a kiengeszteléshez, de olyan meleg igyekezettel, hogy tőlem buzgóságot akkor még a vénasszonyok is tanulhattak volna. Fújtam-leheltem és dörzsöltem az ujjaimat, mókáztam és kedveskedtem nekik, s még a lábom közé is dugdostam őket. Mindama hízelkedéssel sem mentem azonban eléfelé, sőt a hideg még a fülem cimpáját is kezdetté csípni. Fájdalmamban egész búcsújárást láttam: apám, anyám és az egész rokonságom a szegekről s a végekről, majd az iskolatársaim és az egész falu mind nagy gyúródásban voltak a szemem előtt. De jó, hogy észrevettem közöttük a tanító urat is, mert őrá mindjárt eszembe jutott az orvosság:

*Ha fagy bántja kezed, lábad,
Hóval mossad, mert feltámad.*

A versnek igaza volt, mert bátor dörzsölés után a hó csakugyan enyhülést hozott. Gondoltam, hogy ennyi javulással már el is távozom, nehogy valami kóbor Fuszulán ismét meg találjon látni. Búcsúzóul azonban felnéztem még egyszer a fenyőfa tetejébe, és így szóltam:

- No, te zászló! Aztán hirdessed a szabadságot, ahogy csak tudod!

Azzal megindultam a házamba vissza. Úgy jártam a patyolat hótenger tetején, ahogy Jézus járhatott valamikor a tengeren. Kifeszítettem a mellemet a ropogós hidegben, s a szememet kicsire húzva csintalankodtam a fénnyel. S ahogy így mentem, Hunyadi János jutott eszembe, akiről azt tanultam volt, hogy sokat harcolt a törökökkel. Nem lehetek puliszkából a törökök sem, de Hunyadi mégis mindenüvé kitűzte a zászlót, melynek folytán nagy dicsőség ragadott reá. Most én is valamicske atyafiságot éreztem véle, mert Surgyélán is felért egy basa-törökkel, s én mégis valahogy megharcoltam ellene; s kitűztem a zászlót is, hadd hirdesse, hogy a kecskeevésnek vége van!

Még nem volt egészen este, amikor megérkeztem a házba, de azért úgy gondoltam, hogy mégis nyugovóra térek. Frissiben akartam ringatni magomot a boldog egyedüllét örömeiben; s frissiben akartam a Surgyélán uralkodását is számba venni, de részrehajlás nélkül, s legfőképpen azért, hogy lássam: mit is tanulhatok belőle a jövőre nézve.

Csak éppen tüzet tettem, az ajtót bezártam és bétámasztottam, s azután késedelem nélkül lefeküdtem. De nem a földre, mint annyi időn keresztül, hanem a tábori ágyra. Urason, mint egy hargitai fejedelem. De nem is a lagymatag elernyedés borongott bennem, ami az ellenség távoztával szokta elévenni az embert, hanem inkább a víz ereje, mely a vihar után csak nőni tud!

Ebben az állapotban Surgyélánnak sem kívántam volna, hogy visszajöjjön, mert úgy leigáztam volna, mint Hunyadi a törököket. Meg is néztem még egyszer, hogy jól bétámasztottam-e az ajtót, aztán megint visszafeküdtem.

- Hogy is volt, Ábel? - kérdeztem magamtól.

Ahogy a feleleten gondolkozni kezdtem, nagy-nagy pusztaság terült ki előttem. S ezen a nagy pusztaságon csak én éltem egyedül, s én is csak azért, hogy legyen, aki lássa a pusztaságot. A pusztaságot s rajta a Surgyélán uralkodásának az emlékeit. A drága kecskét, mártíromságban felmagasztosulva egy fára! S ott is csak a fejét és a csontja vázát, mert az eleven testét, mellyel nekem a tejet és a balzsamirt szolgáltatva, felemésztette Surgyélán! S éppen akkor emésztette fel, amikor szerelem után epedett! Ejh, milyen jól megmondta volt a szakértő ember, hogy

vigyázzak Surgyélánra! Hát tudtam vigyázni?! A sashússal ágyba terített; s most immár több tejet nem iszom, és több balzsamírt a szeplők ellen nem csinálok...

S hol van Bolha, kiért hiába kiáltok a téli messzeségbe?! Csak a nyomai vannak meg a fehér pusztaságban, s csak azokat nőhetik körül lelkem virágai!

Mert ő maga elbujdosott a földi sas és a csendőr látványa elől, s elvitte okos szemeit és a rozsdabarna gyapját, mellyel szomorúságomban mindig melegített!

S hol van a macska, aki doromboló nótákat húzott a fülembe, s úgy megvédte a betűket az egerek elől, ahogy Bolha megvédett engem a tolvajoktól?!

S hát a két tyúk, akik a királynak sem tojtak volna nagyobb, mint nekem?!

Igaz, a tyúkok vére inkább a róka lelkén szárad!

De a többiek mind ott feküdtek a Surgyélán lelkén, melyet a kecske mekegéssel, Bolha ugatással és a macska nyávogással fog háborgatni egy egész életem keresztül.

Sajnálni lehetett szegény Surgyélánt, bármekkora garázda volt is.

S én tiszta szívemből sajnáltam is. Mert hiszen nem tagadható, hogy egy-két jó szava mégis volt hozzám; s azt is megígérte, hogy bántódásom nem lesz. Isten bocsássa meg hát az ő bűneit, aminthogy én is megbocsátottam. Mert hiszen megszabadított minden földi kincsemtől, s így a lelkemet könnyűvé tette, mivel nem kellett már aggódnom semmiért.

Magam maradtam, kopogó fejemre.

Példás remete lettem.

Csak éppen a bolhák csíptek kegyetlenül a tábori ágyban, egyéb immár minden rendben lett volna. De a bolhacsípést sem nagyon bántam, mert arra gondoltam, hogy ki minél többet szenved, annál biztosabban elnyeri majd az örök üdvösséget.

Ezzel a vigasz érzéssel aludtam el.

Egészen uralkodó világosság volt már, amikor felébredtem másnap. Azt sem tudtam, hogy reggel van-e vagy délfelé, vagy annál is több. De nem is akartam tudni. Jó volt nekem így. Sokkal jobb, mint annak, aki folyton számíttatja, hogy vajon hány órát és hány percet mutat az óra. Meg azt sem tudtam, hogy kedd van-e, vagy péntek; de szükségtelen is lett volna tudom, mert nem késtem el semmitől, az állataim sem bögtek az élelem után.

Magamra apadtam.

Vagyis egyedül kotyogtam, mint Ádám a paradicsomban, amikor még nem kanyarította volt ki belőle Évát az Isten.

Nem tudom, hogy abban a régi paradicsomban bolhák voltak-e, de én elhatároztam, hogy az enyémből kiirtom őket. S nemcsak őket irtom ki, hanem mindenképpen olyan rendet és tisztaságot csinálok, mintha megérett leány volnék, aki éppen a kérőjét várja.

Legelőször táplálékot vettem magamhoz, hogy a munka vígabban menjen. Aztán kihordtam mindent a hó tetejére; a Surgyélán ágyaneműjét és a tábori ágyat külön, s az egyéb portékákat megint külön. A bútortatot egy nagy ronggyal letörölgettem, az edényeket pedig még forró vízzel is tisztára mostam. A ruhaneműket kiteragettem a hóra, hogy újuljanak és tisztuljanak. Azokat, amelyekkel Surgyélán volt barátságban, a végére hagytam, főképpen a bolhák felkutatása miatt. Nem kellett sokáig keresgélnem, mert a bolhák úgy táboroztak azokban, mint nagygyakorlat idején a katonák. Vitéz ellenséget láthattak bennem, mert olyan szökődösve menekültek a kezem járása útján, hogy hozzávetőleg sem tudtam volna megszámolni őket, pedig a

számítanból vertem mindenkit az iskolában. Mégis, eme szökdösők miatt gyenge búmat sem mondtam volna, de találtam én olyan csípősöket is, amelyek nem ugráltak, hanem másztak. Ezek láttára már engemet sem fogott a tréfa, hanem félrehúzódtam, és így szóltam:

- Nocsak, másszatok! Hátha utolérítek Surgyélánt!

Így történt aztán, hogy még a negyedik nap is ott feküdtek a pokrócok. Csupán annyit háborgattam őket, hogy napjában egyszer megforgattam. Ezt maga a földi élet törvénye is megkövetelte, mert úgy az igazság, hogy az alsó barnák idővel felül kerekedjenek, a felsők pedig szintén kóstonják meg az alacsony sorsot.

Végre az ötödik nap arra határoztam magamat, hogy még egyszer tüzetesen megvizsgálom a Surgyélán kelengyáját; aztán, ha az eredmény megengedi, akkor behordom a házba. Kezdettem is vizsgálni a pokrócokat, s ahogy éppen javában kutattam volna, hát egyszer mintha a nevemet kiáltotta volna valaki. Riadtomban rögtön futásra gondoltam, mint a róka; de a futási szándékból nagy csodálkozás lett hamarosan, a csodálkozásból pedig nagy öröm.

Az első szemrebbenésre csak egy alakot pillantottam meg, amint a mező felől közeledett. Aztán láttam, hogy törpe alak, s nem is vastag; pedig a téli öltözet eléggé meg szokta kövériteni az embert. Kunkori bocskorával játékosan porozta a havat, miközben egy nagy bottal biztatta magát. A két kezén posztóból való sutu-kesztyű volt, a fejében irdatlan nagy sapka, a bajuszán pedig s a szemöldökén téli virágok.

A mozgásáról, ahogy jött-haladott felém, úgy tetszett, mintha már ismerném valahonnét. S ebben nem is csalódtam, mert ahogy mind közelebb és közelebb evezett, annál inkább otthonosabb lett a szememben.

- Hiszen ez az édesapám! - nyílottam ki végre.

Fordultam egyet-kettőt a havon, mintha az örömet táncoltatnám. Aztán megálltam arccal feléje, s a szememet ragyogtattam neki, mint a gyémántot. Jött volna, hogy elejébe fussak, de aztán eszembe jutott, hogy önálló és keresettel bíró ember vagyok én is, aki nem szökdöshetik iskolások gyanánt.

Apám lehúzta a jobb kezéről a sutu-kesztyűt, és férfias fogással paroláztunk. Csak akkor láttam meg, hogy mily sokat vénült, amióta nem találkoztunk. Sovány is volt nagymértékben, a szemeiben pedig a játékos fény hervadva ült.

Nem szólt semmit.

Még a hogylétemet sem kérdezte, de mivel gondoltam, hogy nem szenved némaságban, tréfásan így szóltam hozzá:

- Hát a kicsi barnákkal nem találkozott az úton?

- Immár nem is barna, hanem fekete - mondta rejtéllyel apám.

Ebből más semmit sem érthettem volna, de én annyit már tudtam, hogy valami nagy baj van. Édesanyám jutott eszembe, s a szívemben mindjárt gyászének búgott fel. De annyi bátor erőm nem volt, hogy egyenesen feltegyem a halálos kérdést. Gondoltam, majd eléjön és kitudódik minden, ahogy az Isten elrendelte, és ahogy apám akarja. De úgy éreztem abban a fenyegető némaságban magamat, mint egy pók, aki tizenhat esztendeig fonta az aranyhálót, melyet most egy dorongos rém megtámadott. Csak egy finom kicsi szálát láttam a hálóból megmaradni, s minden erőmmel abba kapaszkodtam.

- Nem a barnák lettek feketék - folytattam a szót -, hanem bizonyosan csak édesapám látta feketének a barnákat.

Apám reám nézett, és láttam, hogy mérlegel engemet.

- Az eszed, úgy látom, futkosó kedviben van - mondta végre.

- Nem fut messzire, ne féljen! - nyugtattam meg.

- Hát akkor miféle barnákról beszélsz?

- Én ama barnákról, melyek ezeken a pokrócokon másztak. Ezelőtt négy nappal beszéltem velük, akkor az utat is megmutattam nekik, s azt mondtam, hogy csak igyekezzenek Szereda felé, hátha utolériük Surgyélánt.

Apám megértette a dolgot, és megbotránkozva kérdezte meg:

- Hát te tetűpásztor lettél?

- Én az az egy nem - mondtam -, mert olyan nyája Surgyélánnak volt, s én csak a nyáját küldtem a pásztor után.

Aztán elbeszéltem, hogy Surgyélán ki volt, hogyan került ide, és miképpen került el innét. Véle egy kalap alatt elmondtam a Fuszulánnal való kalandos történetet is, de a nagy kárvallásokról még egy szót sem szóltam.

- Hát ez a ház miért van itt? - kérdezte apám.

- Ez azért, mert lábai nincsenek - mondtam. - Mert ha lábai volnának, eddig rég elment volna szegény.

Erre szó helyett apám arrafelé fordult, amerről jött. Akkor láttam meg, hogy egy jóllakott nagy tarisnya van a hátán. Tarisnya nélkül is szerettem őt; de tarisnyával még jobban. Ezt ő is sejtette bizonyosan, mert elindult a jött úton visszafelé, hogy talán megijesszen engem, távozván a tarisnyával.

- Hát édesapám hova megy? - kérdeztem.

- Én a szeredai bankba - mondta ő.

- Hát oda mért?

- Én azért, hogy beszéljek az igazgatóval; s megkérdezzem tőle, hogy szabad-e bémenni ebbe a házba.

Úgy szerettem volna, hogy tüstént az ölembe kapjam édesapámat, s úgy vigyem bé a házba. Igen, de attól kellett tartanom, hogy a nagy tehertől megszakadok; s akkor sem bévinni nem tudom, sem pedig egészségesen szeretni őt. Ezért úgy fordítottam a dolgot, hogy az ajtót hamar kinyitottam a sarkáig, a pokrócokat pedig az útra teregettem az ajtó elé, s aztán felhívást intéztem apámhoz, szólván:

- Szíveskedjék befáradni, kedves tekintetes!

A játékhoz apám is értett egész életében. Most is megjátszotta magát, nem is tekintetesre, hanem méltóságosra: vagyis a botját maga elé emelte, mint egy püspök, és méltóságos lassan elindult a ház felé. Én hamar oda állottam oldalt, az egyik pokróc széléhez; s amikor püspök atyám elhaladt mellett, még áldást is osztott reám. Én az áldás alatt a fejemet lehajtottam, és még a mellemet is verni kezdtem, mondván:

- Az én kútfejem az atya, az én kútfejem az atya...

- Jobb kútfejed is lehetne - szólt vissza apám a házból.

Erre én is bémentem utána, s hát éppen akkor akasztja ki a nagy tarisnyát a nyakából.

- Amelyik fej mellől egy ilyen tarisnyát akasztanak ki, az nekem jó kútfej - mondtam én is; aztán az ajtót bétettem, és a tüzet megraktam, hadd gyúrja apám öröme a meleget. Havat is tettem oda, hogy vizet olvasszak, mert bizonyosra vettem, hogy puliszkaliszt is lesz a tarisnyában.

Közben apám háziasra változott, majd a jégvirágokat is leolvasztotta a bajuszáról; a tiszta házföldjén pedig, s a falakon is, szeretettel gurította végig a szemét, melyben a régi fény is támadni kezdett lassan. Engemet is mindegyre megnézett lopva, mintha nem hinne annak, amit lát.

- Jó, hogy éhen nem haltál eddig - szólalt meg végre.

- Én éhen is haltam volna, ha nem ettem volna.

- S hát étel honnét került?

- Az hol a földről, hol a levegőből.

- Hát manna is hullott? - kérdezte.

- Nézzen ki az ablakon, s meglátja! - mondtam.

Bőséges asztalt terítettem, s hozzáláttunk az evéshez. Apámnak szokása volt mindig lenézni az asztal alá, hogy a kutyának, s a macskának vessen evés közben valamit. Most azonban nem találta meg egyiket sem.

- Hát a kutya hol van? - kérdezte.

- Elment nyulat fogni - mondtam.

- Hát tud így magára is?

- Csak úgy tud, mert szemérmetes.

Apámnak nagyon tetszett, hogy ilyen jó nevelése van a kutyának, s meg is jegyezte:

- Úgy látszik, a papokhoz járattad iskolába.

- Könnyű volt odajáratni, mert kézhez jöttek - mondtam.

- Tán nem a somlyai barátok?

- Ők azt mondták.

Láttam hogy valamin nagyon töri apám a fejét, de hogy miféle dolgon, azt csak akkor tudtam meg, amikor így szólt:

- Jó vásárt lehetne csinálni vele.

- Mivel?

- A kutyával.

- Avval jót.

- Jót biza - mondta apám -, mert egy ilyen szemérmetes kutyáért sokat megadna egy kánonok, vagy a barátok főnöke is.

Erre megbólogattam szomorúan a fejemet, és így szóltam:

- Az én kutyám immár elesett attól, hogy papot láthasson.

- Hát az miért?

- Azért, mert ha van is, immár nincs.

Azt is elmondtam, hogy Surgyélán vadította el valahova Bolhát; de arról, hogy miképpen vesztette el korábban az egyik szemét, most nem szóltam semmit. Apám nem esett nagy bánatba a kutya miatt; s ezen én meg is ütődtem egy kicsit, de aztán azzal mentegettem őt, hogy nem ismerte a Bolha nagyszerűségét. Lám, az emberi nyájából is mennyi hasznos és jószívű példakép múlik el naponként, s mégsem bánkódunk azok miatt, mert nem ismertük dicséretes tulajdonait. Inkább megelégszünk ama kisebb létezőkkel, akik elevenen jönnek-mennek az életünk napjaiban. Ilyen volt apám is, akiről mindjárt láttam, hogy megelégednék a macskával is. Csakhogy nem találta a macskát sem, hiába kutatott szemével az asztal alatt.

- Tán a macska sincs meg? - kérdezte.

- Megvanni megvan - mondtam.

- Hát hol van, ha megvan?

- Valahol az erdő között, a hó alatt.

- Azt is Surgyélán pusztította el?

- Ő, de nem egyenesen.

S ha már idáig érkeztünk, elbeszéltem a sassal való szomorú történetet is, hadd legyen a hátunk mögött. Nem hagytam ki azt sem, hogy minket is betegségbe taszított a cubákja által.

- Egy cubáktól betegedtetek meg? - kérdezte lenézéssel apám.

Egy kicsit csakugyan elszégyelltem magamat, hogy egy darabocskára hús olyan nagy és hosszas betegségbe dönthetett engem. Éppen azért úgy kerekítettem ki a történetet, hogy Surgyélán csak egy cubákot evett meg, de én nagyobb vitéz voltam, mert egyedül megettem az egész többi sasmarat.

Ez már jobban megtetszett apámnak is, mert így szólt:

- Igazság szerint még a csontjait is meg kellett volna ropogatnod.

- Hát azokat mért?

- Azért, mert ha téged pusztított volna el a sas, akkor a kutya s a macska úgy fizetett volna érted, hogy még a csontjait is összerágta volna a sasnak.

Tüstént beláttam, hogy apámnak igaza van.

- Attól még nem késtünk el - jutott eszembe.

- Mitől?

- Attól, hogy ketten összerágjuk a sas csontjait.

- Tán nem tetted el?

- Én el!

- Hova?

- A hó alá, az erdőben.

Erre már apám sem akarta elszetni a dolgot, mert így szólt:

- Jó, majd hómenés után összerágjuk.

A halasztás nekem is jobban tetszett, mintha már készülődünk is kellett volna, hogy hozzáfogjunk a kutyának való dologhoz. Éppen azért nem is szóltam, hadd maradjon az utolsó szó az apámé, hiszen elég hosszú és terhes utat tett meg szegény, s legalább annyi jutalmat megérdemelt.

A várakozó csendben nem is mondott semmi többet, hanem csak hallgatott. De furcsábban, mint bármikor azelőtt; valami nagy szomorúsággal az arcán. Ismertem őt, s rettegéssel féltem attól, amit kimondani készül. Vergődve lestem minden mozdulatát, s leginkább elfutni szerettem volna, de mint a macskát karmaival a sas, azokban a percekben engemet is bilincsbe vert valami. Végre, amikor már végeztünk volna az evéssel, apám felállt, s a tarisnyából két üveget vett elő. Az egyiket kidugta, s abból két pohárral csordultig bort töltött. Akkor az üveget letette, s a poharat vette a kezébe. Néhány pillanatig nézte kicsordult fájdalommal a kicsorduló poharat, aztán felállt, és reám függesztette a szemét.

Nem tudtam, hogy miért, de én is felálltam.

Akkor a fájdalom párája elfutotta az apám szemét, és csendesen így szólt:

- A jó Isten nyugtassa meg szegény édesanyádot...

Abban a pillanatban elsötétedett előttem minden; s a bal kezemmel megragadtam az asztal karimáját, mert úgy éreztem, hogy most bukom el, vagy soha. Megfeszítettem térdben a két lábamat is, nemkülönben a nyakamat s az arcomban a csontokat.

- A jó Isten... hallgassa meg... - mondtam valahogy.

Aztán megint egymásra néztünk, a poharat a szánkhoz emeltük, és a bort felhajtottuk.

Olyan volt az íze, mintha a saját könnyeimbe kóstoltam volna belé. Az utolsó kortynál megsajdult a mellem, és megint sötétségbe borultam. A poharat sietve letettem, s a másik kezemmel is megragadtam az asztalt, hogy el ne essem. Aztán lassan leültem, a fejemet a két karomra hajtottam, és sírni kezdtem.

Így ültem egy ideig, könnyes szenvedésben.

Apám békében hagyott, hogy könnyítsek nagy terhemen. Csak jó későre szólított meg:

- No, immár ne sírj, mert szépen halt meg.

- Mindene megvolt-e? - kérdeztem.

- Igyekeztem, hogy meglegyen.

- S tisztességes módon állították ki?

- Azt lehet mondani, hogy a legszebben. Mintha nem is szegény pásztorné lett volna.

- S hát fejkeresztje van-e?

- Keresztapád csinált egy szépet, s téged is ráírt, hogy te is siratod.

- Azt jól írta - hajtogattam a fejemet.

Apám ismét bort töltött.

- Ezt a kicsit még igyuk meg - mondta -, aztán az én toromra lesz más.

- Addig a borivás kimegy a divatból - feleltem neki.

- Hát ami jó bé helyette?

- A másnapi feltámadás.

- S hát akkor majd honnét üsmerzik meg, hogy holtan fekszik-e valaki, vagy csak aluszik?
- Az onnét, hogy aki meghalt, az másnap reggel biztosan feltámad; ellenben, aki csak aluszik, az délig elhúzhatja, ha nincs egyéb dolga.

Ismét ittunk, s egy kicsit felengedett a gyászolás.

- Az aluvóknak akkor is jobb lesz - mondta édesapám.
- Azt én nem gondolom - feleltem.
- Hát?
- A szegényeknek lesz jobb, s a gazdagoknak a legrosszabb.

Láttam, hogy ezt nem érti apám, s azért megmagyaráztam neki:

- Hát hallgasson ide! Mivel a szegény embereknek úgyis örökké korán kell felkelni, azt fogják gondolni róluk, hogy azok mind feltámadók, s bé fogják küldeni a mennyországba. Ellenben, akik délig alusznak, azok mind künnrekednek, mivel pedig délig csak a gazdagok szoktak aludni, a künnrekedők mind gazdagok lesznek.

Apám mozdított egyet a fején, és jóízűen mosolygott.

- Te jól elkormányoznád a világot - mondta.
- Én el úgy, hogy mi ketten hátrányt nem szenvednénk.
- Hát az igazsággal mi lenne?
- Az igazsággal az, ami a pénzzel: vagyis nálam sem lenne rosszabb helyen, mint másnál.

Apám elgondolkozott, de nem azért, hogy feleljen az én bölcseletemre, mert egy idő múlva elégedetten jegyezte meg:

- Neked a pásztorkodás jót tett, hálistennek.
- Azt miből gondolja?
- Én abból, hogy most már magad is látod a szegény ember sorsát, s amint a szavaidból kiveszem, segítenél is rajtuk, ha módodban volna.

Nagy lelki megnyugvás és öröm volt nekem, hogy apámtól megbecsülést hallottam; s nemkülönben az is, hogy meglátta: mit tanultam, és merre vettem az utamat a pásztorkodásom alatt. Az érdemtelen szegénység és az érdemes igazság kérdését tovább sem hagytuk ki a beszédből, mert amíg a szobát rendbe tettük, s amíg a tábori ágyat bolhátlanul ismét a helyére állítottuk, s tüzelőfát is raktároztunk fel, addig is mindezekről folytattuk a szót.

Végül aztán, amikor apám észrevette, hogy immár hajlandóság mutatkozik a sötétedésre, a puliszkafőző edényben vizet tett oda, s nekem így szólt:

- Amíg látunk, meg kéne fejni a kecskét!
- Azt az egyet tudom, hogy én nem fejem meg! - mondtam.
- Mért nem, ugyan biza?
- Csak.
- Nem baj, megfejem én! - szólott apám.
- Akkor vegye a fazekat!

Elindultunk ketten, én elől üres kézzel s apám utánam a fazékkal. Amikor a pajta mellett tovább mentem, apám megkérdezte:

- Hát te hova mész?

- Én a kecskéhez.

- Hát nem itt van?

- Most nem!

No, jól van, ismét megindultunk tovább és egyenesen előre, de mindenütt azon a nyomon, amit Surgyélánnak lehetett köszönni. Végre elérkeztünk a szomorú tisztásra, ahol a föld nagy fekete szemmel fogadott minket. Én rögtön odaléptem a felakasztott kecskefej mellé.

- No itt van, fejheti! - mondtam.

Apám zavarodottan nézett reám.

- No fejje, lám! - szoltam ismét.

- Mit fejjek?

Rámutattam a megfagyott fejre és a csüggedező véres csontozatra:

- Ezt, né!

- Mit beszélsz?!

- Azt beszélem, hogyha kecskét akar fejni, akkor itt van.

Apám szólni sem tudott egy ideig, aztán megbotránkozva tette fel a kérdést:

- Tán nem ettétek meg?!

- Azt meg, de nem én.

- Hát?

- Találja ki.

- Találja ki a fene! - mondta apám.

Hát erre a kecske dolgát is elbeszéltem neki, utána pedig keresztet vetettem a felakasztott fejre, majd apám is keresztet a fazékra, és szép csendesen visszajöttünk.

Este, amikor lefeküdtünk, apám így szólt:

- Bár visszajönne az a te Surgyélánod!

- Mit csinálna vele? - kérdeztem.

- Eligazítanám, ne félj.

- Imádkozzunk, hátha visszajő.

Úgy látszik, édesapám csakugyan elmondott legalább egy Miatyánkot, mert harmadnap reggel, amikor éppen a mosdóvizet ki akartam önteni, hát akkor észrevettem, hogy az erdő felől két ember lopózkodik puskásan a ház felé. Hamar béfutottam a házba és így szoltam:

- No, vége az életünknek!

- Hát miért, te?!

- Azért, mert az Isten meghallgatta az apám imádságát.

- Csak nem?!
- S nem is egyedül jó, hanem egy másikkal, biztosan Fuszulánnal!
- Híjj, a keserűségít, pedig én Fuszulánért nem imádkoztam! - mondta apám.
- A szele, úgy látszik mégis érte! - feleltem.
- Most már mit csináljunk?
- Én bécsalom őket a házba.
- Az nem lesz nehéz.

Igen meg voltunk mind a ketten ijedve, de kiváltképpen apám. Azonban nekem annyi eszem még volt, hogy a fegyverre gondoljak; nem azért ugyan, hogy használjam, hanem azért, hogy jól el van-e dugva. A földön hevert az ágyam alatt, de jobb helyen nem is lehetett volna. Egy-két pillanat alatt minden egyéb is végigfutott az eszemen, aztán hirtelen kihalásztam a legfőbbet, és apámhoz így szóltam:

- Nekik fegyverük van, nekünk eszünk kell legyen.
- Jaj, Ábel, Ábel...
- Ne jajgasson, hanem tegye az asztalra a pálinkásüveget, s melléje poharakat.

Odamentem az ajtóhoz, és kinyitottam.

- Ennivalót is! - szóltam még vissza.

Aztán a legnagyobb barátsággal megindultam a rablók elejébe. Egy kicsit büllögve mentem, lassan és hunyorgatva, mintha kedves, de huncut vendégeket tisztelnék bennük.

- Na, hova lettek volt el? - kérdeztem.
- Megcsináltunk egy nagy kirándulást - felelte Surgyélán.

S ahogy e választ kimondhatta, akkor értünk össze éppen. Kire-kire egy mosolygó pillantást vetettem, de a belsőmben nagy hidegrázás dúlt, mert egészen közelről nem is emberek voltak, hanem kóbori majmok. Az arcuk fakó és sovány volt, belepve szakállal torzonborzosan, kivált a Fuszuláné. Ruházatuk még lett volna elegendő, de látszott, hogy abban gyúrták össze a szakállukat. Nem nagyon akartak megállni, s úgy elegyedni szóba velem, de aztán Surgyélán mégis meggondolta magát, és példát mutatott Fuszulánnak. Kezet is fogott velem, és megkérdezte:

- Hogy lóg neked a fityeg?

Mielőtt feleltem volna, Fuszulánnal is baráti kezet akartam fogni, de ő megvetéssel nézett reám, és így szólt:

- Mindjárt leköplek!
- Hát engemet mért, nagyságos úr? - kérdeztem.
- Ki csalt be engem akkor a házba? S ki kötözte össze a két kezemet?!

Láttam, hogy a legnagyobb veszedelem fenyeget, de szerencsémre a mentő angyal megsúgta nekem, hogy mit feleljek.

- De mégis én mentettem volt meg a nagyságos úrt! - mondtam.

Fuszulán felborzolódtott egészen:

- S még ilyent mersz mondani, te gazember?!

- Hát hogyan mernék, amikor úgy van! - mondtam a szeme közé. - Vagy mi gondol a nagyságos úr: mért hagytam a két lábát szabadon? Vajon nem azért-e, hogy kellő alkalommal el tudjon futni?

Ezzel a találmányommal nagy hatást gyakoroltam Fuszulánra, mert a hangját megváltoztatta, és így szólt:

- Hát te készakarva hagytad szabadon?

- Készakarva hát! Mert tudtam, hogy útközben lesz annyi esze, amennyi csakugyan volt.

- No, akkor megkegyelmezek neked - mondta Fuszulán. - De ha a lábaimat is összekötöztél volna, most agyonlőnélek, mint egy kutyát.

S kegyelme jeléül kezet is fogott velem.

- Nincs-e odabent most az igazgató? - mutatott a ház felé.

- Ne féljen, mert aki most benn van, az nem igazgató.

Fuszulán megragadta a fegyverét:

- Hát van bent valaki?

- Van, de csak apám.

- Puskája van-e?

- Lesz, ha ad neki.

Ennek megörvendettek mind a ketten, s mint három jó barát, elindultunk a ház felé. Amikor az ajtón beléptünk, én rámutattam apámra, aki a megterített asztal mellett állott.

- Ajálom édesapámat! - mondtam.

Erre a két jövevény úgy tett; mint ahogy az urak tesznek, vagyis meghajtották magukat, és kezet fogtak apámmal.

- Szíveskedjenek helyet foglalni! - mutattam az asztal melletti két székre.

A vendégek nem is kérték magukat sokáig, hanem leültek. A fegyvert azonban nem támasztották a sarokba, hanem a lábuk közé vették.

- No, Ábel, most légy házigazda! - mondtam magamnak.

Aztán a két pohárba, amelyékből mi apámmal a bort ittuk volt, pálinkát töltöttem nekik. Nem sokat, csak két ujjnyit. Ennek a fukarságnak egyik oka az volt, hogy kívántassam velök a finomságot árasztó szilvapálinkát; a másik pedig az, hogy itató szándékomat észre ne vegyék. Meg is mutatkozott mindjárt, hogy milyen kitűnő számítással voltam, mert Fuszulán rögtön megkérdezte:

- Hát annyira sajnálod tőlünk?

- Én nem sajnálom, de erős! - mondtam.

Erre Surgyélán megragadta az üveget, s annyit töltött mind a két pohárba, hogy azok szinte teli lettek.

- Mi jobban erősek vagyunk! - szólt is melléje.

Aztán sátán módjára kacagtak egymásra, s koccintották össze a poharukat. Mielőtt azonban ittak volna, egy másik nevezetes dolog is történt; az ugyanis, hogy Surgyélán odaszólt apámnak:

- Gyere velünk inni, maga vén öreg!

Apám a kályha mellé húzódott volt egy csutakra, hogy ne is látszódjék valami nagyon. A szóra zizzelve fordult oda, mint a falevél, amit a szél fuvint meg hirtelen.

- Használják csak egészséggel, én méltatlan vagyok arra - mondta.

- Mire maga méltatlan? - kérdezte Surgyélán.

- Arra, hogy az urakkal igyam.

Surgyélánban már akkor lángot vetett a jókedv, hogy felállt, megragadta apámat, s erőszakkal odanyomta az asztalhoz harmadiknak. Tőlem egy poharat kért, s amikor én csuprot adtam, úgy földhöz vágta, hogy ezer darabba ment a szegény edény.

- Nem kávét akarja inni, hécska! - acsarodott reám.

Erre az én apám sapkáját a fejembe húztam, hogy menjek.

- Hová elmész? - kérdezte Surgyélán.

- Én a városba Szeredába, hogy poharat vegyek - feleltem neki. - Mert ebben a házban csak két pohár van.

Hát ez segített, mert mindjárt jó volt a csupor is. De apámat úgy kitüntette, hogy a saját poharát adta neki, magárnak pedig a csuporba töltött. Akkor ismét koccintottak és ittak, mégpedig olyan vitézséggel, hogy utána süllőgni látszott a szemük, mint a tűzben a nyers fa bogja. Csak apám mérséklesteskedett, de bár ne tette volna, mert Surgyélán rögtön ráesett, mint egy gyermekre.

- Maga ne csinálja itt kecske-munkát! - mondta neki, és megitta véle az egészet Aztán utána megint töltött, s azt is meg akarta itatni. Apám hirtelen szólni sem tudott, csak köszörülte a rezes torkát, és pillogtatott. Megijedtem, hogy baj lesz, mert apám, ha ivott egy kicsit, a kocsmából is gyakorta véresen jött haza. Vettem hamar az üveget, s töltöttem a két erdei vendégnek is, hogy inkább beléjük menjen, ha már így van.

- Jobb, ha szopogatják - szólottam is.

Sokat használtam ezzel, mert ismét koccintottak, s úgy ittak hármasan, de immár csak egy-egy kortyot. Látván, hogy sikerrel tereltem a rendes útra őket, nagy csendben lehúzódtam a kályha mellé a csutakra, nehogy engemet is megitassanak.

Apám is zsurogodva ült, mint a macska, csak éppen nem dorombolt.

- Tán vagy szerelmes, öreg? - kérdezte Fuszulán.

- Én igen - mondta apám.

- Kibe belé?

- Én a váci püspökbe.

Ez tetszett Surgyélánnak is, mert nagyot nevetve szólt:

- Én csak váci fenét ismertem.

- Az is váci, ez is váci - legyintett Fuszulán.

Nagyon jólesett volna nekem, ha rögtön betörhetem vala a fejét az istentelen beszéd miatt, de a helyzet nem olyan volt. Annyit azonban mégis megtettem, hogy Fuszulán felé így szóltam:

- Akinek nem muszáj, az ne kárhozzék el.

Mintha egy spárgával húztam volna meg, úgy fordította felém a fejét Surgyélán.

- Gyer ide! - parancsolt reám.

Gondoltam, jobb lesz, ha odamegyek.

- Mért véded olyan nagy urat, mint váci püspök?

- Azt hallottam, hogy magának rokona - feleltem.

Surgyélán ezen jót kacagott; majd nagy kedvében tovább ment a rokonságnál is, mert így szólt:

- Úgy nézzél engem, hogy én maga vagyok váci püspök!

- Hamar meglett - feleltem.

Surgyélán már egészen belé is találta magát a püspökségbe, mert ültéből felém nyújtotta kegyesen a kezét, s azt mondta:

- Csókoljad meg!

Az első pillanatban azt gondoltam, hogy nem csókolom meg, hanem inkább leköpöm; de aztán az őrangyal figyelmeztetett, hogy az életemmel játszom, s talán az apám életével is. Lehajoltam, és úgy tettem, hogy megcsókolom. De valójában mégis az első szándékomat hajtottam végre, mert a csókom olyan nyálás volt, mintha Surgyélán keze hátát egy bornyú nyalintotta volna meg.

Hanem az édesapám arcát a szégyen mégis pírba vonta, mert ő csak azt látta, hogy egy rablónak kezet csókoltam. Úgy is villantak meg rögtön a szemei, hogy abból jót nem lehetett sejteni. Szólani azonban nem szólott semmit, hanem csak felemelte a poharat, és a pálinkát belőle mind kiitta.

Surgyélán és Fuszulán kacagva utánozták őt.

A levegő fülledni kezdett a szobában.

S apám fészkelődni.

Már láttam, hogy nagy veszedelem közeledik, hacsak valami csoda nem történik. S annál biztosabban közeledik, mert apámban nemcsak a méreg, hanem a pálinka is dolgozni kezdett. Ezzel ellentétben pedig az erdei vendégeken szinte nem is látszott, hogy ittak. Igaz, hogy nagy erős férfiak voltak, s közben-közben falatoztak is.

Én mindjárt visszaültem a kályha mellé a csutakra, ahonnét szemfülesen figyeltem minden mozdulatukat. A pálinka már fogytán volt, s ezzel együtt az én legfőbb tervem is, hogy leitatva megfogjam s megkötözzem őket. Így hát már nem ezen gondolkoztam, hanem csak azon, hogy miképpen tudnám békességben eltávolítani őket a háztól. Mielőtt azonban kitalálhattam volna valamit, apám parázsló szemekkel felém fordul, és így szólt:

- Ábel, gyere ide!

- Mért, édesapám?

- Azért, hogy mi is ketten legyünk!

Mivel több szék a szobában nem volt, apám az övének a karfájára ültetett engem; majd átölelte a nyakamat, és jó nagyot rikoltott fel a fülem mellé:

- Ne félj, Ábel, azt a cudar gyertyáját!

- Ne félj, amíg minket látsz! - tette hozzá Fuszulán.

Apám a magáét folytatva, huncutul reám kacsintott.

- De azért meg ne vakulj! - mondta.

Erre Surgyelán, mint legnagyobb sátán, csúnyán vigyorogva jegyezte meg:

- Aztot ne, mert oztán nem látsz, hova futni!

Megint ittak egy-egy kortyot, de azt úgy koccintották el, mintha szikrázó parazsat értettek volna össze. Amikor pedig ivás után letették a poharat, apám az asztal alá kukucskált, és hívni kezdte a macskát. Tudtam, hogy mit akar feszegetni ezzel, s oldalba hüvelykeltem egy kicsit. Apám azonban nem ügyelt reám, hanem jó hangosan megkérdezte:

- Hol a macska, Ábel?

- Férfihez ment egy sashoz - feleltem.

- Hát a sast ki hozta rá?

- Baj hozza a bajt - feleltem kitérő módon.

Erre apám a macskát félbehagyta, de hívni kezdte mindjárt a Bolha kutyát. Mikor a kutya sem jelentkezett, ismét felém röpítette a kérdést:

- Hol van a kutya, Ábel?

- Elment nyulat fogni - feleltem.

- S onnét mért nem jő vissza?

- Azt az Isten tudja.

Surgyelán élesen figyelte minden szavunkat. De nem szólt, hanem csak vigyorgott. Már úgy szorongatta a szívemet a félelem, hogy nem jutott eszembe semmi okos dolog. Egyedül csak az, hogy leszálltam a szék karfájáról, s az apám poharából én is húztam egyet. Abban a percben azonban apám is felállt, s hát olyan részeg, hogy tántorog.

- Feküdjék le, édesapám! - kezdtem kérlelni.

- Más dolgom van! - felelte.

- Mi más?

- Az éppen, hogy megfejjem a kecskét.

Csakugyan felvett egy fazekat, s indulni akart. Reszketve elejébe álltam, s csendesen mondtam neki:

- Inkább két kecskét veszek, csak most üljön le!

Surgyelán kortyintott egyet, majd erős hangon és szaporán mekegni kezdett.

Fuszulán kacagott.

Apám úgy nézte őket, mintha azt méregette volna, hogy vajon melyiket ölje meg előbb. Minden erő és akarat a szemébe gyűlt, s ezt én arra használtam fel, hogy a fazekat kivettem a kezéből. S úgy, a fazékkal a kezemben, odamentem Surgyelánhoz, és könyörögve így szóltam hozzá:

- Édes Surgyélán úr, én inkább még egyszer megcsókolom a kezét, csak, az Isten megfizeti, most menjenek el innét. Nem apám miatt, mert maguk százszor erősebbek, mint ő. De négy csendőr tegnap is itt járt, hogy megfogja magukat, s ebben az időtájban ismét jöni találnak esetleg. Menjenek el, édes Surgyélán úr, s majd máskor inkább jöjjenek vissza.

Mialatt mondtam ezt a könyörgést, Surgyélán tusakodni látszott, de aztán nyögött egyet, és mozdulni látszott, mintha már indulna is. Hanem abban a pillantásban apám reám kiáltott:

- Ábel, fiam!

- Tessék, édesapám!

- Nem tudsz valakit, aki egyedül megevett egy kecskét?

- Én nem, hát az minek kéne?

Apám ott állott az ajtónál, kivetett mellel.

- Annak, hogy megöljem! - mondta.

Hát erre felhúztam hamar Surgyélánt a székről, miközben szorgosan topogtam mellette, s apámat mentegtettem, mondván:

- Amikor részeg, mindig ilyen embert keres.

Gyorsan csomagolni kezdtem az ennivalót is; mégpedig úgy, hogy magunknak csak keveset hagytam, a nagyobbik felét pedig odaadtam Surgyélánnak, csakhogy induljanak s menjenek.

Nem tudtam, hogy a szóbeli négy csendőr miatt-e, vagy az irántam való könyörületből, de Surgyélán csakugyan késznek látszott az útra. A puskát is a kezébe vette és fontolgatta, de közben apámat nézte folyamatosan. Így lebegtette egy ideig a kegyelemadást, majd aztán úgy tett, mintha hirtelen mégis jóra határozta volna magát, és lassan a nyakába akasztotta a fegyvert. Akkor Fuszulánnak, aki örömet pártolta a távozási tervet, odaintett, hogy az élelmet vegye magához. Amikor ez megtörtént, lassan és kevélyen, de minden búcsúvétel nélkül, megindult elől.

Apám az ajtó mellett állott balról, arcán a győzelem huncutságával és részeg mosolygással. Valahogy olyanformán, mintha kimenőként, alkalmas pillanatban, billenteni akart volna egyet. Surgyélán haladtában megállott mellette, és egy kis ideig szúrósan nézte. Aztán egy edényt, amiben hideg víz volt, felkapott nagy hirtelenséggel, s abból a vizet mind az apám szeme közé loccsintotta. Apám megrázta fejét, s nagy prüszkölésekkel a szoba közepe felé tántorgott.

Surgyélán és Fuszulán pedig kacagva eltávoztak.

Egy kendővel megtörölgettem az édesapám ábrázatát, majd lehúztam róla a vizes ujjast, és ráadtam a nagy szokmány-köponyeget. Aztán odavezettem a tábori ágyhoz, és szépen lefektettem.

S mindez idő alatt egy kukkot sem szóltunk.

Sem ő, sem én.

Lenyugtattván apámat, az ablakon keresztül a rablók után néztem, de már eltűntek volt valamerre. Örvezdeni szerettem volna eme szerencsés megszabaduláson, de nemigen tudtam, mert nagy ernyedés fogta el a tagjaimat, s a bőröm is hidegen borsókázott. Csendesen leültem hát az egyik székre, háttal apámnak, mert abban a percben őt látni sem esett jól. Roskatagon ültem a székben, mint egy öreg ember. Csak nagy későre keltem fel onnét, hogy a rablók után rendet teremtsék; s már a munkámnak vége felé is jártam, amikor apám egyszerre megszólalt:

- Ábel, fiam!

- Tessék.

- Meghalt-e mind a kettő?

- Melyik mind a kettő?

- Akiket én megöltem.

Mindjárt gondoltam, hogy ő kiket ölt meg a szájával; s hogy megnyugtassam, így feleltem:

- Az a kettő meg.

Apám nagyot nyögött, mintha erős munka lett volna, amit ő végbevitt.

- Ne félj, mert rendre-rendre minden rablót megölök - mondta még.

Aztán a fal felé fordult.

Egész nap aludt és egész éjszaka; s másnap már nem emlékezett semmire. Én azonban elmondtam neki, hogy milyen nagy veszedelemben forogtunk. S jelentettem azt is, hogy Fuszulánékat újabb vendégségre hívtam, így hát tartsuk magunkat ahhoz, hogy valamelyik nap ismét házunkban tisztelhetjük őket. Egyjárást előterjesztettem azt a tervemet is, amelyet az álmatlan éjszakában sok gondolkodás után kovácsoltam össze, s amely úgy szólott, hogy a rablókat mindenképpen a törvény kezére kell játszani. Apám nem sokat gondolkozott a szavaimon, hanem így szólt:

- Hadd a nyavalyába, ne avassuk az urak dolgába magunkat!

Erre én azt válaszoltam, hogy minden embernek örködnie kell a világ rendje felett, mert a becsület azt kívánja. Ha ez így van, s mi mégis túrjuk a rablók sétifikálását, s alkalmas időben sem játszunk a törvény kezére őket, hanem ellenkezőleg: dugdossuk és melengetjük, akkor mi is cimboraságba esünk. És egyébként is, a pásztort nemcsak azért fogadják, hogy eladja a fát, hanem azért is, hogy megfogja mindazon rablókat, akik a tisztességet az ő szeme előtt vesztették el.

Addig beszéltem, amíg apám megadta magát, mert így szólt:

- Lássad, mit csinálsz; itt nem én vagyok a pásztor.

Ennek utána már csak arról kellett gondolkozni, hogy a szándékomat miképpen lehetne sikeresen végrehajtani. Erre két módozat látszott. Az egyik az volt, hogy legalább két liter erős pálinkát vásároljunk, s hogy levegyük a lábukról Fuszulánékat, amikor megint visszajönnek. A másik pedig az volt, hogy jelentést teszünk a bankhoz. Számítva, hogy az első visszafelé fordulhat, mint ahogy a tegnapi példa is bizonyította, úgy határoztunk, hogy a bankhoz teszünk jelentést.

- No, akkor induljon! - mondtam apámnak. - Menjen egyenesen a bankhoz, s ők aztán visszahozzák magát.

- Hát te? - kérdezte apám.

- Én itt maradok, s ügyelek a házra.

Apám megrázta a fejét.

- Hát nem megy? - kérdeztem.

- Nem biza.

- Hát miért?

- Azért, mert én nem csinállok pletykaságot.
- Miféle pletykaságot?
- Olyant, hogy az egyik tolvajnál beáruljam a másikat.

No, gondoltam magamban, ezt elég érthető módon megmondá apám.

- Akkor megyek én, s maga maradjon itt! - fordítottam meg a dolgot.
- Nem szeretné-e? - felelte apám.
- Hát miért nem marad itt?
- Azért, mert cimboraságba sem akarok esni.

Ilyenformán s tovább is olyan volt édesapám, mint a kedvetlen rossz gyermek. Semmi olyant nem tudtam kitalálni, ami jó lett volna neki. Végre azonban nagy nehezen mégis rávettem arra, hogy az ajtót zárjuk bé, s menjünk el mind a ketten a bankba. Én a pénzt, amit a fizetésemből gyűjtöttem volt, magamhoz vettem; a fegyveremet pedig bécsomagoltam egy pokrócba, s künn a ház előtt a hóba dugtam.

Aztán bézártam az ajtót, és elindultunk.

Örvendetes utunk volt a fagyos hó tetején; s estefelé már bent is voltunk Szeredában. Oda megérkezvén, én úgy vélekedtem, hogy ne menjünk egyenesen a bankba, hanem elsőbben vásároljuk meg magunknak a szükséges élelmet és egyebeket, aztán háljunk meg valahol, s csak reggel vonuljunk a bankba. Apám jó szívvel egyezett belé, mert ha szegény ember volt is, a pénzzel mégis erősen szeretett kereskedni. Elmentünk tehát vásárolgatni; s a pénzemből el is költöttünk jócskán, de teli is vásároltunk egy zsákot. Estére kelve aztán bémentünk egy kocsmába, s ott szállást vettünk magunknak. Oda kerülvén az asztal mellé, apám erősen legénykedett, mert olyan vacsorát rendelt, mintha urak lettünk volna. S utána bort, egymás után többször is. A vége felé már azt vettem észre, hogy ivócimborákkal főlösen megsza-
porodtunk; úgyannyira meg, hogy mi apámmal csak alig látszottunk ki közülük. Éjfél is volt már, amikor fekvő helyzetbe kerültünk végre, de azért reggel, nyitás után nem sokkal, már ott voltunk a bank előtt. Apám azt mondta, hogy ő künn marad, s ügyelni fog, nehogy a bankot is kirabolják Fuszulánék; én pedig menjek bé egyedül, s igazítsam el a dolgot. Amikor bémentem, s a pénztáros meglátott, örömeben szinte nekem ugrott.

- Hát balzsamírt hoztál-e? - kérdezte.

Most az egyszer nem - feleltem.

- Hát miért nem, te?
- Azért, mert kökény még maradt ugyan az őszről, de a kecskét Surgyelán megette.
- Elég kár - mondta szomorúan a pénztáros.

Jobban megnéztem őt, s hát közelről sincsen annyi szeplője, mint amennyi volt az ősszel.

- Sokat használt - állapítottam is meg.
- Mindenki azt mondja - szólt a pénztáros.

Amikor aztán a szerencsés dolog fölött már eleget örvendeztünk, eléadtam a jövedelem célját. Erre a fiatalúr olyan nyughatatlan lett, mintha künn a bank előtt állottak volna a rablók. Össze is csődítette mindjárt az egész személyzetet; azok pedig körülvettek engem, s olyan ünneplésben részesítettek, mintha egy növendék Hunyadi János lettem volna.

- Hát a nagyságos igazgató úr hol van? - kérdeztem.

Nem is feleltek nekem, hanem mind megfutamodtak, hogy a nagy hírt megvigyék az igazgatónak, aki még otthon lábadozott.

Tíz perc múlva egy nagy bundában már a bank előtt állott az igazgató is. A feje és az arca, itt-amott bé volt valami sárga pántlikákkal ragasztva, s a jobb karját felkötve tartotta. De azért átvette mindjárt a parancsnokságot, s nem sok idő múlva már három csendőr érkezett a bank elé. Az egyik őrmester lehetett. Egy nagy autót is fogadott az igazgató, s arra felültette hátul a csendőröket, maga pedig elé ült a vezető mellé.

- No, indulhatunk is! - mondta.

- Hát minket nem visznek vissza? - kérdeztem.

Az igazgató megnézte az ülőhelyeket, s mintha a levegőtől kérdezné, így szólt:

- Ez a kölyök elfér-e valahová?

Hát erre a szívem, amely teli volt jóakarattal és emberszeretettel, egyszerre nagyot nyilallott.

- Igen, de apám is itt van! - mondtam.

Az igazgató legyintett:

- Arról szó sem lehet!

- Hát a csomagunkat sem viszik el? - kérdeztem.

- Hol van?

- A Zokariás úr kocsmájában.

- Mért nem hoztátok ide, nekünk sietni kell! - mondta az igazgató.

A véremben már erősen mászkáltak a hangyák.

- Ha sietni kell, akkor siessenek! - szóltam oda, s azzal hátat fordítottam nekik.

Az autó elbúgott, s mi ottmaradtunk apámmal ketten. De már nem a korábbi világ vett körül engemet, hanem egy másik, amelyik a hűséget is csak ilyen semmibe vette.

- No, mit mondtam volt?! - szólalt meg édesapám.

- Megtanultam a leckét! - feleltem neki.

Ennyi elég is volt, hogy megértsük egymást, mert hiszen ez a kicsi történet kinyitotta jól az eszemet. Szinte azt mondhatnám, hogy egyszerre kész emberré avatott, és megtanított arra, hogy a szegénységben levők ígéit hirdessem. Ezt mindjárt el is kezdettem, mert bémentem a bankba, és a pénztárhoz így szóltam:

- Kérem a fizetésemet!

- Micsoda fizetésedet?

- A decemberit és a januárit.

- Hát még a decemberit sem kaptad meg?

- Tudtommal nem.

Erre a pénztáros odament egy másik úrhoz, s azzal csevegett valamit. Aztán visszajött, és azt mondta nekem:

- Várj egy kicsit.

- Egy kicsit várok - feleltem; majd behívtam édesapámat is, hogy ne fázódjék odakünn a bank előtt. A pénztáros ablakával szemben székek voltak kirakva, s oda leültünk mind a ketten. S miközben várakoztunk, szemünk a rengeteg pénzen émelygett, ami halmokban állott az ablak mögött.

- Ezek több pénzt gyűjtöttek, mint Fuszulánék! - súgtam apámnak.

- Ejh, ha te is ilyen lehettél volna! - mondta apám.

- Milyen?

- Ilyen bankos.

- Legyen más - mondtam.

- Hát miért?

- Azért - feleltem -, mert aki nappal pénzzel bajlódik, éjjel ördöggel álmodik.

Nem dicsérhettem tovább a pénzkereskedőket, mert éppen akkor a pénztáros szólított engem. Odamentem az ablakához, s hát hétszázötven lejt számol ki nekem a márványra.

- Decemberre ötszáz, s januárra kétszázötven - mondta.

- Kétszázötven?! - kérdeztem.

- Igen.

- Hát mit vétett január?

- Úgy látszik, hogy semmit. Hát mért kérded?

- Én azért, mert januárra csak felit adja, mint ami jár.

A pénztáros kidugta a fejét az ablakon, hogy felvilágosítson engem, s így szólt:

- Az igazgatóság úgy határozott, kedves komám, hogy amikor fahordás van, akkor ötszáz; amikor pedig nincs fahordás, akkor a fele.

- Hát a tolvajokkal való harcolás?! - kérdeztem.

A fiatalúr nevetve felelte:

- Az benne van a kétszázötvenben.

Hát ennyivel ismét okosabb lettem. Nem vitattam tovább a dolgot, hanem nyeltem egyet, s a pénzt a zsebembe tettem. Aztán köszöntem, és apámnak odaszóltam:

- Az elmaradt kétszázötvenben jöjjön maga, édesapám!

Útközben még egy kisebbecske zsákot vettünk, hogy a kocsmában a terhet kétfelé rakhassuk; majd ráadásul még vásároltunk két üveg jó erős pálinkát is.

Aztán elindultunk vissza a Hargitára.

Tudtuk, hogy nem hajt a tatár, s úgy mentünk. Hideg, szép nyugalmas téli nap volt. Néha megpihentünk a csillogó havon, s olyankor vettünk egy-egy kortyot is a pálinkából. Aztán tovább ropogott a lábunk alatt az út, ragyogott a szemünk, s a kedvünk sem volt a másénál rosszabb. Szinte kár is lett volna autóval menni, mert hiszen így csak ketten voltunk, egymásnak legjobb barátai, akik a telet szabadon dicsérhettük s igen az urakat is visszafelé.

Estefelé érkeztünk meg.

Fáradtságot nemigen éreztünk, s nagy bánata egyikünknek sem volt, de a pálinkának sem bennünk. Ahogy közeledtünk a ház felé, hát egyszerre nagyot ordított valaki, s lövés is esett. Erre mi megálltunk, a házból pedig kifutott a két csendőr, s az igazgató is. Akkor vettem észre, hogy a rablók után áhítva, minket vadásznak. Az egyik csendőrt ugyanis felállították volt egy fa háta mögé, hogy onnét lesse a rablókat; s szegény feje azt gondolta, hogy aki jönni fog, az mind rabló. De nekem is volt annyi eszem, hogy a kezemet rögtön feltartottam; s apámnak is annyi, hogy a példámat kövesse.

- Szűnjék a buzgóság, hé! - kiáltottam oda.

Amikor megérkeztünk a házhoz, a csendőrök nem magukra, hanem még reánk haragudtak, hogy mi apámmal mért nem vagyunk rablók! De én mégsem velük kezdtem a beszédet, hanem az igazgatóval.

- Még nem jöttek el? - kérdeztem tőle.

- Még nem.

- Akkor ezután jönek - mondtam.

Az igazgató sóvárogva nézett körül a patyolat birodalomban, hátha meglátná már valahol Fuszulánékat.

- Én ha igazgató volnék, nem így csinálnám - bátorkodtam.

- Hát hogyan?

- Én úgy, hogy a rablóknak fizetést adnék, hogy akkor jöjjenek ide, amikor én akarom.

- Elég nagy bölcs vagy! - mondta az igazgató.

- Mind a ketten azok vagyunk - feleltem -, mert egyformán tudjuk, hogy mennyi ötszáznak a fele. Hát a házba miképpen mentek bé?

- A csendőrök betörték az ajtót.

- Legalább valamit csináltak - jegyeztem meg.

Aztán megindultunk apámmal, hogy a házban a terhet letegyük. Útközben megnéztem az ajtót is, de szerencsére csak a zárat törték vala le. Jöttünkre a többiek is mind visszahúzódtak a házba, csak éppen a vigyázó csendőr maradt künn. Az igazgató az asztal mellé ült, s oda az őrmester is. Mind a ketten a feje voltak valaminek, s így össze is tartottak; ámbár az igazgató úgy ült, hogy az ő nagyobb urasága mégis kitűnjék. A közönséges csendőr a kályha mellé húzta a földre vetett ágyat, s azon heverészett, könyökre ereszkedve.

Apám és én a tábori ágyat foglaltuk el.

Egyébként mi ketten legelőször azt csináltuk, ami az éhes emberek szoktak. S mihelyt serény étvággal járni kezdett a szánk, mi lettünk mindjárt a legnagyobb urak, mert a többiek valahányan minket néznek.

- Megkínáljuk-e őket? - súgta apám.

- Ha éhesek, akkor kérjenek - súgtam vissza.

- Hát hogy kérjen egy nagy úr?

Ennyiben maradtunk, s addig ettünk, amíg jóllaktunk. Akkor megtörültük a szánkat, s egy-egy pohár bort ittunk rá.

- No, ez jó vót! - mondtam hangosan.

- Nekünk jó - mondta apám is.

- De tudja-e, mért esett olyan jól?

- No, mért?

- Azért, mert nem autóval jöttünk.

Az igazgató odanézett, és megcsóválta a fejét:

- Ábel, Ábel! Akasztófán fogsz meghalni.

- Nem is tábori ágyban! - feleltem.

Ezek után, hogy a kívánság is már megkínózta egy kicsit, megkönyörültem rajta, s kérdést intéztem hozzá:

- Egy kicsi pálinkát meg tetszik-e inni?

- Meg én, szívesen! - felelte.

Azt a két poharat, amiből mi ittunk volt, ügyesen megmostam, s töltöttem azokba jócskán. Aztán az egyiket odaadtam az igazgatónak, a másikat pedig az őrmesternek.

- No, koccintsanak! - mondtam.

A csendőrnek is töltöttem egy csuporba.

Így vártunk-várákoztunk, majd az igazgató kiment a házból, s odakünt nagyot kiáltott:

- Jönnék-e?

- Nem akarnak - felelte a vigyázó.

- Akkor nem várjuk tovább.

Csakugyan nem vártak, hanem felkészültek, hogy induljanak hazafelé. De mind a négyen. Ennél nagyobb öröm engemet sem érhetett volna, de azért meghúztam az ördög fülét:

- Magnak egy csendőrt sem hagynak itt?

- Most nem, hanem egyebet fogunk csinálni - mondta az igazgató.

- Mit?

- Azt, hogy amikor megint eljönnek, akkor te bezárod ide a házba, nekünk pedig gyorsan hírt adsz.

- Hogyan zárjam bé, ha letörték a zárat?

- Az igaz, látod-e! - mondta az igazgató. - Hát akkor mit csinálunk?

- Bízsa csak rám - vigasztaltam -, mert én megvetem a kelepécét nekik.

- No, ha megfogod, kapsz ötszáz lejt.

- A pénzt készítheti! - mondtam erre.

Azzal felültek az autóra, és elrepültek hazafelé. Még nem járhattak nagyon messze, amikor lövést hallottunk, s hát Fuszulán és Surgyélán érkezett meg a házhoz. Olyan kimért szerencsével jöttek, hogy azon csak nevetni lehetett; s mi apámmal nevettünk is.

- No, mi olyan jól esik? - kérdezte Surgyélán.

- Éppen most mentek el! - kellett tovább is nevetnem. - Most, az igazgató s a három csendőr!

- Láttam aztot - mondta Fuszulán. - Onnét néztük, nagy fa mögül.

El kellett ismernem, hogy a parázs szélén állani nagy bátorság volt; olyan nagy, hogy az italt biztos megérdemelték, s meg a testi táplálékot is. Elévettem hát a két pufók zsákot, s gazdag asztalt terítettem nekik. Mi apámmal csak az előbb ettünk volt, de Fuszulánék a négy ember helyett is hozzáláttak az étkezéshez. Amiket azonban ivásra került végre a dolog, akkor már egészen négyen voltunk ismét. De annyit mondhatok is, hogy rég nem látott a fehér hasú Hargita olyan jókedvű embereket, mint amilyenek mi lettünk hamarosan. Az ital világosságában már mindegyik jól értette és kedvelte is a másikat, de azért a figyelem központjában én állottam. De ez nem is csoda, mert a második keresztségen most estem által, vagyis már nemcsak a bőrömnön kívül és vízzel, hanem belül és borral is megkeresztelődtem.

- Hát te, lássuk aztot, tudsz jó nótát dalolászni? - kérdezte Surgyélán, amikor már javában parázslottunk.

Gondolkozni kezdtem, hogy mi jót tudnék, nekik valót. Székely nótát még tudtam volna, de olyant keresgéltem magamban, ami róluk szóljon. Végre eszembe jutott, hogy kilencszáztizenhatban, őszi pazarlás idején valami háborús tisztek jártak a faluban, s azoktól hallottam volt egy búsongó nótát, amely így szólt:

*Fürdik a holdvilág az éj tengerében,
Bújkál a haramja erdők sűrűjében...*

Hát ez annyira megtetszett nekik, hogy kezdték és végezték, s később is mindegyre elévették. De hiába vitézkedtek, mert a végén mégsem ők győzték le a nótát, hanem a nóta győzte le őket.

Vagyis reggel a felkelő nap a házföldjén talált minket, ahol bizony mind széthullva és tespedve aludtunk, mintha nem is pálinkát, hanem mérget ittunk volna az éjjel. Fuszulánék is csak délfelé távoztak el, s akkor is morogva és vérmes szemekkel.

Apám és én két napig is sínylettük a nagy keresztelőt, de aztán mégis kinőttük, mint a gyík a farkát. Ráfanyalodtunk a szent könyvekre is, csakhogy teljék valahogy az idő.

Mégis nehezen telt.

- Találj ki valamit, lám! - szólott apám egy reggel.

- Hát én mit találjak ki?

- Valami pénzérő dolgot.

Hát jó, az apám biztató szavára, mint engedelmes fiú, rögtön beléültem az egyik karosszékekbe, a szemöldökömet összeráncoltam, és a két ujjamat huzogatni kezdtem a homlokomon, mint aki valóban kitalálással foglalkozik.

- Hát te mit csinálsz? - kérdezte apám.

- Erősen gondolkozom!

- Ügyelj, nehogy megszakadj.

Azonban hiába szólott oly legyintő módon, mert hamarosan jelentettem neki.

- Kitaláltam valamit, édesapám!

- No, mit?

- Én az aranyat.

- Hol van?

- Az állami pénzverdében.

Apámat is megnyerte a játék, mert a fejét csóváltatva, így szólt:

- Nem félsz az Istentől?

- Én nem.

- S ha mégis megverne?

- Hát engem mért?

- Azért, hogy nőj egy kicsit.

Erre leugrottam a karosszékből, és odaálltam szorosan apám mellé: s hát éppen olyan magas vagyok, mint ő!

- Még egy suppantás különbség sincs! - szóltam örömmel.

- Nincs, ha ágaskodol - mondta apám.

Ez furcsán hangzott, mert én legalább tudtommal, valóban nem ágaskodtam. De azért, bizonyosság okából, mégis odanéztem az alsó végemre, hogy nem a lábam csal-e esetleg. Ennek a pillantásomnak váratlan eredménye lett, mert nem az én lábamat, hanem apámat csíptem csaláson.

- Hát ez az apai becsület?! - kérdeztem.

- Te mit beszélsz?

- Én azt, hogy maga ágaskodik, s nem én!

Apámat annyira megharapta az őszinte szó, hogy az állásból rögtön kilépett, és szembefordulva velem, leigázó szemekkel így szólt:

- Mi vagyok én neked?

- Maga nekem édesapám - feleltem.

- No, akkor ahhoz tartsd magad!

Ezzel megint visszaállt mellém, de hát ismét s még jobban ágaskodott. Annyira, hogy három ujjal is magasabb volt, mint én. Igen furcsán éreztem magamat, mert látnom kellett, hogy az apai hatalom igazságnak akarja kimondatni velem a csalást, el akarja venni a szemem igazságos látását, s természetben is vissza akar nyomni három ujjnyit. Ugyan mit csináljak? Adjam meg magamat, vagy lépjek elé az igazság bajnokává? Így küszködtem néhány pillanatig, de aztán a bölcsesség felé határozván, megadással így szóltam:

- Az apa örökké nagyobb a fiánál.

- Hát ha nem volnék apád? - kérdezte.

- Akkor biztosan nagyobbat nőtt volna - feleltem.

- Nagyobbat is, mert veled sok bajt láttam, ami megtörpített.

- Most is velem látja.

- Veled, de nem sokáig.

- Hát miért?

- Azért, mert elmegyek innét.

- Nocsak, maradjon!

Gondolkozni látszott, majd azt mondta, hogy jó, még marad valameddig. Másnap azonban ismét menni akart, én pedig ismét marasztottam. Ebbe aztán úgy belékapott, hogy az időnk egy részét menéssel és marasztalással töltöttük. A másik részét azonban hasznosabb dologgal, mert nyírfaseprűt csináltunk, és fuszulyka-karókat faragtunk.

Így történt, hogy apám még február végén is ott volt. Hanem akkor, az egyik reggel a kelleténél nagyobb tisztálkodást vittem véghez, s ügyesen felöltöztem, hogy immár végre az én régi gondolatomat bételjesítsem.

- No, én már elég seprűt csináltam, s most megyek! - mondtam.

Apám először azt hitte, hogy én is játszom a menéssel, s csak a szerepet akarom megfordítani. Így hát marasztalni kezdett. A dolog azonban úgy kezdett fordulni, mintha egész hónapon keresztül én csak azért kérleltem volna őt, hogy aztán a végén magam menjek el az orra elől.

- Ne búsuljon, mert holnap visszajövök - nyugtattam hát meg.

Látván ebből is az én elszántságomat, atyai szívvel kérdezte:

- S hova akarsz menni?

- Én a somlyai barátokhoz.

- Tán nem gyónni?

- Én nem, hacsak útközben valami nagy bűnt el nem követek. De ők is meglátogattak volt engem, s még könyveket is küldtek; itt az ideje tehát, hogy visszaadjam a kölcsönt.

Apám nem ellenkezett.

- S ha Fuszulánék jönni találnak, mit csináljak?

- Akármit, csak meg ne ölje őket.

- Hát miért ne?

- Azért, mert eddig már megölte valaki más.

Egy botot is szerkesztettem magamnak, s elindultam.

A délebedet már lefolytatták volt a barátok, amikor megérkeztem; de még ott ültek az asztalnál. Ezt egy növendék baráttól tudtam meg, akit a kötornácon találtam, s akinek mindjárt azt mondtam, hogy vezessen engem egyenesen a gvárgyián elejébe.

- Hát te ki vagy? - kérdezte a növendék.

- Én a főtisztelendő gvárgyiánnak jó barátja.

- Hogy hívnak?

- Engem a Káin testvérének, s a nevem másik fele ott nő a maga állán.

Erre úgy megijedt tőlem a zsenge barát, hogy visszább lépett kettőt; közben pedig mindegyre fehéredett az arca.

- Hát magát hogy hívják? - kérdeztem.

- Mindjárt megmondom.

- Mért nem most?

Erre tovább hátrált ismét, s amikor már elég messze voltunk egymástól, akkor megfordult hirtelen, s úgy elment, hogy azt csak futásnak lehet nevezni. S ami neki oly rosszul esett, az nekem olyan jól, hogy kacagni kezdtem.

Aztán vártam, hogy mi lesz.

Nemsokára nesz-lépéseket hallottam, majd egy nagy buksi fejet dugott elé valaki a kanyarodónál. Én már a fejről rögtön megismertem, hogy az tovább is a gvárgyián lesz, s odaszóltam:

- Bújjon csak elé, abból a rózsabokorból!

Szavaimmal nagy hatást értem el, mert a gvárgyián nevetve bukkant elé.

- Szervusz, Ábel! - kiáltotta felém.

Majd, ahogy összeértünk, átölelte a nyakamat, és magához húzott. Az ő nyomán más barátok is folytak hamarosan oda, mert olyan volt a híresztelés, hogy bolondos fiút láthatnak; s közöttük restelkedett ama növendék is, akivel kezdetben értekeztem. A gvárgyián rájuk nézett a nyakam mellől, és így ajánlott bé nekik:

- Ez Ábel, az én barátom!

- Mégpedig Szakállas! - tettem hozzá; majd a növendék felé intettem, szólván: - No, mit szól maga ehhez, körülményes ifjú?

- Miért körülményes? - kérdezte a gvárgyián.

- Azért mert inkább mindent megcsinál, csak hinni ne kelljen. Az előbb is úgy elfutott, mint egy török leány, pedig hinni könnyebb lett volna, mint futni.

- Azt gondolta, hogy az ördögöt látja a te személyedben - mókázott a gvárgyián.

- Ha azt gondolta, akkor itt semmit sem ér az egész tanítás - mondtam.

- Hát miért nem?

- Azért, mert a papi ábécé azzal kezdődik, hogy az ördögöt meg kell ismerni!

- Hát megismerte! - toldotta a gvárgyián.

- Meg-e?

- Meg bizony, a te becses személyedben!

- Akkor helyes - mondtam én is -, mert jó pénzért béállok ide, hogy tanulmányozzanak.

Erre jót nevettek, s a megismerkedéssel készen voltunk.

A páter-gvárgyián az ebédlőterembe vitt engem, ahol a bő maradékból ételt rakott elém. Rajtunk kívül még három öregecske barát ült az asztalnál, akik csendesen bort iddogáltak. Közben az én játszi fiatalságomat is sóvárogva nézték, amit nem is csodáltam, mert a mennyországba bójuthattak, de abba a fiatalságba, amelyet nekik én ábrázoltam, többet sohasem szegények.

Miközben, ott közöttük, én jó étvággyal pusztítottam a barátok főztjét, a gvárgyián nem akart kifogyni a szóból; s bár nemigen tudtam az étkekesség miatt felelgetni neki, ő mégsem hagyott szó nélkül engem.

- Az Isten nem jól teremtette volt az embert - mondtam végre.

- Hát mért, te? - kérdezte a főbarát.

- Azért, mert ha jól teremtetten volna, akkor ilyenkor két szája volna: egy evő szája s egy beszélő.

Ezt megértette a gvárgyián, s beszéd helyett a borhoz folyamodott.

- Hát Furtunát hol tudóskodik? - nyomtattam le az ebédet.

- Kiment vidékre - szólt a gvárgyián.

- Goromba vidék lehet!

- Hát mért?

- Azért, mert a vidéknek kellene Furtunához menni s nem megfordítva. Csodálom is, hogy nem Nápolyban telepedett le barátunk.

Láttam, hogy ezt a „Nápolyt” nem értik, de vártam; s kis szünet után csakugyan meg is kérdezte az egyik barát:

- Hát mért volna ő Nápolyban jobb helyen?

- Azért - feleltem -, mert a minap azt olvastam a kalendáriumból, hogy Nápoly vidékén nagy földindulás volt. Mármint, ha Furtunát akkor Nápolyban lett volna, nem neki kellett volna fáradnia, hanem a vidék maga kereste volna fel.

Ezt a beszédemet észjárásnak nevezték, s jót nevettek.

- Hát Márkus? - folytattam.

- Beteg - felelte a gvárgyián.

Megütött szívvel néztem rá, s hát a főbarátnak is nagy szomorúság terjeng a szemében.

- No, ez rossz hír! - mondtam. - S mi baja van?

- A tüdejével van baj.

- Bár inkább szeplős volna, mert azt meg tudnám gyógyítani.

Erre nem feleltek, s én sem teregettem ezt a tréfát, mert láttam, hogy ők is erősen sajnálják szegény Márkust.

- Hegyi levegő kéne neki - szólalt meg csendesen a gvárgyián.

- Mi kéne? - ültem egyenesebbre.

- Hegyi levegő.

- Hát az nekem elég van!

- Hol? - idéetlenkedett az egyik öreg.

- Hát fenn a Hargitán! Annál hegyibb levegő nem kell. Olyan hegyi, mintha meg volna szitálva: ragyog és hasít, s még peng belé, mint a jó kaszának az éle.

A páter gvárgyián elgondolkozott, majd így szólt:

- Csakugyan meg lehetne próbálni.

- Azt meg - mondta az egyik öreg.

- Meg hát! - erősítette a másik is.

Volt a konyha mellett egy kicsi szobácska, magas mennyezettel és egy ablakkal. Elemózsiás kamara lehetett azelőtt, de akkor élelem helyett Márkus feküdt benne. Ágya a földre volt

vetve, de takarót bőven adtak reá. Az ablak is nyitva volt, hogy tódulhasson be a kívánt levegő.

- Szerusz, Márkus! - mondtam neki, ahogy belépnünk a főbaráttal ketten.

Márkus rögtön megismert engem, de felelet helyett sírni kezdett.

Leültem az ágya szélire, s így szóltam hozzá:

- Ne búsulj, mert nem vezetik ide a vasutat.

- Ne is vezessék - mondta Márkus. - Nekem elég, ha téged ide vezetett az Isten.

- Engem ide, de nem azért, hogy sírj. Hanem azért, hogy örvendj!

- Hát én örvendek.

- No, akkor kacagj egy kicsit, lám!

Márkus csakugyan nevetni kezdett, s a nevetése kedvre ragadott minket is.

- Ha barát nem akarna lenni, most megházásítanók - mondta a gvárgyián.

Én ennek nem láttam akadályát, s így szóltam:

- Őt így is meg lehet: elvétejtük vele a Hargitát.

Márkusnak nagy kedve volt a dologhoz. Már a gondolat is, hogy kijöhet a jótékony hegyi levegőre, sokat javított rajta. El is terveztük mindjárt, hogy másnap magammal viszem.

Úgy is történt.

Aznap éjszakára még mellette maradtam, hogy a lelkébe minél több életkedvet csepegtessek; de reggel aztán, a gvárgyiánnal ketten, készíteni kezdtük a Márkus lakodalmát. A főbarát azt a ládát, amelyik az ősszel már megjárta volt a Hargitát, telerakatta mindenféle jó ételekkel és innivalóval. Volt egy karcsú szánkójuk is, nagy kacskaringós orral, s abba befogatta a két lovat. Először Márkust tettük fel a szánkóra, de úgy bécsomagolva, mint egy szopós gyermeket. Aztán én is melléje ültem, s elindultunk.

Nem barát hajtott, hanem egy igazi kocsis. De azért, amerre elmentünk, mindenütt ragyogott a hó, s a hegyek is olyanok voltak, mintha a Márkus számára öltöztek volna patyolatba. A lovak orra pufogva füstölt, s mivelünk urak gyanánt siklott a szánkó.

Amikor megérkeztünk, apám éppen alvással foglalkozott; s ahogy ott megbújva feküdt a seprűrengetegben, olyan volt, mintha álmában látná azt a tömérdék gyártmányt. Szép csendesen Márkust beléültettem egy karosszékre, aztán odamentem apámhoz, és megmozgattam. Nyilván a rablókkal álmodott éppen, mert a mozgásra ijedten kunkorodott fel.

- Szinte elaludt! - szóltam hozzá.

- El is, ha nem jössz vala - felelte apám.

- Hát mekkora volt a lajtorja?

- Miféle lajtorja?

- Amelyiket Jákob látott volt álmában.

- Azt ő tudja.

- Hát maga nem látta egyiket sem?

- Miféle egyiket sem?

- Hát vagy a lajtorját, vagy Jákobot.

S miközben így eszmélkedett, kedveszegett is volt; de hát ilyenkor nyilván más ember is az, ha a szemére hányják, hogy ezt vagy azt nem látta meg álmában. Amikor azonban Márkust beajánlottam neki, s ők ketten egyszer-kétszer szót is váltottak, már kezdett visszajönni a kedve. Amidőn pedig eme jámbor szolgabarátnak a kurta történetét is elmondtam neki s el a betegségének mineműségét is, akkor a jó szavak oly bőséggel termettek az apám száján, hogy a közelben, ha lett volna egy fa, az mindjárt teremni kezdett volna.

A szánkázató legénynek, aki a lovakat hajtotta, egy nagy pohárral pálinkát adtam, utána még ennivalót, s aztán eleresztettem haza. Ennek utána pedig tanácsot tartottunk, hogy miképpen rendezkedjünk el hárman a szobában. Úgy találtuk a leghelyesebbnek, ha a tábori ágyat odaállítjuk az egyik ablak alá, s azt kinevezzük a Márkus számára nyoszolyának. Ezt haladék nélkül meg is cselekedtük, s nemsokára már ott is feküdt a beteg.

Apám jó vacsorát készített, utána pedig megvitattuk a világ dolgait, ahogy azokat a szegény ember látja.

Így éltünk hárman.

S így mentünk belé a márciusba.

De tova hetedike körül nagy változás történt, mert édesapám elment, hogy a tavaszi munkához kéznél legyen otthon. Így hát megfogyatkoztunk: mi eggyel s apám kettővel. Vigasztalás-képpen azonban Márkus egyre több erőt és kedvet mutatott; elannyira, hogy már nem is tudtam őt az ágyban tartani.

Gondolni lehet, hogy milyen nagy ünnep volt az a nap, amelyet régtől fogva először töltött lábon. Titkon forgattam is a fejemben, hogy ama napot valamiképpen meg kéne ünnepelni. Némelykor azonban az embernél találékonyabb a sors. Így volt ez akkor is, mert estefele ismét a házhoz érkezett a két mezei vitéz, mármint Fuszulán és Surgyélán. Le voltak egészen rongyolódva, és meg is fogyatkoztak mindenükben, az egy szakállukat kivéve, amelyik úgy elterjedt feketén és gazdagon a mellük felé, mintha legalább egy esztendő aludtak volna, valamelyik zsidó templom oldalában.

Alig jöttek bé a házba, már ültek is legott, ha ugyan ülésnek lehet nevezni az olyant, amikor valaki csak megpillant egy széket, s máris megterheli sürgős rogyanással.

- Nehéz hivatal, ugye? - kérdeztem tőlük.

- Nehéz, hogy a fene megrágja! - mondta Surgyélán.

Ha pedig nézéssel is bé lehet vallani az ilyent, akkor fölösleges is volt, hogy Fuszulán is szóljon.

- De a szakálluk istenes! - kerestem valami dicsérni valót is, mire Márkus is megjegyezte, baráti mosolygással:

- Olyan, mint a fagyöngy!

A rongyos vitézlők gyanakodva nézték Márkust.

- Miért olyan? - fintorodott rá Fuszulán.

- Azért, mert a nedveket elszívja, s a fának nem marad.

- Milyen fának?

- Hát magának!

Itt már Surgyélán is belészólt, mondván:

- Maga ne féljen, hogy mi szakállunk nedvet elszívja, mert előbb is kimenni belőle jutott.

- Hát mert vesztegetik? - kérdezte Márkus.

S az a kérdés olyan jól jött, hogy kacagni kezdtem, de igen Fuszulánék is. Amikor pedig annyira csendesedtünk, rámutattam Márkusra, és így szóltam:

- Látják-e, ilyen barátom van nekem!

- Ő is nem kövérebb, mint mi - mondta Fuszulán.

- Hát oztán, hogy hívják? - tudakolta Surgyélán.

Megmondtam, hogy Márkusnak hívják, s meg azt is, hogy papnak tanul, de jelenleg a gvárgyián vakációt adott neki, hogy erősödjék.

Így folyván a dolog, hamar megbarátkoztak; de ők vették annak is hasznát, mert a barátságot megpecsételni én sem késlekedtem. Vagyis az eledel egy részét a ládából az asztalra csaltam. Azután pedig, vacsora után, nekiláttunk az itálnak is. Így a kedvünkől, amely addig sem volt sovány, lassanként paripa lett; a Márkuséból pedig éppenséggel táltos. Az arcáján pedig rózsák nyíltak, a szemei ragyogtak, s az a jómondó szája meg nem állott.

A derült égre csillagnak lehetett volna kitenni.

Idő teltével, amikor éppen legjavában voltunk, hát egyszerre felállt, hogy ő prédikálni akar. De nagyon furcsa volt. Olyan, mintha hirtelen meggyógyult volna; még az arca is kikerekedett, s a melle kidomborodott.

Szemmel látván mindezt, bennem oly érzés szálldosott, hogy valami csodának vagyok a tanúja. S úgy érezhették Fuszulánék is, mert templomi szemekkel csüngöttek rajta. Márkus rájuk nézett átható és simogató tekintettel, s így kezdett szólni:

- A könnyörületes Úr nevében! A maradék gyertya köszönő lángja lebbenjen felétek, akik a gyarló és szenvedő emberiség követői vagytok, megtévedt testvéreim! Megtévedtetek, hogy annál többet tudjatok szenvedni. Az Isten vezetett titeket erre az útra, mert mindenkit Isten vezet mindenüvé. Nem tudhatjátok, hogy a bűn mikor változik erénnyé; mint ahogy nem tudjuk, mikor és hogyan változik át ama kenyér és bor, amelyről Jézus mondá az ő igéit. Céltalan testvéreim! Szakállatok van, mint a bölcseknek; testetek van, mint az állatoknak. De lelketek van, mint a Szentléleknek! És mégis, hogy előttetek mi van, azt nem akarjátok tudni. Pedig a megtérés várakozik rátok, és a nyugalom. Mert maradhat-e rossz mind az élete végéig az, aki édesanyától született, s aki ennek törvényén sohasem lehet más, csak gyermek? Gondoljatok hát az édesanyára, aki bűneinkért szenved. Gondoljatok rá, és akkor könnyű lesz nektek jót cselekedni.

Eme szavak után felemelte Márkus a kezait, és így folytatta:

- Isten gyarló szolgálja föl étek emeli kezait, és az Ő szent nevében megáld titeket. Legyetek jók és térjete meg arra az útra, ahol mindnyájunkat vár az édesanyánk. Titeket is, engemet is...

Többet nem tudott mondani, hanem hirtelen leült, és az asztalra borulva zokogni kezdett.

Fuszulán is a mellére ejtette a fejét, és sírva fakadt.

Sírva Surgyélán is.

És velük én is.

Reggel a szakállasok kezet fogtak velünk, és szó nélkül, lehajtott fejjel, elhagytak minket.

Attól a perctől kezdve Márkus is nagyon megváltozott. Keveset beszélt, folyton csak nevetett és játszani akart; majd az egyik napon fából szemeket kezdett faragni, hogy azokból rózsafüzért szerkesszen össze. Sokat és hosszú napokon keresztül faragta őket; s amikor aztán minden szem elkészült végre, akkor a ház előtt hóhalmokat kezdett építeni. Sok hóhalmot, és

egy sorjában a mező felé. Nem tudtam elgondolni, hogy miben mesterkedik, de aztán egy reggel így szólt hozzám:

- Gyere, Ábel!

- Hova, te?

- Oda, hogy nézd meg, ki beteg!

Hát kimentünk ketten, s akkor a ház elé állított engemet Márkus. Ő pedig nekihuzalkodott, mint a futók, és egymás után szökdöste által a halmokat. S amikor sikeresen megtette az akadályos utat, visszajött hozzám, és büszkén megkérdezte:

- Hát ki a beteg?

- Valaki más, de te nem! - feleltem.

- Ezután minden reggel megcsinálok ezt - tette hozzá Márkus; majd így folytatta: - Most pedig megyek, s imádkozom.

Bémentünk a házba, ahol ő mindjárt a kezébe vette a hargitai rózsafüzért. Alig kezdett azonban imádságba, erős köhögés jött reá. Odamentem és megfogtam a fejét, de a köhögés nem akart szűnni. Egyszerre vért is láttam elébuggyanni a száján. Erre még nagyobb gyámolítással fogtam meg, s biztatva mondogattam neki:

- Ne félj! Ne félj!

De akkor már sugárban ömlött belőle a vér; aztán beléesett a karjaimba, és ott kínlódott egy ideig.

Úgy vittem két karomon az ágyba, akár egy gyermeket.

Fehéren feküdt, mint a halom, amit ő rakott össze, hóból. A jobb kezével erősen fogta a rózsafüzért, melyet itt-ott pirosra festett a vér.

Már hiába szóltam hozzá, nem felelt.

A szíve is csak úgy vert, mint a madaré.

Egy félóra múlva úgy sem.

Nem mertem kimondani, de tudtam, hogy meghalt.

Letérdeltem melléje és imádkoztam. Aztán egyszerre, nem is tudom, hogy miért és hogyan, kiugrottam a szobából, és elkezdtem futni a hőmezőn keresztül, és folyton a páter-gvárgyiánt kiáltottam.

Ma is csodálom, hogy miképpen győztem Somlyóig az utat.

De estefelé már ott voltunk megint a szánkón: a páter-gvárgyián, a hivatali orvos és én. Ők az ülésben, s én egy festetlen koporsón.

Márkus úgy feküdt akkor is, ahogy az ágyon hagytam. Az orvos megnézte, és szóval is kimondta, hogy halott. Az engedélyt megadta, és temetni is segített.

A nagy odvas fa alá temettük.

- Az iskolákat meg szokták-e áldani? - kérdeztem a gvárgyiánt.

- Azt meg - felelte rá.

- Akkor áldja meg ezt a sírt is, mert ennél nagyobb iskolát nem ismerek.

A kedves főbarát áldásra emelte a kezét. Én lehajtott fejjel ott állottam mellette; s amint ott állattam, hát egyszerre valami odabújt puhán a lábaimhoz.

- Bolha! - kiáltottam fel.

Ráborultam a kutyára, és bizony sírtam, hogy a fél szemével mégis megkerült. Végre a gvárgyián szólított fel mellőle, nem tudom, mennyi idő múlva.

Szűk és szomorú állapotban volt Bolha. Zörgött valósággal. S ahogy ott néztem őt, örömet és bánatot vegyítve, az első találkozásunk jutott eszembe, és áldottam a kedvező sorsot, hogy éppen akkor küldötte vissza nekem, amikor ismét új életet akartam kezdeni.

- No Bolha! - mondtam neki. - Most megyünk, s megugatjuk megint a világot!

Aztán magamhoz vettem a kulccsal együtt a zárat, amit a csendőrök az ajtóról leszakasztottak volt; s Bolhával és a főbaráttal együtt visszaültem a szánkóra.

Akkor éjjel ott aludtam kutyástól a barátoknál, másnap pedig elmentünk ketten a szeredai bankba; a zárral a kezemben.

- Itt van s átaladom! - mondtam az igazgatónak.

- Te mit beszélsz?

- Én azt, hogy ennek a zárnak és ennek a kulcsnak a jelképében ezennel átadom a hargitai házat.

- Hát miért?

- Azért, mert a pásztorságot béfejeztem.

Több szót már nem is folytattam, hanem felvettem makacsul a februári fizetésemet, amit azzal a hírrel szereztek meg, hogy Surgyélán és Fuszulán a szeredai csendőrségnél maguktól jelentkeztek.

- Ezt Márkus cselekedte! - mondtam.

S azzal eljöttem, Bolhával egyetértve.

Otthon elbeszéltem apámnak az egész dolgot, s megmondtam azt is neki, hogy többet nem megyek vissza pásztornak a Hargitára. Nem tudom, hogy mit látott rajtam apám, de nem erőltetett a visszamenésre, hanem csak megkérdezte:

- Hát mit fogsz csinálni?

- Valamerre városba megyünk, Bolhával ketten.

- Oda mért?

- Azért - feleltem -, hogy megkeressük a testvéremet, Káint, aki okozza, nekünk Ábeleknek, a rosszat.

Apám nem szólott erre semmit, hanem szekeret fogott, hogy hazaköltöztesse a Hargitáról, ami ott a mi tulajdonunk volt. Amíg ő odajárt, azalatt én Bolhával elmentem az édesanyám sírjához, s ott a sírhantnál megfogadtam, hogy a szegények és az elnyomottak zászlaját fogom hordozni, bármerre vezéreljen is az utam.

.oOo.